

VYSOKÁ ŠKOLA BÁŇSKÁ – TECHNICKÁ UNIVERZITA OSTRAVA

EKONOMICKÁ FAKULTA

KATEDRA NÁRODOHOSPODÁŘSKÁ

Dopady fiskální nerovnováhy na ekonomický růst

Impacts of Fiscal Imbalance on Economic Growth

Student:

Vojtěch Valášek

Vedoucí bakalářské práce:

Ing. Emil Adámek, Ph.D.

Ostrava 2019

VŠB - Technická univerzita Ostrava
Ekonomická fakulta
Katedra národohospodářská

Zadání bakalářské práce

Student: **Vojtěch Valášek**
Studijní program: B6202 Hospodářská politika a správa
Studijní obor: 6202R027 Národní hospodářství
Téma: Dopady fiskální nerovnováhy na ekonomický růst
Impacts of Fiscal Imbalance on Economic Growth

Jazyk vypracování: čeština

Zásady pro vypracování:

1. Úvod
2. Teoretická východiska vztahu fiskální nerovnováhy a ekonomického růstu
3. Ekonomický růst a fiskální nerovnováha ve vybraných zemích
4. Zhodnocení dopadů fiskální nerovnováhy na ekonomický růst vybraných zemí
5. Závěr

Seznam použité literatury

Seznam zkratk

Prohlášení o využití výsledků bakalářské práce

Seznam příloh

Přílohy

Seznam doporučené odborné literatury:

HOLMAN, Robert a kol. *Dějiny ekonomického myšlení*. 4. vyd. Praha: C. H. Beck, 2017. ISBN 978-80-7400-641-8.

MELECKÝ, Aleš a Martin MELECKÝ. *Řízení vládního dluhu: strategie, riziko, alokace*. Ostrava: VŠB - Technická univerzita Ostrava, 2015. ISBN 978-80-248-3827-4.

PEKOVÁ, Jitka. *Veřejné finance: teorie a praxe v ČR*. Praha: Wolters Kluwer Česká republika, 2011. ISBN 978-80-7357-698-1.

Formální náležitosti a rozsah bakalářské práce stanoví pokyny pro vypracování zveřejněné na webových stránkách fakulty.

Vedoucí bakalářské práce: **Ing. Emil Adámek, Ph.D.**

Datum zadání: 23.11.2018

Datum odevzdání: 10.05.2019

Ing. Jiří Balcar, Ph.D.
vedoucí katedry

prof. Dr. Ing. Zdeněk Zmeškal
děkan fakulty

Prohlášení

Prohlašuji, že jsem celou práci, včetně všech příloh, vypracoval samostatně.

V Ostravě dne.....9.5.2019.....

.....Valášek.....
Vojtěch Valášek

Poděkování

Chtěl bych poděkovat svému vedoucímu bakalářské práce, Ing. Emilu Adámkovi Ph.D., za všechny odborné rady, které mi během konzultací poskytl a za čas, který mi během vedení této práce věnoval.

Dále bych chtěl poděkovat svým rodičům za jejich vytrvalou podporu a za připomínání, že člověk by to neměl nikdy vzdávat. Bez nich bych nejenomže nemohl studovat, ale ani by nevznikla tato práce.

Nakonec bych chtěl poděkovat všem svým starším sourozencům, za všechny jejich dobře míněné rady, které svému nejmladšímu bratrovi bezesporu v dobré víře udělili. Zvláště pak chci poděkovat své sestře Lucii za její připomínky a komentáře v průběhu psaní této bakalářské práce.

Obsah

1. Úvod.....	5
2. Teoretická východiska vztahu fiskální nerovnováhy a ekonomického růstu	7
2.1 Historický vývoj tvorby fiskální politiky	7
2.1.1 Keynesiánství	8
2.1.2 Monetarismus	10
2.1.3 Školy racionálních očekávání.....	10
2.2 Fiskální politika v praxi	11
2.2.1 Typy fiskální politiky	13
2.2.2 Cíle fiskální politiky.....	14
2.3 Fiskální nerovnováha v krátkém období	15
2.3.1 Teoretické přístupy k rozpočtovému deficitu.....	15
2.3.2 Typy rozpočtových deficitů	16
2.3.3 Krytí rozpočtového deficitu	17
2.3.4 Důsledky deficitního rozpočtu	17
2.4 Fiskální nerovnováha v dlouhém období.....	18
2.4.1 Rozlišení státního dluhu	18
2.4.2 Příčiny růstu státního dluhu.....	18
2.4.3 Důsledky veřejného dluhu.....	19
3. Ekonomický růst a fiskální nerovnováha ve vybraných zemích.....	21
3.1 Porovnání životní úrovně vybraných států	22
3.2 Pravidla pro tvorbu fiskální politiky v Evropské unii	25
3.3 Hospodářský vývoj pěti nově přichozích států střední Evropy	28
3.3.1 Česká republika	28
3.3.2 Slovensko	30
3.3.3 Polsko	31
3.3.4 Maďarsko	33

3.3.5	Slovinsko	34
3.4	Hospodářský vývoj tří nově příchozích států Pobaltí	36
3.4.1	Estonsko	36
3.4.2	Lotyšsko	38
3.4.3	Litva	39
3.5	Hospodářský vývoj dvou nově příchozích států Středomoří.....	41
3.5.1	Kypr.....	41
3.5.2	Malta.....	43
4.	Zhodnocení dopadů fiskální nerovnováhy na ekonomický růst vybraných zemí.....	45
4.1	Stručný přehled tematicky příbuzných prací z minulosti	45
4.2	Metoda zkoumání vybraných ukazatelů	48
4.3	Analýza závislosti fiskální nerovnováhy a ekonomického růstu daných zemí	52
5.	Závěr	61
	Seznam použité literatury.....	64
	Seznam zkratk	69
	Seznam vzorců	70
	Seznam grafů.....	71
	Seznam tabulek	72
	Prohlášení o využití výsledků bakalářské práce.....	
	Seznam příloh.....	
	Přílohy	1

1. Úvod

Úvodní část této bakalářské práce představí ve stručnosti obsah práce a základní poznatky důležité pro porozumění závažnosti daného tématu a jeho významnosti v ekonomii. Výstup ekonomiky patří mezi nejdůležitější a nejsledovanější ekonomické ukazatele ze všech sledovaných makroekonomických hodnot. Pokud dojde na srovnávání ekonomické úspěšnosti jednotlivých zemí, tak pro politiky, centrální bankéře, média, odbornou i širokou veřejnost představuje hodnota změny HDP, která znázorňuje ekonomický růst daných států, skutečnou alfu a omegu. Vlády po celém světě si uvědomují, že jakožto tvůrci fiskální politiky mají možnost ovlivnit ekonomický růst svého státu a často této možnosti zneužívají i za cenu přílišného zadlužení země, protože jsou si vědomi toho, že pro spoustu obyvatel je ekonomický růst synonymem úspěšné vlády. Nicméně toto zadlužování, které se označuje jako fiskální nerovnováha, má určité dopady na ekonomický růst v budoucím období.

Cílem této bakalářské práce tedy je zjistit, jaké jsou dopady krátkodobé a dlouhodobé fiskální nerovnováhy na ekonomický růst vybraných zemí.

Je nezbytné upozornit na fakt, že výstup ekonomiky neovlivňuje pouze zadlužení v podobě krátkodobé a dlouhodobé fiskální nerovnováhy, ale celá řada dalších faktorů. Lze mezi ně zařadit například míru nezaměstnanosti, inflaci, výši úrokových sazeb, kvalifikaci pracovní síly, sílu odborů, či pouhé výroky, sliby a plánované kroky politiků nebo centrálních bankéřů. Otevřená ekonomika je též snadno ovlivnitelná ze zahraničí. Spoustu z těchto faktorů lze skrz hospodářskou politiku ovlivnit, mnohé faktory ovšem ovlivnit nelze. Takovými okolnostmi mohou být války nebo přírodní katastrofy, jenž mají na výstup ekonomiky často devastující účinek.

Většina zmíněných faktorů má pak vliv nejenom na výstup ekonomiky dané země, ale často se ovlivňují i vzájemně. Největší pozornosti se přesto dostává, spolu s mírou nezaměstnanosti, změně výstupu HDP a fiskální nerovnováze v krátkém i dlouhém období. Tato témata jsou nejenom zásadní při tvorbě fiskální politiky, protože často jsou jádrem předvolebních kampaní, ze kterých vyjde vítěz voleb, jenž pak může nastavit nový směr fiskální politiky, ale díky jejich mediální pozornosti dokáží ovlivnit spotřebu domácností i investiční plány firem. Právě domácnosti i firmy mnohdy mění své chování při zprávách o dobré kondici ekonomiky, stejně tak mění své počínání u zpráv negativních. Právě kvůli tak značným dopadům daných ukazatelů je vztah fiskální nerovnováhy a ekonomického růstu předmětem této práce. Práce se bude především ve své empirické části snažit prokázat, jak zadlužení země

ovlivňuje ekonomický růst státu, zdali zde panuje pouze negativní vliv, nebo je skrz zadlužení možné dosáhnout vlivu pozitivního.

Druhá kapitola představuje teoretickou část bakalářské práce. Její součástí jsou celkem 4 podkapitoly. Nejprve jsou představeny jednotlivé části hospodářské politiky a teoreticky je vymezena fiskální politika, přičemž následuje její stručný historický vývoj od naprostých základů ve starověku, až po skutečné jednotlivé ekonomické směry 20. století. V další subkapitole dojde na rozlišení jednotlivých přístupů k fiskální politice v praxi, především se pak práce zaměří na rozdíly v přístupu politických stran dle pravolevého politického spektra. Druhá podkapitola též charakterizuje jednotlivé typy a cíle fiskální politiky. Podkapitola číslo 3 pak detailně popisuje fiskální nerovnováhu v krátkém období. Objasňuje teoretické přístupy k rozpočtovému deficitu, jeho typy, způsoby krytí a důsledky. Poslední subkapitola teoretické části popisuje fiskální nerovnováhu v dlouhém období. Opět charakterizuje její typy, příčiny i důsledky.

Třetí kapitola je nejenom první polovinou empirické části, ale zároveň základním kamenem a datovým zdrojem pro kapitolu čtvrtou. Nejdříve jsou vybrány země pro potřeby analýzy na základě jejich společných znaků. Těmito státy jsou nové členské země EU z roku 2004, přičemž dojde ke stručnému historickému popisu posledních desetiletí jednotlivých zemí a jejich vzájemnému porovnání z hlediska životní úrovně. V podkapitole číslo 2 budou představena určitá pravidla a omezení při tvorbě fiskální politiky vyplývající z členství v Evropské unii, jenž musí vybrané státy dodržovat. Ve zbylých subkapitolách dojde k podrobnému popisu hospodářského vývoje zvolených států.

Čtvrtá kapitola nejprve představí několik málo prací od autorů, kteří se zaměřili na problematiku zadlužení států a jejich ekonomického růstu. Poté bude představena metodika, se kterou se v této práci pracovalo a poslední podkapitola čtvrté části se pak bude snažit empiricky vyjádřit, jaké jsou dopady fiskální nerovnováhy na ekonomický růst, což je, jak už bylo zmíněno, hlavním cílem této práce.

V závěru pak dojde k interpretaci výsledků provedené analýzy. Dojde ke krátkému okomentování toho, co mohlo dané výsledky ovlivnit a proč k tomuto ovlivnění došlo. Budou představeny možné cesty dalšího bádání zvolené problematiky a prostor dostane též zamyšlení nad otázkou, jak ke tvorbě fiskální politiky přistupovat s ohledem na výsledky této bakalářské práce.

2. Teoretická východiska vztahu fiskální nerovnováhy a ekonomického růstu

Fiskální politika je spolu s monetární politikou součástí hospodářské politiky daného státu. Dle Kliková, Kotlán (2012) lze samotnou hospodářskou politiku chápat buďto obecně jako přístup státu k ekonomice své země, vždy jako záměrnou a praktickou činnost státu a jejich institucí, nebo jako teoretickou disciplínu analyzující probíhající hospodářské jevy, po kterých následují návrhy opatření na řešení těchto jevů.

Z mnoha možných teoretických vymezení fiskální politiky lze využít tu od Peková (2011), která ji definuje jako záměrnou činnost státu reprezentovaného vládou využívající zejména státního rozpočtu k regulaci peněžních vztahů mezi státem a ostatními ekonomickými subjekty s cílem stabilizovat makroekonomický vývoj, přičemž využívá stabilizační funkci veřejných financí v praxi a je součástí stabilizační hospodářské politiky státu. Z hlediska analýzy navrhovaného zaměření fiskální politiky lze hovořit o normativním nebo pozitivním přístupu. Normativní přístup se zaměřuje na posouzení navrhovaného směru využití nástrojů fiskální politiky a doporučení, zdali se mají navrhované nástroje využít a pozitivní přístup je zaměřen na využití navrhovaných nástrojů fiskální politiky a na odhadnutí jejich pravděpodobných ekonomických důsledků (Peková, 2011).

2.1 Historický vývoj tvorby fiskální politiky

Svým způsobem určitou hospodářskou politiku prováděly státní útvary a jejich panovníci fakticky od té doby, kdy tyto útvary vznikly. Někteří panovníci tak činili pro svůj vlastní prospěch, osvícenější vladaři pak především pro užitek všech obyvatel, ale v těchto dávných dobách starověku a středověku nelze příliš uvažovat nad nějakými ekonomickými teoriemi nebo dokonce školami. Učenci té doby totiž nebyli ekonomové, ale filosofové, a i proto většina jejich děl zkoumá, spíše než samotnou podstatu ekonomického systému, vliv na morálku, vzájemné vazby a celospolečenské dopady. Dle Holman (2017) totiž ve starověku řeční filosofové nebo ve středověku scholastikové nepochopili skutečnou podstatu tržního řádu a nedospěli k poznání, že vztahy lidí mohou být efektivně organizované prostřednictvím trhů, a proto byl pro ně jedinou zárukou stát, jehož politická autorita musela být nadřazena spontánním tržním procesům.

V novověku pak přišli ke slovu merkantelisté, kteří upřednostňovali státní zásahy především v oblasti obchodu, naopak fyziokraté upřednostňovali přirozený řád a snahu o volnost v obchodu. Ekonomické myšlení posunuli zásadním způsobem směrem kupředu, a

především jejich myšlení se od otázek etiky a morálky přesunul více analytickým směrem, nicméně za opravdu první ucelenou ekonomickou školu lze považovat směr klasické politické ekonomie. Ekonomie jako vědní disciplína funguje od 2. poloviny 18. století díky Adamu Smithovi a jeho legendárnímu dílu *Pojednání o podstatě a původu bohatství národů*. Dle Sojka (2010) v této knize rozpracoval mnohé zásadní otázky, zkoumal zdroje bohatství společnosti, za něž považoval produktivní práci a její produktivitu, a byl důsledným obhájcem liberalismu, protože pro hospodářský růst bylo nutné rozvíjet dělbu práce a ta byla omezena velikostí daného trhu. Na přelomu 19. a 20. století se pak snažili navázat na klasickou politickou ekonomii neoklasikové, kteří dle Sojka (2010) také odmítali zásahy státu do ekonomiky, ale vzhledem k jejich značnému zaměření na zkoumání principů chování mikroekonomických subjektů nedostatečně rozpracovali makroekonomickou teorii, což se významně projevilo v průběhu Velké deprese v 30. letech 20. století.

Původním smyslem fiskální politiky bylo dle Jurečka (2017) především získávání a shromažďování peněžních prostředků pro krytí státních výdajů a až do 30. let 20. století nehrály státní rozpočty významnější aktivní roli v národních ekonomikách. Byla totiž ražena zásada neutrality státního rozpočtu, jenž dle Jurečka (2017) spočívala v tom, že by rozpočtové příjmy a výdaje neměly ovlivňovat ekonomické relace utvořené fungováním tržního mechanismu, jenž díky tržním silám vedl k hospodářskému optimu. Právě ale Velká hospodářská krize, která vypukla v roce 1929 v USA, nabourala dosavadní neoklasické myšlení a naplno otevřela dveře novému ekonomickému směru, který znamenal zásadní zlom pro tvorbu fiskální politiky státu.

2.1.1 Keynesiánství

Tento směr se zformoval ve 20. a 30. letech 20. století a dle Holman (2017) přinášel pochybnosti o schopnosti samoregulačních tržních sil vytvářet podmínky pro plné využívání ekonomických zdrojů a hledal nápravu v hospodářské politice státu, což znamenalo ústup od „neviditelné ruky trhu“ k „viditelné“ ruce státu. Keynesiánství (i směry na něj navazující) představuje optimistický pohled na možnost stabilizace tržní ekonomiky státním intervencionismem (Holman, 2017). Nutno podotknout, že paradoxně díky Velké hospodářské krizi z přelomu 20. a 30. let minulého století mělo keynesiánství ideální možnost prosadit své myšlenky do praxe právě díky tomu, že lidé přestali věřit ve schopnost samoregulace ekonomiky a začali si uvědomovat nutnost státních zásahů do ekonomiky, a právě množství a intenzita těchto zásahů se stala jednou ze zásadních otázek celé teorie fiskální politiky.

Keynesiánská škola přisuzuje fiskální politice zásadní úlohu při ovlivňování výkonnosti ekonomiky a hospodářského cyklu. Její přístup k fiskální politice je přístupem stabilizačním, kdy pomocí nástrojů státního rozpočtu ovlivňuje agregátní poptávku, produkt a zaměstnanost dle toho, zdali se ekonomika nachází v konjunkturu či recesi (Kliková, Kotlán 2012).

Naprosto zásadní dílo pro rozvoj fiskální politiky byla Keynesova *Obecná teorie zaměstnanosti, úroku a peněz*. V ní dospěl Keynes k závěru, že nedostatečná efektivní poptávka je příčinou neúspěšného fungování kapitalistické ekonomiky. Přestože sám nevytvořil konkrétní program potřebných státních zásahů, ten vytvořili až Keynesovi pokračovatelé, navrhl alespoň nutné základy. Nejdůležitější ze všeho je dosažení plné zaměstnanosti, ale kapitalistická ekonomika sama o sobě nevytváří dostatečnou poptávku na to, aby plná zaměstnanost dlouhodobě vydržela, tudíž je potřeba pomoci od státu, aby dostatečnou poptávku a tím i plnou zaměstnanost zajistil (Holman, 2017).

Holman (2017) uvádí, že k dosažení plné zaměstnanosti vedly dle Keynesa tři cesty. První cesta se týkala rozdělování důchodů, kdy by progresivní zdanění vedlo ke zvýšení sklonu ke spotřebě, jelikož bohatší vrstvy mají příliš nízký sklon ke spotřebě a vysoký sklon k úsporám. Druhá cesta je skrz měnovou politiku a udržováním nízkých úrokových měr ovlivňování sklonu k investicím. Třetí, a nutno podotknout že nejzásadnější, cestou jsou vládní výdaje, které mají za cíl vyplnit nedostatek soukromé poptávky a co je vůbec nejdůležitější, v zájmu navýšení zaměstnanosti se Keynes nevyhýbal deficitním rozpočtům. Je ale nesmírně důležité podotknout, že deficitní rozpočty měly dle Peková (2011) sloužit k navýšení agregátní poptávky přechodně během období recese, ale v období konjunktury musí podle Keynesa docházet k vytváření rozpočtových přebytků, tzn. že v rámci hospodářského cyklu musí stát tvořit cyklicky vyrovnané státní rozpočty.

Keynesova škola vytvořila určitý model hospodářské politiky, který v některých zemích dostal příznačný název stát blahobytu. Bohužel posilování vlivu státu v tržní ekonomice a jeho politika hospodářských impulzů vedla dle Holman (2017) ke konzervování hospodářské struktury, zesilující role odborů s tlakem na navyšování mezd podněcovala inflační tlaky, a navíc docházelo stále k větší internacionalizaci ekonomického prostředí, přičemž tradiční keynesiánská poptávková stimulace je zamýšlena spíše pro uzavřenou ekonomiku. Všechny tyto negativní aspekty dosáhly svého vrcholu v 70. letech 20. století, kdy už keynesiánství definitivně narazilo jednak kvůli oligopolním trhům a taky kvůli ropným šokům. Právě ony způsobily zcela novou a neočekávanou situaci, se kterou si keynesiánská politika v dané chvíli

nedokázala poradit – stagflaci, tedy růst inflace a stagnace ekonomického růstu. To vše navíc za situace relativně vysokého zadlužení ekonomik z předcházejících poptávkových stimulací.

2.1.2 Monetarismus

Až do 70. let 20. století měla keynesiánská škola zcela dominantní postavení jak v ekonomické teorii, kdy prakticky vytlačila z mainstreamu neoklasické ekonomy, tak i při tvorbě hospodářské politiky. Nicméně ropné šoky v 70. letech skombinované se stagflací vedly k určité deziluzi. Do popředí se opět dostává neoklasická tradice a nastala protikeynesiánská revoluce neboli též Miltonem Friedmanem označená jako monetaristická kontrarevoluce. Dle Holman (2017) se monetarismus stává základem pro neokonzervativní hospodářskou politiku, konkrétně pro thatcherismus a reaganomiku. Nutno podotknout, že v obou případech byl tento přístup úspěšný. Kliková, Kotlán (2012) pak poznamenávají, že monetaristé fiskální zásahy typu stabilizační politiky považují za kontraproduktivní v tom smyslu, že mechanismus působící od státního rozpočtu přes agregátní poptávku až k produktu nefunguje správně, protože vládní zásahy, a především samotné vládní výdaje, vytěsňují soukromou spotřebu, a tak dochází k úplnému nebo alespoň částečnému selhávání fiskální politiky.

2.1.3 Školy racionálních očekávání

Zásadním bodem keynesiánství byl předpoklad účinnosti fiskální a neúčinnosti monetární politiky. Monetaristé se snažili prokázat opak, tedy účinnost monetární a neúčinnost fiskální politiky. V 70. letech 20. století ale nedocházelo jenom ke sporu, zdali je efektivnější fiskální nebo monetární politika, ale jestli je vůbec účinná celková hospodářská politika státu. Do popředí se totiž dostala otázka očekávání subjektů v ekonomice. Keynesiánci téma očekávání nebrali příliš v potaz a monetaristé brali v úvahu očekávání adaptivní, nicméně nabízí se otázka, jaká mají ekonomické subjekty skutečná očekávání. Kliková, Kotlán (2012) soudí, že jednotlivci, domácnosti nebo malé firmy se při formulaci svých očekávání rozhodují adaptivně, naopak velké firmy a státní instituce, respektive jejich analytická oddělení, se spíše rozhodují racionálně. Školy racionálních očekávání už dle svého názvu braly podle Holman (2017) v úvahu veškeré relevantní dostupné informace pro formování očekávání, tedy nejenom minulé zkušenosti, ale i odhady a prognózy ekonomických expertů ohledně budoucího ekonomického vývoje, výroky politiků či centrálních bankéřů, vývoj cen klíčových komodit a dalších podstatných informací, čímž se de facto při formování racionálních očekávání snaží hledět přímo do budoucnosti.

V otázce účinnosti hospodářské politiky se vyprofilovaly dva různé pohledy, které ještě rozlišovaly, jestli je hospodářská politika očekávaná nebo neočekávaná. *Noví klasikové* považovali očekávanou hospodářskou politiku za neúčinnou, protože nejenomže ekonomické subjekty mají racionální očekávání, ale ceny a jejich mzdy jsou pružné. Uplatňování očekávané stabilizační politiky je pak kontraproduktivní, jelikož agregátní poptávka je sice ovlivněna, ale při okamžitém přizpůsobení agregátní nabídky nedojde k ovlivnění úrovni produkce. Proto tedy lze usměrnit produkt v ekonomice, ale pouze neočekávanou fiskální politikou, bohužel tato neočekávaná politika je problematická z toho důvodu, že není snadné určit, co se ve skutečnosti stane s výstupem ekonomiky. *Noví keynesiánci* pak souhlasí s předpokladem racionálních očekávání subjektů v ekonomice, avšak dle jejich názoru mzdy a ceny pružné nejsou, a tak může být hospodářská politika účinná i za předpokladu, že je tato politika očekávaná (Kliková, Kotlán 2012).

Lze polemizovat o všech ekonomických školách, jejich myšlenkách a o skutečnosti, zdali je fiskální či monetární politika vůbec účinná. Realita je ovšem taková, že víceméně každá vláda každého státu nějakým způsobem a s určitou intenzitou zasahuje do ekonomiky, často bez ohledu na její skutečnou účinnost, a provádí takovou fiskální politiku, kterou považuje z různých důvodů za správnou.

2.2 Fiskální politika v praxi

Intenzita vládních zásahů a omezení není ovšem otázkou pouze fiskální politiky. Dle Heywood (2008) stát ovlivňuje téměř každou lidskou činnost, od školství, přes řízení ekonomiky, sociálního zabezpečení, zdravotnictví, vnitřního pořádku až po vnější bezpečnost, přičemž stát tvoří a kontroluje a kde netvoří nebo nekontroluje, tam reguluje, dohlíží, povoluje nebo zakazuje. Při tvorbě fiskální politiky nejsou nejpodstatnější rozdíly v důsledku odlišných systémů vládnutí, ať už se to týká například různých forem monarchie, prezidentského nebo parlamentního systému, ale mnohem zásadnější odlišnosti jsou patrné z jednotlivých politických ideologií. Ať už se totiž jedná o liberalismus, konzervatismus, socialismus, nebo extrémní typu anarchismus či fašismus, pro získání moci je důležité, aby se tyto ideologie zformovaly do nějaké politické strany, díky čemuž získají na organizovanosti a následně se pak mohou zúčastnit voleb.

Politické strany lze klasifikovat a charakterizovat různě, nicméně dle Heywood (2008) lze za nejdůležitější dělení považovat tato:

- *strany kádrové* („profesionální“ straníci s vysokou mírou politické angažovanosti) *a strany masové* (důraz na početné voličstvo a vytvoření široké voličské základny),
- *strany reprezentativní* (pragmatické strany, jejichž program reaguje a přizpůsobuje se veřejnému mínění, tzv. „catch-all parties“) *a strany integrativní* (mobilizující strany se snahou lidi vychovávat a inspirovat než jen reagovat na jejich problémy),
- *strany ústavní* (strany respektující zákonná pravidla a omezení, a respektující práva a nároky ostatních stran) *a strany revoluční* (protisystémové strany snažící se uchopit moc a rozbít stávající ústavní strukturu, přičemž často jsou označovány jako strany „extremistické“),
- *strany levicové a strany pravicové.*

Pro pochopení přístupu politických stran k tvorbě fiskální politiky je nejpřehlednější jejich dělení pomocí pravolevého politického spektra, protože právě tímto dělením nejlépe vyniknout jejich odlišné preference při tvorbě fiskální politiky. Pravolevým rozdělením však lze též získat i obecnější přehled o tom, jaké charakteristiky mají jejich hodnotové a ideologické priority, například Heywood (2008) je v tabulce č. 2.1 porovnal takto.

Tabulka č. 2.1: Hodnotové a ideologické rozdíly dle pravolevého politického spektra

Levice	Pravice
Svoboda	Autorita
Rovnost	Hierarchie
Bratrství	Řád
Práva	Povinnosti
Pokrok	Tradice
Reforma	Reakce
Internacionalismus	Nacionalismus

Zdroj: Heywood (2008).

Je ale nutno poznamenat k tabulce č. 2.1, že tyto rozdíly jsou platnější u stran, které se nenacházejí na úplném okraji pravolevého politického spektra, protože z historické zkušenosti například u komunistických stran vyplývá, že i přes jejich veřejné proklamace lze zcela s jistotou tvrdit, že je-li členům komunistických stran něco zcela cizí, tak je to svoboda. Naopak prakticky veškeré komunistické režimy se zvrhly v diktatury, v nichž osobní svoboda obyvatel velmi trpěla.

Každá politická strana má své vlastní priority odlišné, přičemž pokud je brán v potaz jejich ekonomický program a jejich představa tvorby fiskální politiky, tak se politické spektrum historicky dělí právě na strany levicové a pravicové, případně méně vyhraněné strany lze označit jako středové. Samozřejmě strana, která může být zařazena do stejné části spektra s jinou stranou doma či i v zahraničí, může pojat tvorbu fiskální politiky zcela odlišně, jelikož rozmanitost politického systému umožňuje tvořit ekonomické programy různě radikální a vyhraněné. Obecně však lze dle tabulky č. 2.2 sestavit pořadí jejich preferenčních cílů takto.

Tabulka č. 2.2: Preferenční cíle politických stran

	Levicové politické strany	Středové politické strany	Pravicové politické strany
1.	<i>Plná zaměstnanost</i>	Stabilita cen	Stabilita cen
2.	<i>Spravedlivé rozdělení důchodů</i>	Růst ekonomiky	Vyrovnaná platební bilance
3.	Růst ekonomiky	<i>Plná zaměstnanost</i>	Růst ekonomiky
4.	Cenová stabilita	<i>Spravedlivé rozdělení důchodů</i>	<i>Plná zaměstnanost</i>
5.	Vyrovnaná platební bilance	Vyrovnaná platební bilance	<i>Spravedlivé rozdělení důchodů</i>

Zdroj: Kliková, Kotlán (2012), vlastní zpracování.

Pro nejjednoznačnější rozpoznání levicových a pravicových stran je zásadní, jaký zastávají postoj k *plné zaměstnanosti*, a především k *spravedlivému rozdělení důchodů*. Z tabulky č. 2.2 lze zřetelně určit, že levicové politické strany preferují plnou zaměstnanost a spravedlivé rozdělení důchodů nejvíce, naopak pravicové politické strany preferují tyto cíle nejméně. U středových politických stran pak tyto cíle nejsou nejpreferovanější, ale nejsou ani na úplném okraji jejich zájmu. Je ale nutno podotknout, že pokud nějaká politická strana upřednostňuje nějaké cíle méně než jiné, tak takový přístup se automaticky nerovná tomu, že by na tyto cíle rezignovala úplně.

2.2.1 Typy fiskální politiky

Způsob vedení fiskální politiky je záležitostí vícero faktorů. Jednak je to samozřejmě ovlivněno vládou, jejími preferencemi, předvolebními sliby, a především jejími současnými i budoucími makroekonomickými cíli. Nicméně právě dané vládní preference, politické sliby a cíle často narážejí na hospodářskou realitu dané země, a proto by veškeré tyto předpoklady měly být zasazeny do určitého ekonomického rámce a brát v potaz to, v jaké fázi hospodářského

cyklu se domácí ekonomika právě nachází. Dle Izák (2005) lze pak hospodářský cyklus charakterizovat jako více či méně pravidelný průběh expanze (konjunktury) a kontrakce (recese) hospodářské aktivity kolem trendového růstu hospodářství, přičemž na vrcholu cyklu je hospodářská aktivita vzhledem k trendu vysoká a na dně cyklu je naopak nízká. Teoreticky lze vymezit 3 typy fiskální politiky, které v rámci své stabilizační fiskální politiky může vláda skrz přímé nebo nepřímé nástroje v různých fázích hospodářského cyklu použít.

Vláda může v rámci expanzivní fiskální politiky provést různá opatření. Může zvýšit vládní výdaje nebo snížit daně, čímž zvýší disponibilní zdroje v soukromém sektoru a tím lze navýšit soukromou spotřebu a investice, přičemž cílem expanzivní fiskální politiky je zvýšení HDP a snížení míry nezaměstnanosti i za cenu vyšší inflace (Hamerníková, Maaytová 2010).

Během restriktivní fiskální politiky vláda provádí přesný opak, tedy snižuje vládní výdaje, případně zvyšuje daně, čímž snižuje disponibilní zdroje v soukromém sektoru a často to provádí kvůli tomu, aby tak utlumila přehřátou ekonomiku. Hlavním cílem restrikce je dle Hamerníková, Maaytová (2010) snížení míry inflace i za cenu vyšší nezaměstnanosti a snížení tempa růstu HDP.

Pokud vláda využívá svých fiskálních přímých a nepřímých nástrojů v takové výši a kombinaci, že se účinky vzájemně vykompenzují, lze hovořit o neutrální fiskální politice.

I když by se dalo dle teoretických předpokladů očekávat, že vláda provádí jednotlivé fiskální politiky v návaznosti na aktuální fázi hospodářského cyklu, velmi často se lze setkat s jiným přístupem, kdy není určujícím faktorem to, zdali se ekonomika nachází v konjunktуре nebo v recesi, ale rozhodujícím činitelem je termín blížících se voleb. V rámci politického cyklu tak dochází k expanzivní fiskální politice před volbami s cílem navýšit agregátní poptávku, což vládě může zajistit lepší volební výsledek pro současnou vládu a následně po volbách dochází k restriktivní fiskální politice s předpokladem, že voliči na tuto restriktivní politiku do dalších voleb zapomenou. Holman (2016) pak dodává, že politický cyklus má zásadní dopad na skutečný hospodářský cyklus, protože střídavé zvyšování a snižování agregátní poptávky rozhoupává hospodářský cyklus, nicméně politický cyklus lze významně oslabit, je-li v daném státě silná a na vládě nezávislá centrální banka.

2.2.2 Cíle fiskální politiky

Přestože pojmy rozpočtová a fiskální politika jsou obecně brány jako synonymum, v rámci normativního přístupu jsou jejich cíle odlišné. Cílem rozpočtové politiky je dle Dvořák

(2008) eliminovat negativní důsledky mikroekonomických a mimoekonomických selhání, kdy státní rozpočet shromažďuje veřejné zdroje na financování produkce veřejných statků, na kompenzaci negativních externalitních efektů nebo na sociálně motivovanou redistribuci důchodů, přičemž se tímto nesnaží ovlivnit makroekonomické reálné proměnné.

Dvořák (2008) pak za cíl fiskální politiky uvádí snahu eliminovat negativní důsledky makroekonomických tržních selhání s úsilím aktivně přispět k dosažení celkové makroekonomické rovnováhy, při očekávaném vlivu veřejných financí na reálné proměnné, tedy především na produkt a nezaměstnanost.

2.3 Fiskální nerovnováha v krátkém období

V případě nesouladu mezi veřejnými příjmy a výdaji může vzniknout rozpočtové saldo kladné, nebo saldo záporné. Obecně méně častý případ kladného salda rozpočtu bývá označován jako rozpočtový přebytek, bohužel mnohem častěji veřejné výdaje přesahují příjmy a výsledkem bývá deficit rozpočtu. Hamerníková (2017) dodává, že pokud k nesouladu mezi příjmy a výdaji dochází v průběhu jednoho rozpočtového období, lze takovou situaci označit jako krátkodobou fiskální nerovnováhu a v případě, kdy je tento nesoulad opakující se a trvá po dobu dvou a více let, lze tento stav označit jako dlouhodobou fiskální nerovnováhu.

Pokud výdaje převyšují příjmy i během dlouhého období, dochází pak k růstu celkového veřejného dluhu. Vznik krátkodobé fiskální nerovnováhy je v určitých obdobích nevyhnutelný a občasné rozpočtové deficity nemusí vést k vážnějším ekonomickým problémům i proto, že rozpočtový deficit je viditelný, kontrolovatelný parlamentem a z hlediska zodpovědnosti přiřaditelný konkrétní instituci. Dlouhodobá fiskální nerovnováha, která je charakteristická růstem veřejného zadlužení, je ekonomickým problémem se závažnými makroekonomickými i rozpočtovými důsledky (Dvořák, 2008).

2.3.1 Teoretické přístupy k rozpočtovému deficitu

Dle Peková (2011) od období klasické politické ekonomie okolo Adama Smithe z 18. století až do začátku 20. století odmítala klasická teorie deficitní hospodaření státu, a tak byla snaha o dodržení „zlatého pravidla“ vyrovnaného státního rozpočtu (výjimkou byl schodek například během válečného stavu), což platilo do 30. let 20. století, kdy v důsledku Velké hospodářské krize došlo ke zvratu v myšlení a začala se prosazovat stabilizační hospodářská politika využívající pravidlo cyklicky vyrovnaného rozpočtu.

Tato politika se tedy pod vedením keynesiánců dostává ke slovu se po Velké depresi, přičemž za zdroj pomalého růstu byla označena nedostatečná agregátní poptávka, a proto byli keynesiánci v rámci stabilizační fiskální politiky ochotni nastartovat ekonomický růst státními nástroji v období recese nebo přibrzdit během konjunktury. Bohužel nejenom mnozí ekonomové, ale především pak politici získali mylnou představu, že lze neustále dosahovat rychlého a trvalého ekonomického růstu a pomocí státních zásahů ekonomiku dle libosti doslova řídit. Podle Peková (2011) podněcování k stále vyšší hospodářské výkonnosti vedlo ke zvyšování státních výdajů a zároveň pro financování těchto výdajů docházelo k růstu daňové zátěže. Místo cyklicky vyrovnaných rozpočtů ale vládní dluh nabobtnával, ekonomika dostatečně nerostla, a navíc došlo k již zmíněné stagflaci, jež přispěla k návratu neoklasické teorie a ke slovu se dostali monetaristé, kteří požadovali oslabení úlohy státu v ekonomice, snižování vládních výdajů a omezení tvorby deficitních rozpočtů.

Existují i další teorie řešící přístup k rozpočtovému deficitu. Například teorie rozložení daňové distorze pojednává o možnosti využití státního rozpočtu jako nástroje pro rozložení účinku nadměrného zvýšení daní do delšího období, přičemž jsou-li stanoveny nízké daně, může současná generace potenciálně uspořit peníze pro budoucí splacení dluhu. Jádrem teorie dobrovolnosti deficitního financování je odůvodnění deficitu, jakožto dobrovolného využití návratových zdrojů na financování veřejných výdajů, na rozdíl od zvyšování daní jako vynuceného břemene, ale takový přístup je pouhým přenesením dluhové zátěže na následující generaci. Teorie mezigeneračního rozložení výdajových šoků a daňového břemene obhájí deficitní rozpočty způsobené nákladnými investicemi tak, že užitek z těchto investic mají i generace následující, a proto by se i následující generace měly na tomto závazku podílet. Nicméně je ovšem otázkou kolik deficitních rozpočtů je skutečně způsobeno investicemi, ze kterých profitují i generace v budoucnu a jak velká část dluhu je způsobena například současnými mandatorními výdaji (Peková, 2011).

2.3.2 Typy rozpočtových deficitů

Možností vymezení typu deficitu je hned několik, v této práci budou rozděleny dle jejich časového hlediska, jak deficity vznikly a zda byly plánované.

Za krátkodobý deficit je považován krátkodobý časový nesoulad mezi tokem příjmů a výdajů rozpočtu, anebo jako výsledný deficit ročního hospodaření. Střednědobý a dlouhodobý deficit je výsledkem opakování krátkodobých deficitů (Peková, 2011).

Plánovaný deficit je vědomě sestavený schodkový rozpočet, který je výsledkem záměrného rozhodnutí vlády a je to její nástroj stabilizační fiskální politiky státu v rámci expanzivní fiskální politiky, přičemž často je též označován jako deficit aktivní. Neplánovaný deficit je nechtěný výsledek hospodaření na konci rozpočtového období nebo neplánovaný vyšší deficit oproti vládou schválenému deficitu. Je způsoben vnějšími vlivy, zejména hospodářským cyklem a je tak označován jako cyklický nebo též pasivní deficit (Peková, 2011).

2.3.3 Krytí rozpočtového deficitu

Ať už je deficit vládou plánovaný nebo neplánovaný, vláda vždy musí zajistit jeho uhrazení neboli pokrytí a pokud není tohoto schopna dosáhnout, hrozí ji v nejčernějším možném scénáři státní bankrot. Kliková, Kotlán (2012) uvádějí těchto 5 možných způsobů krytí rozpočtového deficitu:

- *dluhové krytí* – realizace skrz vydání státních dluhopisů,
- *peněžní krytí* – poskytnutí úvěru vládě centrální bankou,
- *krytí deficitu přebytkem z minulých let* – velmi výjimečné,
- *krytí deficitu prodejem státních aktiv* – v tranzitivních ekonomikách prodej státního majetku v privatizaci,
- *krytí deficitu zvýšením daňové zátěže* – časté řešení, ale při překročení určité hranice nastává opačný efekt a příjmy rozpočtu začnou klesat.

2.3.4 Důsledky deficitního rozpočtu

Z hlediska finančních (rozpočtových) důsledků je deficit v dlouhém období samozřejmě negativní, protože je nutno jej krýt, což při dluhovém krytí vede k rostoucí úrokové zátěži a zvyšování rozpočtových výdajů, ovšem v krátkém období může být deficit pozitivní. Pozitivní je proto, že při negativních příjmových šocích způsobených například recesí nebo daňovou reformou nemusí nutně docházet ke krácení veřejných výdajů a při negativních výdajových šocích způsobených například válkou, přírodní katastrofou nebo recesí je takto možno rozložit břemeno daňových opatření v čase a omezit tak důsledky prudkého zvýšení zdanění. Deficitním financováním je rovněž umožněno realizovat efektivní veřejné investice, které by při snaze o krytí z běžných rozpočtových příjmů nebylo možné zrealizovat. Často bohužel tyto argumenty slouží pro populisticky motivovaná výdajová a daňová opatření, jejichž motiv není „obecný prospěch“, ale jejich politická výhodnost (Dvořák, 2008).

Z hlediska makroekonomického lze dle Dvořák (2008) rozlišit 3 základní teoretické přístupy k rozpočtovému deficitu:

- *Keynesiánský* – makroekonomické důsledky deficitu mohou být pozitivní, tudíž v určitých případech ho lze tolerovat,
- *Neoklasický* – makroekonomické důsledky deficitu jsou negativní a nelze ho tolerovat,
- *Neoricardiánský* – popírá makroekonomické důsledky deficitu a názor na deficit má neutrální.

2.4 Fiskální nerovnováha v dlouhém období

Jak už bylo zmíněno v kapitole 2.3, dlouhodobý nesoulad mezi veřejnými příjmy a výdaji, tedy stav, kdy se po dobu dvou a více let nachází rozpočtové saldo v plusu, nebo v mínusu, lze označit za dlouhodobou fiskální nerovnováhu. S rostoucím negativním saldem rozpočtu roste i vládní dluh, též označovaný jako státní nebo veřejný dluh. Dle Dvořák (2008) je sice obvyklé používat pojem „vládní dluh“, ale jelikož se vlády mění a dluh zůstává dluhem státu, přesnější termínem je „státní dluh“, který označuje dluh centrální vlády. Jako pojem „veřejný dluh“ pak Peková (2011) označuje souhrn závazků státu, jednotlivých subjektů územní samosprávy, veřejných podniků a veřejnoprávních institucí zřizovaných státem a územní samosprávy.

2.4.1 Rozlišení státního dluhu

Státní dluh je možné charakterizovat dle různých hledisek a pohledů. Pro určení základní finanční pozice státu je nutné rozlišit hrubý dluh, což je celkový objem závazků státu, a čistý dluh, jenž vyjadřuje souhrnný objem závazků, který je ale snížen o objem pohledávek státu. Dále lze rozlišit strukturu státního dluhu podle doby splatnosti státních dluhopisů na krátkodobé (splatnost do 1 roku), střednědobé (splatnost 1 rok až 10 let) a dlouhodobé (splatnost delší než 10 let) dluhopisy. Státní dluh je možno též odlišit na základě toho, kdo je držitelem vládní obligace. Vnitřní státní dluh je rozložen mezi tuzemské věřitele, naopak zahraniční dluh je v držení nerezidentů. Za zahraniční dluh lze též označit dluh denominovaný v zahraniční měně (Dvořák, 2008).

2.4.2 Příčiny růstu státního dluhu

Příčinou růstu dluhu bývá buďto špatně nebo nezodpovědně prováděná fiskální politika, anebo neochota státu zvyšovat daňové zatížení v důsledku negativních příjmových výpadků způsobených například recesí a stát se rozhodne tyto příčiny řešit dluhovým financováním.

Opakováním tohoto řešení nastává kulminace deficitních rozpočtů a státní dluh roste. Peková (2011) uvádí, že v minulosti byly zdrojem dluhu spíše mimorozpočtové příčiny například vedení válek nebo válečné reparace, nyní převažují rozpočtové příčiny, za které lze označit dlouhodobé deficity státního rozpočtu, státních mimorozpočtových fondů a ovlivněn je též rozsáhlými vládními investicemi, jejichž návratnost není okamžitá.

2.4.3 Důsledky veřejného dluhu

Veřejný dluh má mnoho důsledků, jednak má dopady na samotný systém veřejných financí, tzn. rozpočtové a fiskální účinky, a též na reálnou ekonomiku, tedy makroekonomické účinky. Dle A. Melecký, M. Melecký (2015) má zodpovědnost za řízení vládního dluhu obvykle nějaká fiskální autorita (většinou ministerstvo financí) a pokud je zodpovědná i za provádění fiskální politiky, může docházet k tomu, že daná fiskální autorita se snaží udržet náklady na financování dluhu nízké, aby si mohla v krátkém časovém období vytvořit určitý fiskální prostor. Tento přístup ale může dle A. Melecký, M. Melecký (2015) vést ke zvýšení volatility nákladů na budoucí správu dluhu a následně pak nutit vlády k nepopulárním krokům, a proto by se měly fiskální autority zajímat o dlouhodobé důsledky své politiky, nicméně tyto autority často podléhají politickým tlakům z důvodu existence politických cyklů a bohužel pak provádí krátkozraká rozhodnutí.

Vztah mezi rozpočtovým deficitem a veřejným dluhem je oboustranný. Rozpočtový deficit je klíčový faktor růstu veřejného dluhu, ten však současně komplikuje budoucí rozpočtovou situaci, jelikož úroky z veřejného dluhu jsou součástí rozpočtových výdajů a dochází tak ke zpětnému propojení rozpočtového a dluhového problému. Často se tak stát dostane do začarovaného kruhu, protože čím vyšší je rozpočtový deficit, tím vyšší je veřejný dluh, z něho se pak zvyšují úroky, vyšší úroky vedou ke zvýšení veřejných výdajů a s navyšujícími veřejnými výdaji roste rozpočtový deficit. V tomto začarovaném kruhu je vláda mnohdy sice schopna dosáhnout krátkodobé fiskální rovnováhy, tedy nulového primárního deficitu (nebo i mírného přebytku), ale není příliš schopna zamezit prohlubování dlouhodobé fiskální nerovnováhy. Tyto zvyšující se veřejné výdaje též omezují prostor pro aktivní vládní fiskální politiku (Dvořák, 2008).

Makroekonomických důsledků veřejného dluhu je hned několik. S rostoucím veřejným dluhem a narůstající vládní poptávkou po úvěrech dochází k tlaku na zvýšení úrokové míry. Ohledně vlivu veřejného dluhu na investiční pozici země dochází ke sporu, zdali upřednostňovat domácí dluh anebo zahraniční dluh. Domácí dluh je výhodný v tom, že nárůst

objemu vládních finančních pasiv je kompenzován nárůstem objemu soukromých finančních aktiv a čistá investiční pozice země se tak nezmění. Nevýhoda je ale taková, že dochází ke snížení nabídky kapitálu pro soukromý sektor. Pozitivum zahraničního dluhu je to, že se jedná o příliv zahraničního kapitálu a je možno provést investice, které by bez tohoto kapitálu nebylo možné uskutečnit. Negativem zahraničního veřejného dluhu je zhoršení investiční pozice země minimálně v rozsahu úroků, jejichž objem představuje čistý odliv peněz ze země. Investiční pozici země, bez ohledu na to, zda je to dluh domácí nebo zahraniční, ale stejně nejvíce ovlivní následná efektivnost dluhově financovaných programů. Na cenovou hladinu má veřejný dluh inflační i deflacionární účinky. Inflace se zvyšuje při deficitním financování veřejných výdajů, které samo o sobě umožňuje další navyšování výdajů i při plné zaměstnanosti a ekonomika není schopna nabídkově reagovat na narůstající agregátní poptávku, přičemž tento efekt je umocněn, je-li vzniklý deficit monetizován. Protiinflační efekt nastává tehdy, je-li využito dluhové krytí deficitu, čímž dochází k odsávání peněz z oběhu (Dvořák, 2008).

3. Ekonomický růst a fiskální nerovnováha ve vybraných zemích

Pro potřeby této práce je vhodné vybrat takové země, které mají podobné základy historického vývoje, nepříliš rozdílnou životní úroveň, podobná společenská pravidla a normy, politické i ekonomické zájmy a alespoň částečně by měly být z geografického a kulturního hlediska blízké. Přestože není prakticky možné nalézt takové státy, které by všem zvoleným kritériím dokonale vyhovovaly, existuje jedna skupina států, která díky společnému kroku dosáhla na zásadní mezník jejich dějin, když vkročila do Evropské unie a díky tomu získala nové možnosti pro svůj další rozvoj.

V roce 2004 došlo k doposud největšímu jednorázovému rozšíření Evropské unie. Přičlenily se totiž státy střední Evropy, tedy Česká republika, Slovensko, Polsko, Maďarsko a Slovinsko. Dále se k Evropské unii připojily státy Pobaltí, tedy Estonsko, Lotyšsko a Litva. A došlo také ke začlenění dvou středomořských ostrovů, Kypru a Malty. Lze namítnout, že geograficky jsou tyto jednotlivé státy rozmístěny od severu až po samotný jih Evropy, nicméně jednak jako skupina 10 států toho mají mnoho společného, ale především jako 3 samostatně oddělené skupiny států jsou si velmi blízké a vhodné pro jejich vzájemné porovnání.

Na přelomu 80. a 90. let 20. století došlo ke kolapsu komunistických režimů v Evropě a železná opona dělící Evropu na západní a východní část se stala minulostí. Pro Českou republiku, Slovensko, Polsko, Maďarsko, Estonsko, Lotyšsko, Litvu a posléze i pro Slovinsko to byl zásadní dějinný milník hned v mnoha rovinách. Kromě nově nabyté osobní svobody obyvatel, přinesla demokratizace těchto států a liberalizace obchodu možnost seberealizace obyvatel na trhu práce a v oblasti podnikání, i díky zahraničním investicím byla domácí produkce konkurenceschopnější a například v mnoha zemích byla zaměřena pozornost po letech naprosté ignorace na zlepšení ochrany životního prostředí. Všechny tyto důsledky uvolněných poměrů vedly k tomu, že zhroucení komunistických režimů nejenže přineslo zásadní vzpruhu pro ekonomický rozvoj země, ale snad ještě zásadnější přínos spočíval v navýšení životní úrovně. Fiskální politika se zbavila otěží centrálního plánování, jehož koncept byl z mnoha důvodů příčinou samotného rozpadu komunistických režimů. Byla odstraněna jednostranná zaměřenost obchodních vztahů do té doby probíhající především v rámci RVHP a podnikům bylo naplno umožněno obchodovat i s firmami z dříve znepřátelených západních zemí a účastnit se tak volné hospodářské soutěže se všemi jejími výhodami, ale i jejími nástrahami a obtížemi.

3.1 Porovnání životní úrovně vybraných států

Pro porovnání životní úrovně vybraných států lze použít Index lidského rozvoje HDI, který se jakožto komplexní indikátor skládá ze tří různých ukazatelů. První ukazatel hodnotí tzv. očekávanou délku života, druhý posuzuje vzdělání pomocí dvou údajů – střední délky vzdělání a očekávané délky vzdělání, a třetí indikátor srovnává hodnoty HDP na obyvatele. Všechny 3 ukazatele se poté zprůměrují. Maximální hodnota je rovna 1, minimem je 0. Dle UNDP (2018) se pak státy podle výsledné hodnoty dělí na:

- *státy s velmi vysokým stupněm lidského rozvoje* – hodnota HDI 0,800 – 1,
- *státy s vysokým stupněm lidského rozvoje* – hodnota HDI 0,700 – 0,799,
- *státy se středně vysokým stupněm lidského rozvoje* – hodnota HDI 0,550 – 0,699,
- *státy s nízkým stupněm lidského rozvoje* – hodnota HDI 0 – 0,550.

Tabulka č. 3.1: Index lidského rozvoje vybraných států (2000–2017)

	CZ	EE	CY	LV	LT	HU	MT	PL	SI	SK
2000	0.796	0.780	0.802	0.728	0.756	0.769	0.783	0.785	0.825	0.764
2001	0.806	0.790	0.807	0.745	0.768	0.777	0.788	0.791	0.835	0.764
2002	0.813	0.799	0.816	0.760	0.779	0.784	0.792	0.799	0.843	0.771
2003	0.822	0.806	0.824	0.774	0.791	0.792	0.800	0.804	0.850	0.777
2004	0.825	0.814	0.828	0.788	0.798	0.795	0.809	0.802	0.857	0.785
2005	0.835	0.825	0.831	0.802	0.809	0.804	0.824	0.808	0.861	0.794
2006	0.843	0.832	0.837	0.809	0.817	0.811	0.822	0.814	0.869	0.803
2007	0.850	0.839	0.846	0.818	0.825	0.813	0.827	0.819	0.873	0.814
2008	0.854	0.841	0.852	0.821	0.831	0.818	0.829	0.824	0.878	0.822
2009	0.857	0.839	0.856	0.818	0.822	0.818	0.830	0.828	0.878	0.824
2010	0.862	0.845	0.850	0.816	0.824	0.823	0.843	0.835	0.882	0.829
2011	0.865	0.853	0.853	0.821	0.828	0.827	0.843	0.839	0.884	0.837
2012	0.865	0.859	0.852	0.824	0.831	0.830	0.849	0.836	0.877	0.842
2013	0.874	0.862	0.853	0.833	0.836	0.835	0.856	0.850	0.885	0.844
2014	0.879	0.864	0.856	0.838	0.851	0.833	0.862	0.842	0.887	0.845
2015	0.882	0.866	0.860	0.841	0.852	0.834	0.871	0.855	0.889	0.851
2016	0.885	0.868	0.867	0.844	0.855	0.835	0.875	0.860	0.894	0.853
2017	0.888	0.871	0.869	0.847	0.858	0.838	0.878	0.865	0.896	0.855

Zdroj: UNDP (2019).

Z tabulky č. 3.1 jde názorně vidět, že na začátku sledovaného období mezi státy s velmi vysokým stupněm lidského rozvoje patřily pouze Slovinsko a Kypr. Před společným vstupem států do Evropské unie v roce 2004 se ke státům s velmi vysokým stupněm lidského rozvoje řadilo 6 států, konkrétně Česká republika, Estonsko, Kypr, Malta, Polsko a Slovinsko. Dle posledních údajů pak všech 10 vybraných států patří mezi skupinu zemí s nejvyšší životní úrovní. Trendem po celé sledované období je vytrvalý růst Indexu lidského rozvoje, kdy sice v pokrizovém období došlo u většiny států k poklesu hodnoty HDI, s výjimkou České republiky a Slovenska, jejichž rozvoj vykazuje vytrvalý růst, nicméně všech 10 vybraných států už z hlediska životní úrovně pokrizové období překonalo, jelikož jejich úroveň Indexu lidského rozvoje je momentálně nejvyšší v historii všech daných zemí.

Jednodušší a velmi často využívanou metodou používanou pro porovnání životní úrovně vybraných států je srovnání HDP na obyvatele vůči vybranému průměru, konkrétně v tomto případě vůči průměru celé Evropské unie. Díky této metodě lze získat přehled především o ekonomické síle a potenciálu vybraných zemí. Přestože srovnávání vůči průměru je velmi často využíváno a pro jeho jednoduchost a přehlednost je snadno pochopitelné, je nutné zmínit zásadní fakt, který vynikne v této konkrétní práci. Tím, že v roce 2004 vstoupilo do EU 10 nových zemí, došlo k rozšíření EU o téměř polovinu, protože do roku 2003 měla EU pouze 15 členů. Protože většina těchto nově příchozích států měla výrazně nižší HDP na obyvatele, došlo s jejich příchodem do EU k poklesu samotného průměru HDP na obyvatele celé EU. Z tabulky č. 3.2 pak velmi zřetelně vyplývá hned několik věcí. Zatímco před jednotným vstupem 10 vybraných zemí do EU v roce 2004 dosáhly na alespoň dvě třetiny průměru EU pouze 4 země (Česká republika, Kypr, Malta a Slovinsko), tak dle posledních údajů Eurostatu tuto dvoutřetinovou hranici přesáhlo v roce 2017 všech 10 nově příchozích zemí.

Tabulka č. 3.2: Srovnání HDP na obyvatele v paritě kupní síly vybraných států vůči EU (v %)

	CZ	EE	CY	LV	LT	HU	MT	PL	SI	SK
2000	71	41	94	35	37	52	81	47	80	50
2001	74	43	96	38	40	56	78	47	80	52
2002	73	47	95	41	42	59	79	47	82	54
2003	76	51	95	43	47	61	82	48	83	56
2004	78	54	97	46	49	61	80	50	85	57
2005	79	60	101	50	53	62	81	50	87	60
2006	79	64	100	53	55	61	78	51	86	63
2007	82	69	104	57	60	60	79	53	87	67
2008	84	68	105	59	63	63	79	55	90	71
2009	85	63	105	52	56	64	81	59	85	71
2010	83	65	100	53	60	65	83	62	83	74
2011	83	71	96	57	66	66	82	65	83	74
2012	82	74	91	60	70	66	83	67	82	76
2013	84	75	84	62	73	67	85	67	82	76
2014	86	77	81	63	75	68	88	67	82	77
2015	87	76	82	64	75	68	92	69	82	77
2016	88	77	84	64	75	67	94	68	83	77
2017	89	79	85	67	78	68	96	70	85	76

Zdroj: Eurostat (2019a).

Z uvedených údajů v tabulce č. 3.2 pak dále plyne, že Pobaltské země, jejichž hodnoty HDP na obyvatele byly na začátku sledovaného období z vybraných států nejnižší, zaznamenaly v průběhu uplynulých 18 let nejzřetelnější pokrok. Naopak Kypr, který nedlouho po svém vstupu do EU začal dokonce převyšovat průměrné hodnoty celé Evropské unie, tvrdě doplatil na Světovou hospodářskou krizi a v rámci tohoto srovnávání byl předejhnán Českou republikou a Maltou. Právě Malta je dle ukazatele HDP na obyvatele premiantem z těchto 10 nově příchozích států a má nejblíže k tomu, aby se dostala na průměrnou úroveň celé EU. Nicméně je potřeba podotknout, že přestože je rychlost konvergence těchto nově příchozích států rozdílná, trend je více než zřetelný. Kromě zmiňovaného Kypru dosáhly vybrané státy v období 2000–2017 na výrazné navýšení životní úrovně, a přestože všechny státy zasáhla s různou intenzitou Světová hospodářská krize, nelze přehlédnout, že trend pozitivního růstu HDP na obyvatele v posledních letech pokračuje.

Úplně opačné starosti mají například jihoevropské státy z Apeninského, Peloponéskeho a Pyrenejského poloostrova (viz. Příloha č. 1), jejichž hodnoty HDP na obyvatele se v procentuálním vyjádření vůči průměru celé Evropské unie prakticky trvale propadají a žádný z nich momentálně nedosahuje ani průměru EU. Vysvědčení je to pro tyto jihoevropské státy ještě negativnější z toho důvodu, že na rozdíl od nově příchozích států ze střední Evropy či Pobaltí nemají hendikep způsobený mnoha desetiletími špatně prováděné fiskální politiky pod vedením komunistické strany, jež se řadí svými ideologickými prioritami a ekonomickým zaměřením v rámci pravolevého politického spektra mezi extrémní levici. Přestože například Španělsko nebo Řecko si ve 2. polovině 20. století taky prošly těžkými vnitropolitickými problémy, tak do nového tisíciletí nezdědily natolik zaostalou ekonomiku, s jakou se musely vypořádat po pádu komunistických diktatur státy střední Evropy a Pobaltí, jež byly v minulosti hospodářsky značně omezeny centrálním plánováním.

3.2 Pravidla pro tvorbu fiskální politiky v Evropské unii

Spolu se vstupem do Evropské unie v roce 2004 se všech 10 nově příchozích států zavázalo, že se stanou součástí společné měnové unie – eurozóny. Pro naplnění tohoto cíle je zapotřebí politická vůle a splnění tzv. Maastrichtských kritérií. Přestože se všechny tyto vybrané státy k vstupu do eurozóny a přijetí společné měny zavázaly, není tento slib nikterak časově vymezen a pokud k tomuto kroku chybí ať už občanská nebo politická vůle, neexistuje žádný oficiální proces pro donucení států ke vstupu. Jakmile nastane ve společnosti shoda na tom, že výhody spojené se společnou měnou překonají určité nevýhody spjaté se značnou ztrátou suverenity v oblasti monetární politiky, musí ještě daná země splnit 4 základní tzv. konvergenční kritéria, jejichž charakteristika může dle ČNB (2019) vypadat takto:

- *Kritérium cenové stability* – dle tohoto kritéria musí členský stát vykazovat dlouhodobě udržitelnou cenovou stabilitu a průměrnou míru inflace, která během jednoho roku před šetřením nepřekročí o více než 1,5 p. b. míru inflace tří členských států, které dosáhly nejlepších výsledků v oblasti cenové stability.
- *Kritérium dlouhodobě udržitelného stavu veřejných financí* – kritérium hodnotící zadlužení zemí se dělí na dvě části:
 - *kritérium veřejného deficitu* – podle tohoto kritéria nesmí překročit poměr schodku veřejných financí k HDP v tržních cenách hodnotu 3 %, s výjimkou případů, kdy buď poměr podstatně klesl, nebo se neustále snižoval, až dosáhl úrovně, která se

blíží referenční hodnotě, anebo překročení nad referenční hodnotu bylo pouze výjimečné a dočasné a poměr zůstává blízko k referenční hodnotě.

- *kritérium veřejného dluhu* – dle této podmínky nesmí poměr veřejného dluhu v tržních cenách k HDP překročit hodnotu 60 %, kromě případů, kdy se poměr dostatečně snižuje a blíží se uspokojivým tempem k referenční hodnotě.
- *Kritérium stability kurzu měny a účasti v ERM II* – v rámci tohoto kritéria musí členský stát po dobu alespoň dvou let držet kurz své měny ve flukтуаčním pásmu ± 15 % stanoveným mechanismem směnných kurzů Evropského měnového systému a země by též neměla z vlastní iniciativy devalvovat domácí měnu vůči měně kteréhokoliv jiného členského státu.
- *Kritérium dlouhodobých úrokových sazeb* – dle tohoto kritéria hodnotící úrokové sazby, které se zjišťují na základě výnosů dlouhodobých státních dluhopisů, nesmí členské státy v průběhu jednoho roku před šetřením překročit hodnotu dlouhodobé nominální úrokové míry o více než 2 p. b. průměrnou hodnotu tří členských států, které dosáhly nejlepších výsledků v oblasti cenové stability.

Přestože by při dodržování těchto kritérií, zvláště pak v oblasti veřejného dluhu a veřejného deficitu, bylo teoreticky možné existovat ve stabilnějším ekonomickém prostředí s přece jenom omezenějším vlivem hospodářských cyklů, Světová hospodářská krize poukázala na mnohé nedostatky. Proto EU, kterou zasáhla převážně dluhová krize, dospěla k názoru, že bude potřeba ještě přísnější přístup vůči státům, které neplánují svoji fiskální politiku dostatečně zodpovědně. Za účelem navýšení rozpočtové kázně a posílení hospodářské a měnové unie došlo k vytvoření a následné ratifikaci Smlouvy o stabilitě, koordinaci a správě v hospodářské a měnové unii, tzv. fiskálnímu paktu, jenž v roce 2013 vstoupil v platnost.

Dle fiskálního paktu, ke kterému se všechny státy zavázaly (včetně České republiky, která nejdříve jako jediná spolu s Velkou Británií fiskální pakt odmítla, ale na konci roku 2018 se přece jenom připojila), pak musí dodržovat značnou rozpočtovou kázeň. Přistupující země musí vykazovat stav veřejných rozpočtů jako vyrovnané nebo přebytkové. Toto pravidlo se považuje za dodržené, pokud roční strukturální saldo veřejných financí odpovídá střednědobému cíli pro danou zemi s tím, že spodní limit strukturálního schodku činí 0,5 % HDP v tržních cenách. Pokud je poměr veřejného dluhu k HDP v tržních cenách výrazně nižší než 60 %, může spodní limit střednědobého cíle odpovídat strukturálnímu schodku ve výši maximálně 1 % HDP v tržních cenách a v případě závažného odchýlení od střednědobého cíle nebo od cesty k jeho postupnému dosažení navrhne Evropská komise cestu k nápravě (MFČR, 2012).

Ať už se berou v potaz Maastrichtská kritéria pro oblast eurozóny nebo fiskální pakt pro celou Evropskou unii, nejedná se o pravidla, jejichž jediným smyslem by bylo omezování hospodářské politiky státu ze strany Evropské komise. Naopak, aby se státy dokázaly ekonomicky rozvíjet i v dlouhém období a nežily si zbytečně „nad poměry“, musí se samy snažit o to, aby jejich hospodářská politika bylo co nejstřízlivější a pokud možno maximálně zodpovědná. Fiskální pakt má ve svém obsahu zakomponováno mnoho cílů, ale 2 z nich jsou naprosto zásadní, konkurenceschopnost země a udržitelný růst. Fiskální expanze má v krátkém období potenciál zajistit zvýšení konkurenceschopnosti země, ale tato expanze s rostoucím časem zužuje prostor pro naplnění cíle udržitelného růstu. V případě příchodu ekonomické krize v okamžiku, kdy stát tíží značný vládní dluh z předcházejících období, má dluhová zátěž tu velkou nevýhodu, že ozdravná hospodářská politika bývá o to bolestnější, jak při realizaci původní vládou plánované fiskální politice, tak i pro obyvatele postiženého území.

Pro znázornění hospodářského vývoje lze v následujících podkapitolách využít různých údajů, nicméně pro potřeby této práce bylo v následujících kapitolách zvoleno celkem 7 různých ukazatelů pro období 2000–2017:

- *hrubý domácí produkt* – ve stálých cenách (v cenách očištěných o inflaci (výchozí rok 2010)), v milionech eur,
- *růst reálného hrubého domácího produktu* – v procentech HDP (reálný roční přírůstek vyprodukovaného zboží a služeb v dané ekonomice, očištěno o inflaci),
- *vládní dluh* – v milionech eur (celkové zadlužení vlády, nižších správních celků a ostatních mimorozpočtových fondů),
- *vládní dluh* – v procentech ku hrubému domácímu produktu (zatížení vládního dluhu v přímém srovnání k HDP daného roku),
- *saldo rozpočtu* – v milionech eur (saldo rozpočtu všech vládních institucí),
- *saldo rozpočtu* – v procentech (velikost přebytku/deficitu rozpočtu všech vládních institucí v procentech HDP),
- *rating země* – dle ratingové agentury MOODY'S (jedna z největších a nejrespektovanějších nezávislých agentur hodnotící schopnost subjektu plnit finanční závazky dle ratingové stupnice, viz. Příloha č. 2).

3.3 Hospodářský vývoj pěti nově příchozích států střední Evropy

1. květen 2004 byl naprosto zásadním okamžikem v historii pěti středoevropských států a jejich vstup do Evropské unie vyslal světu minimálně 2 signály. Z ekonomického pohledu to byl zlomový moment, protože se Česká republika, Slovensko, Polsko, Maďarsko a Slovinsko staly součástí obrovského hospodářského prostoru, díky čemuž odpadla velká spousta překážek mezinárodního obchodu a taky dostaly příležitost čerpat ze společného rozpočtu Evropské unie skrz evropské strukturální fondy, což nejednomu státu mnohokrát pomohlo značně vylepšit krátkodobou fiskální nerovnováhu. Nicméně z pohledu symbolického to byl snad daleko významnější krok, jelikož tento čin byl zřetelným potvrzením toho, že střední Evropa se myšlenkově posunula k západním demokratickým státům a stala se jakýmsi mostem mezi západními a východními ekonomikami. V následujících kapitolách jsou uvedeny charakteristiky jednotlivých zemí a konkrétní hodnoty vybraných ekonomických ukazatelů daných států jsou vyznačeny v tabulkách.

3.3.1 Česká republika

Česká republika, která vznikla 1. 1. 1993 po rozpadu Československa, je země s prosperující tržní ekonomikou, velmi rychlým růstem HDP a nejnižší nezaměstnaností z celé Evropské unie, ale je taky zemí s ekonomikou silně závislou na exportu, což činí její hospodářský růst značně závislý na zahraniční poptávce. Hodnota exportu země se pohybuje okolo 80 % HDP a z velké části je tvořen hutnictvím, strojírenstvím nebo sklářským průmyslem, nicméně zcela jedinečné postavení má v české ekonomice automobilový průmysl. I přes svůj závazek Česká republika není členem eurozóny. K největším dlouhodobým výzvám České republiky patří řešení rychle stárnoucího obyvatelstva, nedostatek kvalifikované pracovní síly, zaostávající vzdělávací systém, financování dlouhodobě neudržitelného důchodového a zdravotnického systému a diverzifikace průmyslu směrem k technologicky vyspělejšímu pojetí (CIA, 2019a).

Tabulka č. 3.3: Ekonomické ukazatele České republiky v letech 2000–2017

Roky	HDP (s.c., mil. €)	Růst reálného HDP (%)	Vládní dluh (mil. €)	Vládní dluh (% HDP)	Saldo rozpočtu (mil. €)	Saldo rozpočtu (% HDP)	Rating země (MOODY 'S)
2000	114 694,1	4,3	11 567,8	17,0	-2 389,2	-3,6	Baa1
2001	118 030,3	2,9	18 322,2	22,8	-4 135,0	-5,5	Baa1
2002	119 980,7	1,7	22 013,9	25,9	-5 533,5	-6,4	A1
2003	124 303,6	3,6	24 540,2	28,3	-6 075,6	-6,9	A1
2004	130 402,6	4,9	28 681,7	28,5	-2 286,7	-2,4	A1
2005	138 922,4	6,5	31 390,0	27,9	-3 279,3	-3,0	A1
2006	148 443,5	6,9	35 406,7	27,7	-2 691,4	-2,2	A1
2007	156 760,3	5,6	39 608,1	27,5	-903,8	-0,7	A1
2008	160 965,0	2,7	42 300,2	28,3	-3 193,5	-2,0	A1
2009	153 234,6	-4,8	49 826,8	33,6	-8 103,3	-5,5	A1
2010	156 718,2	2,3	59 062,5	37,4	-6 566,1	-4,2	A1
2011	159 504,4	1,8	62 298,5	39,8	-4 469,1	-2,7	A1
2012	158 228,6	-0,8	71 783,6	44,5	-6 344,3	-3,9	A1
2013	157 463,3	-0,5	67 102,2	44,9	-1 968,0	-1,2	A1
2014	161 738,6	2,7	65 588,5	42,2	-3 288,8	-2,1	A1
2015	170 325,7	5,3	67 951,6	40,0	-1 023,8	-0,6	A1
2016	174 499,6	2,5	64 945,2	36,8	1 281,4	0,7	A1
2017	182 094,9	4,4	68 515,1	34,7	2 970,3	1,5	A1

Zdroj: Eurostat (2019b), Eurostat (2019c), Eurostat (2019d), Trading Economics (2019a), vlastní zpracování.

Dle velikosti výstupu HDP je Česká republika druhou největší ekonomikou z vybraných nově příchozích států. Z důvodu ekonomické krize z roku 2009 sice došlo k propadu české ekonomiky, nicméně už v roce 2014 překonala předkrizovou úroveň a nyní díky velmi rychlému tempu růstu HDP patří v Evropě k ekonomikám s nejvyšším potenciálem. Momentální tempo růstu je dokonce natolik rychlé, že České republice reálně hrozí přehřátí ekonomiky, což je patrné například na značně přemrštěných cenách nemovitostí, ale hlavně na zoufalém nedostatku pracovní síly na trhu práce, kdy na začátku roku 2019 dle dat Eurostatu (2019e) byla obecná míra nezaměstnanosti s velmi nízkou hodnotou 2,1 % vůbec nejnižší v celé

Evropské unii. V oblasti vládního dluhu je sice na první pohled značný nárůst v absolutních hodnotách, kdy od začátku sledovaného období vzrostl na zhruba šestinásobek původní hodnoty, ale v procentuálním vyjádření vůči HDP v posledních čtyřech letech dochází k poklesu vládního dluhu a salda rozpočtu všech vládních institucí se dokonce nacházejí v přebytku. I protože Česká republika nyní naprosto bez problémů dodržuje podmínky fiskálního paktu je její ratingové hodnocení dle agentury Moody's spolu s Estonskem dlouhodobě nejlepší ze všech nově příchodích států na úrovni A1.

3.3.2 Slovensko

Slovenská republika vznikla taktéž 1. 1. 1993 po rozdělení Československa. Po rozdělení trpěla slovenská ekonomika v prvních letech existence autoritářským vedením země a vysokou mírou korupce, avšak po roce 1998 spojeným s ekonomickými reformami začalo slovenské hospodářství růst. Slovensko je malou otevřenou ekonomikou poháněnou především exportem automobilů a elektronických zařízení. Úroveň exportu země činí zhruba 80 % HDP. Země je od roku 2009 členem eurozóny. Slovensko je dlouhodobě jednou z nejpobulárnějších zemí v regionu pro zahraniční investory, jednak díky levné a kvalifikované pracovní síle a také díky příznivé geografické poloze. I díky tomu je v současnosti slovenská míra nezaměstnanosti na historickém minimu 6,2 %. Nejpalčivějšími problémy země zůstávají nedostatek kvalifikované pracovní síly, pomalý přechod k inovační ekonomice, značná míra korupce a problémy v soudnictví (CIA, 2019b).

Tabulka č. 3.4: Ekonomické ukazatele Slovenska v letech 2000–2017

Roky	HDP (s.c., mil. €)	Růst reálného HDP (%)	Vládní dluh (mil. €)	Vládní dluh (% HDP)	Saldo rozpočtu (mil. €)	Saldo rozpočtu (% HDP)	Rating země (MOODY'S)
2000	41 894,5	1,2	10 753,4	49,6	-2 686,9	-12,0	Ba1
2001	43 283,9	3,3	11 665,7	48,3	-1 528,1	-6,4	Baa3
2002	45 241,6	4,5	11 604,2	42,9	-2 127,6	-8,1	A3
2003	47 693,1	5,4	12 600,3	41,6	-812,6	-2,7	A3
2004	50 201,2	5,3	14 567,6	40,6	-801,1	-2,3	A3
2005	53 590,2	6,8	13 680,1	34,1	-1 134,5	-2,9	A2
2006	58 120,2	8,5	15 249,4	31,0	-1 635,4	-3,6	A1
2007	64 396,9	10,8	17 026,0	30,1	-1 096,0	-1,9	A1

Tabulka č. 3.4: Ekonomické ukazatele Slovenska v letech 2000–2017

Roky	HDP (s.c., mil. €)	Růst reálného HDP (%)	Vládní dluh (mil. €)	Vládní dluh (% HDP)	Saldo rozpočtu (mil. €)	Saldo rozpočtu (% HDP)	Rating země (MOODY'S)
2008	68 022,3	5,6	19 493,7	28,5	-1 602,4	-2,4	A1
2009	64 333,8	-5,4	23 236,8	36,3	-4 996,5	-7,8	A1
2010	67 577,3	5,0	27 842,3	41,2	-5 058,1	-7,5	A1
2011	69 482,4	2,8	30 846,9	43,7	-3 020,7	-4,3	A1
2012	70 633,8	1,7	37 925,7	52,2	-3 158,9	-4,3	A2
2013	71 686,7	1,5	40 600,0	54,7	-2 017,4	-2,7	A2
2014	73 658,3	2,8	40 725,0	53,5	-2 056,1	-2,7	A2
2015	76 733,5	4,2	41 295,0	52,2	-2 026,9	-2,6	A2
2016	79 131,7	3,1	42 053,2	51,8	-1 804,7	-2,2	A2
2017	81 654,7	3,2	43 229,8	50,9	-659,3	-0,8	A2

Zdroj: Eurostat (2019b), Eurostat (2019c), Eurostat (2019d), Trading Economics (2019b), vlastní zpracování.

Slovenský výstup HDP je 4. nejvyšší z vybraných států, a kromě krizové roku 2009 je trend produkce rostoucí. Během sledovaného období došlo téměř ke zdvojnásobení výstupu slovenské ekonomiky. Přestože v absolutních číslech slovenský vládní dluh neustále roste a Slovensko v období 2000–2017 nikdy nedosáhlo na přebytkový rozpočet vládních institucí, je jeho vládní dluh stabilní a kontrolovaný v blízkosti hodnoty 50 % ku HDP a jeho ratingové hodnocení je podle agentury Moody's na solidní úrovni A2.

3.3.3 Polsko

Polsko, jenž je 6. největší ekonomikou celé Evropské unie, má reputaci země s přátelským prostředím pro byznys a poměrně solidními makroekonomickými ukazateli. Od roku 1990 je Polsko ekonomicky liberální země, jež jako jediná z EU neprošla v letech 2008–2009 recesí částečně i proto, že vláda provádí volnou fiskální politiku skombinovanou se závazkem omezování výdajů, a navíc Polsko je největším příjemcem strukturálních fondů z EU. Pro Polsko je též po vstupu do NATO v roce 1999 typická vysoká angažovanost v této alianci a spolu s Pobaltskými státy se snaží dosáhnout závazku výdajů na armádu ve výši 2 % ku HDP. V současnosti čelí Polsko několika systémovým výzvám. Nedostatky v železniční a

silniční infrastruktura, velká byrokracie a tíživý daňový systém. Polsko by též mělo více diverzifikovat své zdroje energie, posílit investice do výzkumu a inovací a snažit se zastavit odliv svých mladých vzdělaných obyvatel ze země (CIA, 2019c).

Tabulka č. 3.5: Ekonomické ukazatele Polska v letech 2000–2017

Roky	HDP (s.c., mil. €)	Růst reálného HDP (%)	Vládní dluh (mil. €)	Vládní dluh (% HDP)	Saldo rozpočtu (mil. €)	Saldo rozpočtu (% HDP)	Rating země (MOOD Y'S)
2000	246 226,8	4,6	70 735,4	36,5	-5 537,1	-3,0	Baa1
2001	249 299,6	1,2	83 306,4	37,3	-10 160,1	-4,8	Baa1
2002	254 389,3	2,0	84 224,1	41,8	-10 183,0	-4,8	A2
2003	263 451,8	3,6	83 817,2	46,6	-11 684,7	-6,1	A2
2004	276 981,8	5,1	102 896,8	45,0	-10 396,3	-5,0	A2
2005	286 658,6	3,5	119 167,1	46,4	-9 754,2	-4,0	A2
2006	304 373,0	6,2	131 104,4	46,9	-9 768,5	-3,6	A2
2007	325 785,2	7,0	145 930,2	44,2	-5 816,0	-1,9	A2
2008	339 629,8	4,2	143 344,2	46,3	-13 183,0	-3,6	A2
2009	349 208,2	2,8	165 264,5	49,4	-22 997,0	-7,3	A2
2010	361 803,9	3,6	193 168,3	53,1	-26 564,2	-7,3	A2
2011	379 956,4	5,0	190 154,3	54,1	-18 355,1	-4,8	A2
2012	386 065,8	1,6	214 840,5	53,7	-14 452,6	-3,7	A2
2013	391 439,4	1,4	222 120,4	55,7	-16 234,9	-4,1	A2
2014	404 429,1	3,3	202 973,2	50,4	-15 144,7	-3,7	A2
2015	419 954,9	3,8	216 516,8	51,3	-11 620,2	-2,7	A2
2016	432 816,5	3,1	228 831,6	54,2	-9 535,9	-2,2	A2
2017	453 616,5	4,8	240 768,0	50,6	-6 570,4	-1,4	A2

Zdroj: Eurostat (2019b), Eurostat (2019c), Eurostat (2019d), Trading Economics (2019c), vlastní zpracování.

Hodnota HDP Polska, jenž je jednoznačně nejvyšší ze všech nově příchozích států a jehož hodnota je více než dvojnásobná oproti 2. České republice, zřetelně potvrzuje fakt, že z hospodářského hlediska byl příchod Polska do Evropské unie, i vzhledem k jeho velikosti a počtu obyvatel, pro ostatní členské státy nejcitelnější. Z tabulky č. 3.5 je též zřetelné, že polský

růst reálného HDP je značný a nepřetržitě se pohybuje v kladných hodnotách, i když v krizových letech byl tento růst vykoupený masivními, více než 7 % vysokými, deficity rozpočtu vládních institucí. Celková hodnota vládního dluhu ku HDP se dlouhodobě pohybuje okolo hranice 50 % a stejně tak se i polský rating drží úrovně A2.

3.3.4 Maďarsko

Přestože stejně jako i ostatní komunistické státy bylo Maďarsko zemí s centrálně plánovanou ekonomikou, už v roce 1968 proběhla částečná liberalizace ekonomiky a až do roku 1990 fungovalo hospodářství částečně ve smíšeném systému, který byl po revoluci plně nahrazen svobodným tržním hospodářstvím. Maďarská vláda se v posledních letech v rámci své fiskální politiky zaměřila především na podporu domácí spotřeby a větší rozvojové projekty financovala převážně z evropských fondů. Země se sice v 90. letech přeorientovala na západní trhy a proběhla transformace ekonomiky, což přilákalo zahraniční investice, podpořila tak růst a snížila dluhovou zátěž, nicméně převážně na začátku tohoto období se životní úroveň obyvatel paradoxně ještě zhoršila, ale tato situace se po kratším období nakonec přece jenom obrátila. Po ekonomické krizi v roce 2008–2009 zahájila vláda reformy s více populistickým ražením, kdy u státních zakázek skrz legislativu a regulace upřednostňovala vládní podniky. Maďarsko není součástí eurozóny. Jednoznačně největší překážkou maďarské ekonomiky je všudypřítomná korupce, nedostatek pracovní síly vyvolaný demografickými změnami a migrací obyvatel a rozsáhlá chudoba ve venkovských oblastech (CIA, 2019d).

Tabulka č. 3.6: Ekonomické ukazatele Maďarska v letech 2000–2017

Roky	HDP (s.c., mil. €)	Růst reálného HDP (%)	Vládní dluh (mil. €)	Vládní dluh (% HDP)	Saldo rozpočtu (mil. €)	Saldo rozpočtu (% HDP)	Rating země (MOODY' S)
2000	80 892,2	4,2	27 839,9	55,3	-1 554,0	-3,0	A3
2001	83 998,9	3,8	32 661,1	51,9	-2 434,3	-4,1	A1
2002	87 802,5	4,5	40 869,2	55,3	-6 343,9	-8,8	A1
2003	91 181,7	3,8	42 204,0	57,9	-5 370,2	-7,1	A1
2004	95 745,3	5,0	50 371,4	58,7	-5 480,0	-6,5	A1
2005	99 946,8	4,4	53 955,7	60,5	-7 067,6	-7,8	A1
2006	103 795,9	3,9	62 101,0	64,5	-8 511,6	-9,3	A2
2007	104 234,4	0,4	66 264,6	65,5	-5 133,5	-5,0	A2

Tabulka č. 3.6: Ekonomické ukazatele Maďarska v letech 2000–2017

Roky	HDP (s.c., mil. €)	Růst reálného HDP (%)	Vládní dluh (mil. €)	Vládní dluh (% HDP)	Saldo rozpočtu (mil. €)	Saldo rozpočtu (% HDP)	Rating země (MOODY' S)
2008	105 121,7	0,9	72 986,9	71,6	-3 980,2	-3,7	A3
2009	98 182,7	-6,6	76 064,7	77,8	-4 278,1	-4,5	Baa1
2010	98 826,0	0,7	78 601,9	80,2	-4 422,9	-4,5	Baa3
2011	100 464,2	1,7	72 415,5	80,5	-5 485,4	-5,4	Ba1
2012	98 825,3	-1,6	77 169,5	78,4	-2 387,5	-2,4	Ba1
2013	100 894,3	2,1	78 558,0	77,1	-2 663,1	-2,6	Ba1
2014	105 156,7	4,2	79 150,1	76,6	-2 751,0	-2,6	Ba1
2015	108 875,5	3,5	83 348,7	76,6	-2 109,1	-1,9	Ba1
2016	111 358,8	2,3	86 861,2	75,9	-1 876,5	-1,6	Baa3
2017	115 965,8	4,1	90 534,2	73,3	-2 746,5	-2,2	Baa3

Zdroj: Eurostat (2019b), Eurostat (2019c), Eurostat (2019d), Trading Economics (2019d), vlastní zpracování.

Maďarsko je se svými hodnotami HDP 3. největší ekonomikou z nově příchozích států do EU z roku 2004. Přestože tempa růstu maďarské ekonomiky nebyla nikterak závratná už v letech před Světovou hospodářskou krizí a samotný rok 2009 měl na hospodářství celé země značný dopad, tak už v roce 2014 se Maďarsko dostalo zpět na svou předkrizovou úroveň, a i v následujících letech dosahuje solidního růstu. Jestli musí maďarská vláda nějakému problému věnovat zvýšenou pozornost, určitě to bude problematika dlouhodobé neschopnosti vytvořit vyrovnaný nebo dokonce přebytkový rozpočet vládních institucí. Tento problém je o to palčivější, jelikož už od začátku sledovaného období se Maďarsko potýká se snažným celkovým vládním dluhem, který se pohybuje v rozmezí 70–80 % a přestože má v posledních letech klesající tendenci, zdaleka to plně neodpovídá požadavkům fiskálního paktu. Částečně i proto má Maďarsko 2. nejnižší rating ze všech sledovaných zemí na úrovni Baa3.

3.3.5 Slovinsko

Slovinsko bylo do roku 1991 součástí Jugoslávie, která sice byla komunistickým státem, avšak země nebyla na rozdíl od ostatních komunistických režimů označována za tzv. sovětský satelit (státy východního bloku byly nezávislé jenom formálně, ve skutečnosti byly v mnoha

ohledech podřízeny Sovětskému svazu). Po získání nezávislosti v roce 1991 se slovinská ekonomika rychle přeorientovala na západní trhy a stala se stabilní demokracií a 3 roky po svém vstupu do EU se Slovinsko stalo součástí eurozóny. Země má též velký hospodářský potenciál díky výborné infrastruktuře, vzdělané pracovní síle a strategicky významné geografické poloze mezi západní Evropou a Balkánem. To vše dělá ze Slovinska zemi s jednou z nejvyšších hodnot HDP na obyvatele a HDI z postkomunistických zemí (CIA, 2019e).

Tabulka č. 3.7: Ekonomické ukazatele Slovinska v letech 2000–2017

Roky	HDP (s.c., mil. €)	Růst reálného HDP (%)	Vládní dluh (mil. €)	Vládní dluh (% HDP)	Saldo rozpočtu (mil. €)	Saldo rozpočtu (% HDP)	Rating země (MOODY' S)
2000	27 888,1	4,2	5 483,6	25,9	-797,9	-3,6	A2
2001	28 710,7	2,9	6 035,5	26,1	-902,7	-3,9	A2
2002	29 812,1	3,8	6 707,8	27,3	-602,1	-2,4	Aa3
2003	30 659,4	2,8	6 941,5	26,7	-688,8	-2,6	Aa3
2004	31 993,6	4,4	7 425,4	26,8	-545,0	-2,0	Aa3
2005	33 274,3	4,0	7 687,3	26,3	-389,7	-1,3	Aa3
2006	35 156,3	5,7	8 204,4	26,0	-380,1	-1,2	Aa2
2007	37 596,7	6,9	8 025,1	22,8	-28,5	-0,1	Aa2
2008	38 837,5	3,3	8 274,5	21,8	-536,3	-1,4	Aa2
2009	35 809,2	-7,8	12 527,1	34,6	-2 112,3	-5,8	Aa2
2010	36 252,4	1,2	13 907,4	38,4	-2 042,8	-5,6	Aa2
2011	36 487,8	0,6	17 203,6	46,6	-2 461,7	-6,7	A1
2012	35 513,8	-2,7	19 404,0	53,8	-1 458,8	-4,0	Baa2
2013	35 111,7	-1,1	25 504,9	70,4	-5 319,4	-14,7	Ba1
2014	36 147,7	3,0	30 219,9	80,4	-2 071,7	-5,5	Ba1
2015	36 980,9	2,3	32 087,4	82,6	-1 103,7	-2,8	Baa3
2016	38 115,5	3,1	31 753,4	78,7	-781,4	-1,9	Baa3
2017	39 975,7	4,9	31 859,1	74,1	28,5	0,1	Baa1

Zdroj: Eurostat (2019b), Eurostat (2019c), Eurostat (2019d), Trading Economics (2019e), vlastní zpracování.

Dle tabulky č. 3.7 je slovinská ekonomika 5. největší ze všech sledovaných států. Nicméně kondice slovinské ekonomiky je značně rozporuplná. Krizový rok 2009 měl na slovinský HDP tak extrémní účinek, že země se na své původní hodnoty výstupu ekonomiky dostala až v roce 2017. Mnohem horší dopady měla ale krize na celkový vládní dluh. Ten se z velmi solidní hodnoty 21,8 % ku HDP z roku 2008 za 7 let téměř zčtyřnásobil na alarmující číslo 82,6 % ku HDP. Po dobu krize navíc slovinská vláda vytvořila obrovské deficity vládních rozpočtů, jenž měly dle tabulky č. 3.7 svůj vrchol v roce 2013 s hodnotou -14,7 %. V posledních dvou letech ovšem dochází k pozitivnímu trendu, kdy značným tempem roste reálné HDP a též se snižuje celkový vládní dluh, díky čemuž se i vylepšilo ratingové hodnocení Slovinska na úroveň Baa1.

3.4 Hospodářský vývoj tří nově příchodích států Pobaltí

Pokud lze shledat vstup bývalých komunistických států střední Evropy do EU a NATO za důležitý nejenom z hospodářského hlediska, ale i z politického a symbolického hlediska jakožto určitý akt vzdoru vůči Rusku, tak daleko významnější byly tyto kroky pro Pobaltské státy, které byly po většinu 20. století připraveny Sovětským svazem o možnost být nezávislým státem. Po získání nezávislosti začaly všechny 3 země velmi rychle navyšovat svou životní úroveň. Jejich fiskální politika je navíc už pověstná tím, že je zpravidla prováděna zodpovědně a nedochází zde k nesmyslnému zadlužování a jejich hodnoty celkových vládních dluhů patří vůbec k nejnižším v celé EU. Nicméně Estonsko, Litva i Lotyšsko jsou velmi závislé na situaci na mezinárodních trzích, což se naplno projevilo v roce 2008 a především v roce 2009, kdy se každá ze zemí dostala do mimořádně závažné recese.

3.4.1 Estonsko

Estonsko získalo zpět svou nezávislost v roce 1991 po rozpadu SSSR a od té doby plně pracuje na to politickém a ekonomickém svázání se západem. V roce 2004 vstoupilo Estonsko nejenom do Evropské unie, ale i do NATO a v této alianci je velmi aktivním členem. V roce 2011 pak země vstoupila do eurozóny. Estonsko má moderní tržní ekonomiku, ale celé hospodářství je silně závislé na obchodu a zranitelné vůči vnějším vlivům. Země má velmi otevřený trh, příznivé podmínky pro podniky a velmi zdařile prováděnou fiskální politiku. Nejsilnějším odvětvím země je výroba elektroniky, IT a telekomunikace. Naopak nadále největší překážkou estonské ekonomiky je nedostatek kvalifikovaných i nekvalifikovaných pracovníků na trhu práce, nicméně vláda v poslední době provádí kroky, které by měly zjednodušit imigrační zákony a tím dosáhnout na snazší najímání pracovníků ze zahraničních

zemí. Vláda též věnuje značnou pozornost oblasti inovací a snaží se pomoci prosadit různým start-up projektům (CIA, 2019f).

Tabulka č. 3.8: Ekonomické ukazatele Estonska v letech 2000–2017

Roky	HDP (s.c., mil. €)	Růst reálného HDP (%)	Vládní dluh (mil. €)	Vládní dluh (% HDP)	Saldo rozpočtu (mil. €)	Saldo rozpočtu (% HDP)	Rating země (MOODY' S)
2000	10 662,0	10,6	315,6	5,1	-4,2	-0,1	Baa1
2001	11 336,8	6,3	333,4	4,8	13,9	0,2	Baa1
2002	12 025,6	6,1	442,9	5,7	32,7	0,4	A1
2003	12 917,5	7,4	489,7	5,6	157,0	1,8	A1
2004	13 730,6	6,3	491,4	5,1	231,9	2,4	A1
2005	15 017,7	9,4	512,3	4,5	126,5	1,1	A1
2006	16 560,3	10,3	595,5	4,4	393,0	2,9	A1
2007	17 843,4	7,7	595,2	3,7	441,4	2,7	A1
2008	16 876,4	-5,4	741,1	4,5	-440,4	-2,7	A1
2009	14 391,4	-14,7	995,6	7,0	-308,9	-2,2	A1
2010	14 716,5	2,3	964,4	6,6	27,6	0,2	A1
2011	15 834,6	7,6	1 011,1	6,1	193,1	1,2	A1
2012	16 516,6	4,3	1 745,5	9,7	-46,3	-0,3	A1
2013	16 836,5	1,9	1 923,7	10,2	-32,2	-0,2	A1
2014	17 322,8	2,9	2 108,4	10,5	137,6	0,7	A1
2015	17 652,0	1,9	2 034,9	9,9	14,2	0,1	A1
2016	18 267,9	3,5	1 986,8	9,2	-71,1	-0,3	A1
2017	19 155,1	4,9	2 063,7	8,7	-90,5	-0,4	A1

Zdroj: Eurostat (2019b), Eurostat (2019c), Eurostat (2019d), Trading Economics (2019f), vlastní zpracování.

Přestože dle výstupu HDP patří Estonsku až 9. místo z 10 zvolených států, je nutné podotknout, že z tabulky č. 3.8 se zcela naplno ukazuje jiná přednost Estonska, jež by v daném ohledu měla být vzorem pro všechny ostatní státy Evropské unie. Kromě velkého hospodářského propadu z roku 2009 vykazuje estonská ekonomika dlouhodobý růst HDP, a to vše za situace, kdy velmi často estonská vláda tvoří přebytkové rozpočty. Estonské střídání

přebytkových a deficitních rozpočtů zdaleka nejvíce ze všech vybraných států připomíná střídání expanzivní a restriktivní fiskální politiky v hospodářském cyklu. Navíc to vše je doprovázeno velmi nízkým celkovým vládním dluhem, který je s hodnotu 8,7 % z roku 2017 suverénně nejnižším z celé Evropské unie. I proto se ratingové hodnocení Estonska pohybuje na skvělé úrovni A1, přičemž v případě udržení nastoleného zodpovědného kurzu tvorby fiskální politiky může být jeho hodnocení v budoucnu i lepší.

3.4.2 Lotyšsko

Lotyšsko se dočkalo své nezávislosti v roce 1991 po rozpadu SSSR. V roce 2004 země vstoupila do EU i NATO a v roce 2014 do eurozóny. Lotyšsko je země s malou otevřenou ekonomikou, kde export tvoří více než polovinu HDP. Díky své geografické poloze má rozvinutý dřevozpracující průmysl, zemědělství a strojný průmysl. Značnou překážkou v ekonomickém rozvoji je vysoká míra korupce, která odrazuje zahraniční investory, a klesající počet obyvatel (CIA, 2019g).

Tabulka č. 3.9: Ekonomické ukazatele Lotyšska v letech 2000–2017

Roky	HDP (s.c., mil. €)	Růst reálného HDP (%)	Vládní dluh (mil. €)	Vládní dluh (% HDP)	Saldo rozpočtu (mil. €)	Saldo rozpočtu (% HDP)	Rating země (MOODY' S)
2000	12 293,4	5,4	1 011,0	12,1	-235,1	-2,7	Baa2
2001	13 087,7	6,5	1 304,4	13,8	-182,4	-1,9	Baa2
2002	14 017,4	7,1	1 251,5	13,0	-231,8	-2,3	A2
2003	15 199,1	8,4	1 370,5	13,7	-152,5	-1,5	A2
2004	16 466,1	8,3	1 561,7	14,0	-107,3	-0,9	A2
2005	18 227,4	10,7	1 566,8	11,4	-50,0	-0,4	A2
2006	20 394,6	11,9	1 647,7	9,6	-84,2	-0,5	A2
2007	22 429,8	10,0	1 834,6	8,0	-116,3	-0,5	A2
2008	21 634,1	-3,5	4 392,4	18,2	-1 023,9	-4,2	A3
2009	18 518,4	-14,4	6 677,0	35,8	-1 711,2	-9,1	Baa3
2010	17 788,6	-3,9	8 323,4	46,8	-1 545,1	-8,7	Baa3
2011	18 923,7	6,4	8 703,7	42,7	-870,1	-4,3	Baa3
2012	19 687,2	4,0	9 086,0	41,2	-265,9	-1,2	Baa3
2013	20 165,6	2,4	8 892,8	39,0	-264,6	-1,2	Baa1

Tabulka č. 3.9: Ekonomické ukazatele Lotyšska v letech 2000–2017

Roky	HDP (s.c., mil. €)	Růst reálného HDP (%)	Vládní dluh (mil. €)	Vládní dluh (% HDP)	Saldo rozpočtu (mil. €)	Saldo rozpočtu (% HDP)	Rating země (MOODY' S)
2014	20 540,3	1,9	9 668,5	40,9	-352,3	-1,5	Baa1
2015	21 150,7	3,0	8 953,3	36,8	-331,4	-1,4	A3
2016	21 587,4	2,1	10 091,6	40,3	16,2	0,1	A3
2017	22 588,3	4,6	10 806,8	40,0	-155,7	-0,6	A3

Zdroj: Eurostat (2019b), Eurostat (2019c), Eurostat (2019d), Trading Economics (2019g), vlastní zpracování.

Dle výstupu HDP je lotyšská ekonomika 7. největší z 10 nově příchodích států. Pro Pobaltské státy typický raketový růst reálného HDP v období před Světovou hospodářskou krizí platil i v případě Lotyšska. Avšak dle tabulky č. 3.9 nelze přehlédnout fakt, že Lotyšsko se jako jediné z 10 nově příchodích států dostalo do recese už v roce 2008. Následující hospodářský propad byl natolik značný, že na úroveň HDP z roku 2007 se Lotyšsko dostalo až v posledním roce sledovaného období. I tolik dříve vynikající fiskální výsledky znatelné především díky nízkému celkovému vládnímu dluhu o velikosti 8 % ku HDP, byly extrémně narušeny, když v procentuálním vyjádření stoupl pětinašobně a v absolutních číslech dokonce desetinásobně. Z tabulky č. 3.9 lze též vyčíst snahu vlády o tvorbu nízkých deficitních vládních rozpočtů okolo 1 % a rating země tak dosahuje uspokojivé úrovně A3.

3.4.3 Litva

Litva se stala nezávislým státem v roce 1990 a byla tak první ze zemí Sovětského svazu, která vyhlásila nezávislost. Po počátečních problémech spojených s transformací ekonomiky a privatizací státních podniků se země začala hospodářsky slibně rozvíjet a rychle se stala součástí západních organizací. Od roku 2004 je členem EU i NATO a od roku 2015 je členem eurozóny. Největší hospodářské problémy země jsou nízká konkurenceschopnost a nepříliš komfortní podnikatelské prostředí. Zdaleka největší potíží Litvy je neustálý odliv obyvatel ze země, především pak migrace mladých a kvalifikovaných obyvatel způsobuje trvalý nedostatek kvalifikované pracovní síly na trhu práce, což by v kombinaci s rychle stárnoucím obyvatelstvem mohlo ohrozit doposud stabilní veřejné finance (CIA, 2019i).

Tabulka č. 3.10: Ekonomické ukazatele Litvy v letech 2000–2017

Roky	HDP (s.c., mil. €)	Růst reálného HDP (%)	Vládní dluh (mil. €)	Vládní dluh (% HDP)	Saldo rozpočtu (mil. €)	Saldo rozpočtu (% HDP)	Rating země (MOODY' S)
2000	18 320,7	3,8	2 912,1	23,5	-397,8	-3,2	Ba1
2001	19 516,0	6,5	3 185,2	22,9	-482,5	-3,5	Ba1
2002	20 835,4	6,8	3 365,7	22,1	-281,5	-1,9	Baa1
2003	23 031,2	10,5	3 395,1	20,4	-210,7	-1,3	A3
2004	24 539,7	6,6	3 404,5	18,7	-253,9	-1,4	A3
2005	26 436,0	7,7	3 701,9	17,6	-72,1	-0,3	A3
2006	28 394,0	7,4	4 151,9	17,2	-65,5	-0,3	A2
2007	31 542,0	11,1	4 609,7	15,9	-236,8	-0,8	A2
2008	32 371,0	2,6	4 762,1	14,6	-1 008,0	-3,1	A2
2009	27 575,5	-14,8	7 528,5	28,0	-2 452,6	-9,1	Baa1
2010	28 027,7	1,6	10 150,4	36,2	-1 934,1	-6,9	Baa1
2011	29 721,4	6,0	11 629,2	37,2	-2 795,9	-8,9	Baa1
2012	30 858,8	3,8	13 264,1	39,8	-1 049,0	-3,1	Baa1
2013	31 938,5	3,5	13 550,6	38,8	-912,4	-2,6	Baa1
2014	33 068,3	3,5	14 827,1	40,5	-226,5	-0,6	Baa1
2015	33 736,5	2,0	15 939,5	42,6	-97,4	-0,3	A3
2016	34 530,4	2,4	15 515,4	39,9	102,3	0,3	A3
2017	35 959,9	4,1	16 614,1	39,4	206,2	0,5	A3

Zdroj: Eurostat (2019b), Eurostat (2019c), Eurostat (2019d), Trading Economics (2019h), vlastní zpracování.

Litva, která je podle výstupu HDP 6. největší ekonomikou z 10 nově příchozích států, má podobné charakteristiky jako zbylé 2 Pobaltské státy. Masivní hospodářský boom byl přerušen ekonomickou krizí, ovšem byl znovu velmi rychle nastartován a v absolutních číslech dosáhl výstup HDP na předkrizovou úroveň v roce 2014. I když celkový vládní dluh měl ve sledovaném období tendenci růst a v absolutních číslech i procentuálním vyjádření došlo zhruba k jeho zdvojnásobení, je patrná snaha vlády o vytváření vyrovnaných vládních rozpočtů, což se projevilo i navýšením ratingu na úroveň A3.

3.5 Hospodářský vývoj dvou nově příchozích států Středomoří

Kypr i Malta byly dříve území pod kontrolou Velké Británie a po získání nezávislosti se rozhodly naplno využít svých předností. Jelikož obě země toho nemají příliš mnoho nabídnout v oblasti průmyslu a ani zemědělství není na společném evropském trhu dostatečně konkurenceschopné, zaměřily oba státy svou pozornost na sektor služeb. Díky své geografické poloze jsou ideálním místem pro obchod, díky svému podnebí mají značný potenciál pro cestovní ruch a díky své daňové politice jsou vyhledávány zahraničními firmami především z oblasti finančnictví a pojišťovnictví.

3.5.1 Kypr

Kyperská republika vznikla v roce 1960 získáním nezávislosti na Velké Británii. Samotný ostrov je rozdělen na 2 státy, kyperští Řekové žijí převážně na jižní části ostrova v Kyperské republice a turecké obyvatelstvo žije většinově na severu ostrova v Severokyperské turecké republice, jenž vznikla v roce 1983, kterou ale uznává pouze Turecko. Do Evropské unie vstoupil celý ostrov Kypr, nicméně plné výhody členství získala pouze jižní část. Země je též od roku 2008 členem eurozóny. Nejdůležitějším sektorem země jsou služby, konkrétně cestovní ruch, finanční služby a obchod s nemovitostmi. Do hospodářské krize byla kyperská ekonomika ve výborné kondici, nicméně Světová hospodářská krize měla na Kypr extrémní dopad, především z toho důvodu, že největší kyperské banky byly zároveň největšími věřiteli řeckých dluhopisů v době, kdy Řecko de facto krachovalo (CIA, 2019j).

Tabulka č. 3.11: Ekonomické ukazatele Kypru v letech 2000–2017

Roky	HDP (s.c., mil. €)	Růst reálného HDP (%)	Vládní dluh (mil. €)	Vládní dluh (%) HDP)	Saldo rozpočtu (mil. €)	Saldo rozpočtu (% HDP)	Rating země (MOODY 'S)
2000	13 984,2	6,0	6 024	55,7	-236,3	-2,2	A2
2001	14 536,9	4,0	6 661	57,3	-239,5	-2,1	A2
2002	15 078,1	3,7	7 340	60,5	-490,0	-4,1	A2
2003	15 473,7	2,6	8 185	63,8	-759,6	-5,9	A2
2004	16 251,4	5,0	9 056	64,8	-513,2	-3,7	A2
2005	17 040,1	4,9	9 596	63,4	-325,8	-2,2	A2
2006	17 843,3	4,7	9 598	59,3	-166,9	-1,0	A2
2007	18 753,0	5,1	9 462	54,0	566,1	3,2	A1

Tabulka č. 3.11: Ekonomické ukazatele Kypru v letech 2000–2017

Roky	HDP (s.c., mil. €)	Růst reálného HDP (%)	Vládní dluh (mil. €)	Vládní dluh (% HDP)	Saldo rozpočtu (mil. €)	Saldo rozpočtu (% HDP)	Rating země (MOODY 'S)
2008	19 436,9	3,6	8 659	45,6	164,6	0,9	Aa3
2009	19 045,2	-2,0	10 139	54,3	-1 014,7	-5,4	Aa3
2010	19 299,5	1,3	10 954	56,8	-911,6	-4,7	Aa3
2011	19 377,4	0,4	13 058	66,2	-1 122,1	-5,7	Baa3
2012	18 819,7	-2,9	15 618	80,1	-1 082,2	-5,6	B3
2013	17 728,3	-5,8	18 706	103,1	-930,8	-5,1	Caa3
2014	17 495,8	-1,3	19 014	108,0	-1 577,4	-9,0	B3
2015	17 839,1	2,0	19 164	108,0	-236,4	-1,3	B1
2016	18 697,5	4,8	19 509	105,5	58,9	0,3	B1
2017	19 533,1	4,5	18 814	96,1	344,2	1,8	Ba3

Zdroj: Eurostat (2019b), Eurostat (2019c), Eurostat (2019d), Trading Economics (2019i), vlastní zpracování.

Přestože je Kypr dle velikosti výstupu jeho HDP 8. největší ekonomikou z nově přistupujících států do EU v roce 2004, jeho momentální kondice je z vybraných států v mnoha ohledech nejhorší. I když reálné HDP Kypru v posledních letech roste solidním tempem, překonat jeho předkrizovou úroveň mu trvalo téměř 10 let. Především pak v období recese v letech 2012–2014 vzrostl celkový kyperský vládní dluh naprosto extrémním způsobem a překonal hranici 100 %. Dle tabulky č. 3.11 lze sice vypožorovat postupné vylepšování ratingu země na momentální úroveň Ba3, nicméně v roce 2013 byl Kypr na pokraji absolutní neschopnosti splácet své dluhy, jelikož ratingová agentura Moody's ho zařadila na úroveň Caa3, což dluhopisy dané země řadí k vysoce spekulativním a rating s takovým hodnocením lze brát jako velký vykřičník pro všechny potenciální věřitele. V roce 2011 kvůli zhoršujícímu se ratingu ztratil Kypr přístup na mezinárodní kapitálové trhy a byl nucen požádat Evropskou komisi, ECB a MMF o zařazení do záchranného programu (CIA, 2019j). Vzhledem k nastolené fiskální politice to vypadá, kdy poslední 2 vládní rozpočty skončily v přebytku, že alespoň pro tuto chvíli je Kypr z nejhoršího venku, nicméně pořád zůstává kyperský finanční sektor zatížen největším objemem nesplacených úvěrů v eurozóně (CIA, 2019j).

3.5.2 Malta

V roce 1964 vyhlásila Malta nezávislost na Velké Británii a z dříve především strategického území Británie během obou světových válek se Malta transformovala na zemi, jejíž nejvýznamnějším odvětvím jsou služby, především pak cestovní ruch a finančníctví. V roce 2008 se po 4 letech strávených v Evropské unii stala součástí eurozóny. Nyní je Malta země s volnou tržní ekonomikou a je silně závislá na obchodu se zbožím i službami. Země neprodukuje ani čtvrtinu potravin potřebných pro celkovou spotřebu, má omezené zdroje pitné vody a je limitováno svými zdroji energie. Po solidně zvládnuté hospodářské krizi, kterou Malta překonala i díky zdravému bankovnímu sektoru a velmi nízké nezaměstnanosti, se odvětví služeb nadále rozvíjí. Kromě poskytování finančních služeb a pojišťovnictví, roste nadále i sektor cestovního ruchu. Potenciálním omezením hospodářství může být malý trh práce a probíhající diskuze na půdě EU v boji s daňovými ráji, mezi které lze Maltu zařadit (CIA, 2019k).

Tabulka č. 3.12: Ekonomické ukazatele Malty v letech 2000–2017

Roky	HDP (s.c., mil. €)	Růst reálného HDP (%)	Vládní dluh (mil. €)	Vládní dluh (% HDP)	Saldo rozpočtu (mil. €)	Saldo rozpočtu (% HDP)	Rating země (MOODY'S)
2000	5 391,6	6,8	2 654,0	60,9	-242,0	-5,5	A3
2001	5 424,4	0,6	2 989,2	65,2	-277,8	-6,1	A3
2002	5 586,2	3,0	2 927,3	63,2	-255,4	-5,4	A3
2003	5 728,3	2,5	3 267,4	69,0	-432,6	-9,0	A3
2004	5 753,7	0,4	3 449,6	71,9	-209,8	-4,3	A3
2005	5 971,4	3,8	3 606,4	70,0	-134,8	-2,6	A3
2006	6 080,6	1,8	3 472,9	64,5	-135,6	-2,5	A3
2007	6 323,0	4,0	3 584,6	62,3	-123,4	-2,1	A2
2008	6 534,6	3,3	3 837,0	62,6	-256,3	-4,2	A1
2009	6 373,7	-2,5	4 152,7	67,6	-198,8	-3,2	A1
2010	6 599,5	3,5	4 452,1	67,5	-158,0	-2,4	A1
2011	6 687,7	1,3	4 796,6	70,1	-164,6	-2,4	A2
2012	6 867,2	2,7	4 855,1	67,7	-250,0	-3,5	A3
2013	7 178,9	4,5	5 226,6	68,4	-185,5	-2,4	A3

Tabulka č. 3.12: Ekonomické ukazatele Malty v letech 2000–2017

Roky	HDP (s.c., mil. €)	Růst reálného HDP (%)	Vládní dluh (mil. €)	Vládní dluh (% HDP)	Saldo rozpočtu (mil. €)	Saldo rozpočtu (% HDP)	Rating země (MOODY'S)
2014	7 791,5	8,5	5 390,0	63,7	-147,8	-1,7	A3
2015	8 622,1	10,7	5 585,5	58,6	-97,6	-1,0	A3
2016	9 114,0	5,7	5 734,9	56,3	96,4	0,9	A3
2017	9 725,1	6,7	5 670,6	50,9	392,7	3,5	A3

Zdroj: Eurostat (2019b), Eurostat (2019c), Eurostat (2019d), The World Bank (2019), Trading Economics (2019j), vlastní zpracování.

Malta je malým ostrovem ve Středozemním moři a vzhledem k tomu, že je zcela jednoznačně nejmenší zemí z nově přichozích států do EU a nejmenším členským státem vůbec, tak není překvapivé, že dle tabulky č. 3.12 je dle absolutních čísel výstupu HDP nejmenší ekonomika z vybraných států. Velikost jeho celkového vládního dluhu v procentuálním vyjádření ku HDP je ve sledovaném období cyklického charakteru, kdy tyto hodnoty oscilují v rozmezí 50–70 % ku HDP. Ratingové hodnocení Malty se zhoršilo z úrovně A1 na momentální hodnotu A3, přičemž v letech 2016 a 2017 se po dlouhých letech značných deficitních rozpočtů Maltě konečně podařilo dosáhnout přebytku.

4. Zhodnocení dopadů fiskální nerovnováhy na ekonomický růst vybraných zemí

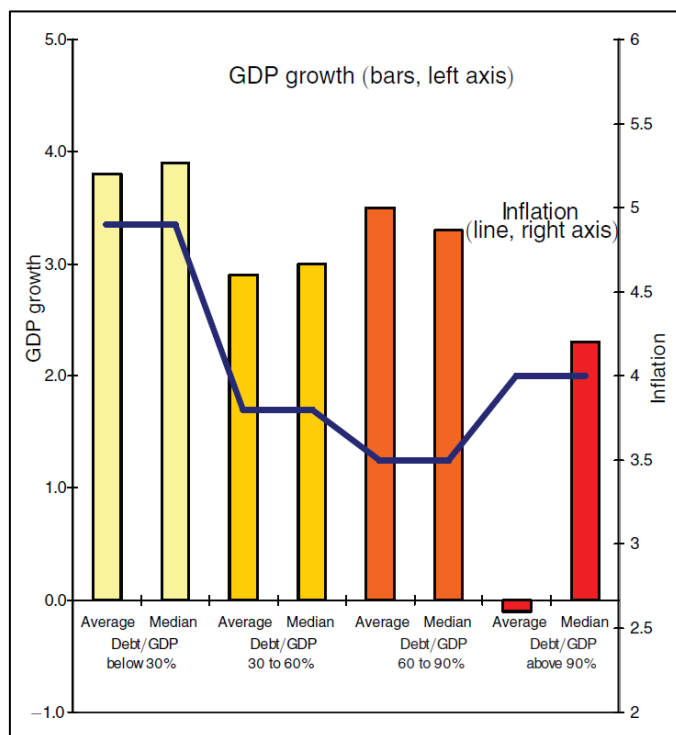
Dříve než v práci dojde k samotnému zhodnocení dopadů fiskální nerovnováhy na ekonomický růst 10 vybraných zemí a následné interpretaci daných výsledků, je vhodné zmínit některé předchozí práce, které se podobnou problematikou zabývaly již v minulosti. Lze prakticky s jistotou tvrdit, že mezi ekonomy obecně převažuje názor, že vysoký veřejný dluh nějakým způsobem ovlivňuje ekonomický růst země. Existuje celá řada studií, jejichž cíli bylo dokázat pozitivní či negativní vztah mezi fiskální nerovnováhou a ekonomickým růstem. Některé z nich pak budou představeny v následující podkapitole.

4.1 Stručný přehled tematicky příbuzných prací z minulosti

Při empirickém dokazování pozitivního či negativního vztahu mezi fiskální nerovnováhou a ekonomickým růstem se většina autorů zaměřila na problematiku tzv. hraničních hodnot. Především pak ve spojitosti s dlouhodobou fiskální nerovnováhou hledali nějakou konkrétní hodnotu, při jejímž překročení začíná veřejný dluh působit na ekonomický růst negativně.

K problematice veřejného dluhu a jeho působení na ekonomický růst značným způsobem přispěli autoři Reinhart, Rogoff (2010) svou prací *Growth in a Time of Debt*, kteří v této práci zkoumali i působení inflace. Během svého šetření vytvořili 2 skupiny států. Jednak sesbírali data z 20 vybraných vyspělých zemí z let 1946–2009, a poté shromáždili data 24 rozvíjejících se států s tržní ekonomikou z let 1970–2009 (seznam zvolených států obou skupin se nachází v Příloze č. 3). Země následně roztrídili do čtyř kategorií, podle výšky jejich zadlužení v daných letech. Do 1. skupiny náležely země se zadlužením pod 30 % HDP, do 2. skupiny patřily státy se zadlužením 30–60 % HDP, do 3. skupiny země s dluhem 60–90 % HDP a poslední skupinu tvořily státy se zadlužením vyšším než 90 % HDP, přičemž vypočítali u každé skupiny medián růstu HDP a průměrnou hodnotu růstu HDP. Dle Reinhart, Rogoff (2010) u obou skupin vztah mezi dlouhodobou fiskální nerovnováhou a ekonomickým růstem není lineární a ke stejnému závěru došli i v otázce působení inflace na ekonomický růst, nicméně dle těchto autorů existuje tzv. hraniční hodnota, při které dochází k výrazně negativnímu ovlivnění ekonomického růstu. Reinhart, Rogoff (2010) dospěli k závěru, že pokud zadlužení země přesáhne úroveň 90 % HDP, tak ekonomický růst vybraných zemí je v průměru o několik procent nižší.

Graf č. 4.1: Průměr a medián růstu HDP, inflace a vládní dluh v % HDP vybraných vyspělých zemí (1946–2009)

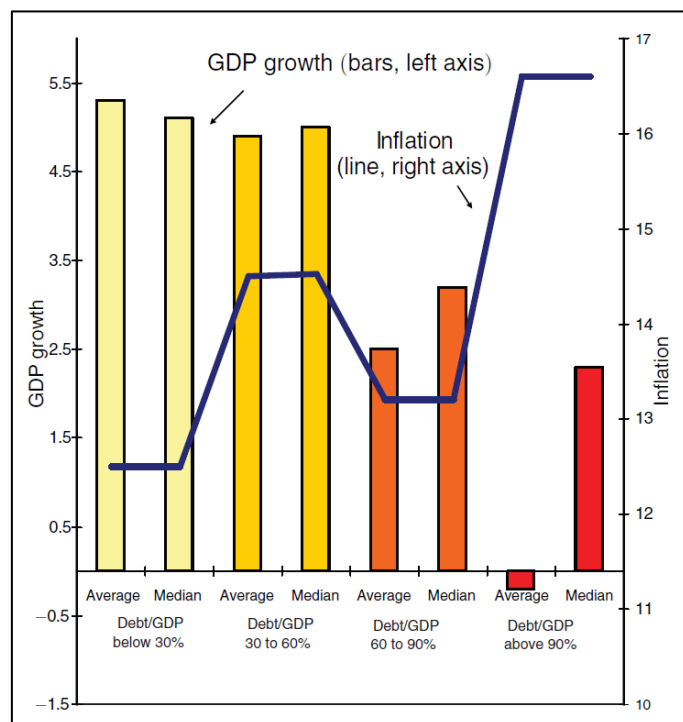

Poznámka: růst HDP v % (levá osa), inflace v % (pravá osa), vládní dluh v % HDP (dolní osa).

Zdroj: Reinhart, Rogoff (2010).

Z grafu č. 4.1 lze dle autorů Reinhart, Rogoff odvodit, že pokud vládní dluh nepřesáhne hodnotu 90 % HDP, pak se průměrný růst HDP i medián růstu HDP pohybuje zhruba v rozmezí 3–4 % a vliv dlouhodobé fiskální nerovnováhy není příliš zřetelný. Pokud ale vládní dluh u vybraných států překročí hranici 90 % HDP, pak medián růstu klesá o více než 1 p. b. a průměr růstu HDP je dokonce záporný. Z grafu č. 4.1 lze též vypožorovat, že u vybraných vyspělých států je vyšší inflace u nejméně a nejvíce zadlužených států z 1. a 4. skupiny, zatímco u zemí z 2. a 3. skupiny je inflace nižší, a proto autoři nepovažují vztah dlouhodobé fiskální nerovnováhy a inflace u vyspělých zemí za určující.

Graf č. 4.2: Průměr a medián růstu HDP, inflace a zahraniční dluh v % HDP vybraných rozvíjejících se zemí s tržní ekonomikou (1970–2009)

Poznámka: růst HDP v % (levá osa), inflace v % (pravá osa), vládní dluh v % HDP (dolní osa).
Zdroj: Reinhart, Rogoff (2010).

Ke grafu č. 4.2 je nutné nejdříve poznamenat, že autoři Reinhart, Rogoff u vybraných rozvíjejících se států s tržní ekonomikou pracovali se zahraničním dluhem v procentech HDP. Dle Reinhart, Rogoff (2010) je půjčování ze zahraničí natolik určujícím faktorem pro rozvíjející se země s tržní ekonomikou, že je přínosnější růst HDP porovnávat právě se zahraničním dluhem a vnitřní dluh do dat nezahrnout. Z grafu č. 4.2 pak plyne, že pokud je dluh nižší než 60 % HDP, tak růst HDP dosahuje vysokých hodnot v okolí úrovně 5 %. Státy nacházející se ve 3. kategorii s výškou zahraničního dluhu 60–90 % HDP vykazují průměrný růst i medián HDP o 2 p. b. nižší. Nejvíce zadlužené země s dluhem přesahující 90 % HDP pak mají medián růstu HDP oproti 3. skupině asi o 1 p. b. nižší a průměrný růst HDP je stejně jako u zvolených vyspělých zemí záporný. Autoři Reinhart, Rogoff (2010) pak dále tvrdí, že s rostoucím zadlužením rozvíjejících se zemí roste taky míra inflace a na rozdíl od skupiny vyspělých států nepovažují vztah mezi dlouhodobou fiskální nerovnováhou a mírou inflace za nepodstatný.

Growth in a Time of Debt se po čase setkala se značnou kritikou. Dle Ash, Herndon, Pollin (2013) udělali autoři Reinhart, Rogoff chyby, ať už u samotných výpočtů nebo při volbě

zemí, které neměli v autory zvoleném období dostupná kompletní data, což následně Reinhart, Rogoff uznali, ale nadále považují zadlužení 90 % HDP za tzv. hraniční hodnotu. Někteří autoři pak vytýkali autorům Reinhart, Rogoff jejich zaměření na vliv fiskální nerovnováhy na ekonomický růst a ignorování opačného vztahu, tedy vlivu ekonomického růstu na výšku zadlužení. Například Dafermos (2015) upozorňoval na to, že zaměření pouze na jednu polovinu tohoto problému zapříčinilo to, že někteří tvůrci fiskální politiky se na tomto základě snažili za každou cenu snížit výši dluhu, aniž by se pak dostatečně zaměřili na skutečné příčiny poklesu HDP. Je taky nutné poznamenat, že při poklesu HDP klesá při výpočtu samotná hodnota poměru veřejného dluhu k HDP. Proto pokud je vládní dluh v absolutních hodnotách konstantní a roste výkonnost ekonomiky, tak díky většímu základu HDP je výsledná hodnota dluhu ku HDP nižší, přestože se samotná výše dluhu nezměnila. Égert (2012) pak při hodnocení *Growth in a Time of Debt* poznamenal, že celá tato problematika je mnohem složitější a už samotný základ práce, tedy volba států a zkoumané časové období má značný dopad na konečné výsledky, a navíc hraniční hodnota zadlužení 90 % HDP není zcela určující a ve skutečnosti se negativní vliv vládního dluhu může projevit i při mnohem nižších hodnotách.

4.2 Metoda zkoumání vybraných ukazatelů

V této práci se pro posouzení vlivu fiskální nerovnováhy na ekonomický růst pracuje s panelovými daty. Panelová data jsou dle Hušek (2007) taková data, která vznikají opakováním výběrového šetření s daným programem u stejného souboru respondentů v různých obdobích. Proto aby byl v práci rozlišen soubor respondentů – zemí, pracuje se zde s fixním efektem v průřezu.

Jelikož v této práci je zkoumaná závislost jedné závislé proměnné – ekonomického růstu, a jedné nezávislé proměnné – fiskální nerovnováhy, lze využít tzv. jednoduchého lineárního regresního modelu. Dle Hušek (2007) je běžně využívaným odhadovým postupem při určení numerických hodnot parametrů lineárního regresního modelu z jednoho výběru pozorování všech jeho měřitelných proměnných technika nejmenších čtverců.

Lineární regresní model, který dle Hušek (2007) objasňuje lineární závislost mezi vysvětlovanou proměnnou a jejími vysvětlujícími proměnnými, se obecně zapisuje ve tvaru:

$$Y = \beta_1 X_1 + \beta_2 X_2 + \dots + \beta_k X_k + u, \quad (4.1)$$

kde;

Y – vysvětlovaná proměnná,

β_j - j -tý regresní koeficient či parametr ($j = 1, 2, \dots, k$),

X – vysvětlující proměnná (X_1, X_2, \dots, X_k),

u – náhodná složka.

Hušek (2007) dále upozorňuje, že hodnota X_1 je specifikována jako zvláštní (umělá) proměnná, která ve všech pozorováních nabývá hodnoty jedné, což mění vztah vícenásobné regrese na jeho obvyklejší zápis ve tvaru:

$$Y = \beta_1 + \beta_2 X_2 + \dots + \beta_k X_k + u, \quad (4.2)$$

přičemž β_1 je považován za absolutní člen nebo úroňovou konstantu.

Koeficienty regresní rovnice a parametry rozdělení náhodné složky v základním souboru nejsou známy, a tudíž se musí při analýzách pracovat s jejich odhady, získanými z výběrových dat. Jeden konečný výběr n pozorování obsahuje konkrétní hodnotu vysvětlované proměnné Y a množinu k hodnot vysvětlujících proměnných X_1, X_2, \dots, X_k . Jestliže platí pro základní soubor, ze kterého byl získán náhodný výběr n pozorování, regresní vztah, tak pro i -té pozorování platí upravený lineární regresní model (Hušek, 2007):

$$Y_i = \beta_1 + \beta_2 X_{2i} + \dots + \beta_k X_{ki} + u_i, \quad i = 1, 2, \dots, n. \quad (4.3)$$

Dle Hušek (2007) bývá pro zjednodušení odvození výsledků při odhadu a testování lineárního regresního modelu rovnice (4.3) vyjádřena pro n pozorování soustav n rovnic pomocí maticového zápisu ve tvaru:

$$y = X\beta + u, \quad (4.4)$$

eventuálně

$$\begin{bmatrix} Y_1 \\ Y_2 \\ \vdots \\ Y_n \end{bmatrix} = \begin{bmatrix} 1 & X_{21} & \dots & X_{k1} \\ 1 & X_{22} & \dots & X_{k2} \\ \vdots & \vdots & \ddots & \vdots \\ 1 & X_{2n} & \dots & X_{kn} \end{bmatrix} \begin{bmatrix} \beta_1 \\ \beta_2 \\ \vdots \\ \beta_k \end{bmatrix} + \begin{bmatrix} u_1 \\ u_2 \\ \vdots \\ u_n \end{bmatrix},$$

kde;

y – sloupcový vektor n pozorování stochastických hodnot vysvětlované proměnné,

X – matice $n \times k$ pozorování fixních hodnot vysvětlujících proměnných,

u – sloupcový vektor n hodnot nepozorovatelné náhodné složky,

β – sloupcový vektor k neznámých parametrů.

Dle Hušek (2007) lze *metodou klasických nejmenších čtverců* (MNČ) odhadnout vektor neznámých regresních koeficientů i stochastické parametry rozdělení náhodných složek v lineárním regresním modelu, přičemž předností této metody ve srovnání s jinými odhadovými technikami je fakt, že poskytuje odhady s optimálními vlastnostmi i pro malé výběry pozorování a počítání numerických hodnot odhadovaných parametrů není komplikovaný. Hušek (2007) dále upozorňuje, že MNČ je výchozím bodem dalších, sofistikovanějších ekonometrických odhadových postupů.

V následujících kapitolách ovšem bude využíváno především jednoduché lineární regresní rovnice, která má dle Hančlová (2012) tvar:

$$Y_i = \beta_1 + \beta_2 X_i + u_i, \quad (4.5)$$

a pokud nejsou k dispozici kompletní data, dochází dle Hančlová (2012) k odhadu výběrové lineární regresní funkce pomocí rovnice:

$$Y_i = \hat{\beta}_1 + \hat{\beta}_2 X_i + \hat{u}_i = \hat{Y}_i + \hat{u}_i. \quad (4.6)$$

Zbylou část, tzv. reziduální složku lze podle Hančlová (2012) vyjádřit jako odchylku vyrovnané hodnoty \hat{Y}_i od pozorované hodnoty Y_i , přičemž tuto vyrovnanou hodnotu lze zapsat jako lineární vztah:

$$\hat{u}_i = Y_i - \hat{Y}_i = Y_i - \hat{\beta}_1 - \hat{\beta}_2 X_i = f(\hat{\beta}_1, \hat{\beta}_2). \quad (4.7)$$

Každá reziduální odchylka je funkcí dvou regresních parametrů (úrovňové konstanty a sklonu regresní přímky), jelikož pozorované hodnoty (Y_i, X_i) pro $i=1, 2, \dots, n$ známe z výběrového souboru, a protože dle Hančlová (2012) mohou být reziduální odchylky kladné i záporné, není vhodné reziduální složky sčítat přes všechna pozorování. Kvůli tomu musí být dle Hančlová (2012) učiněn součet čtverců reziduálních složek přes všechna pozorování a primárním kritériem metody nejmenších čtverců je minimalizace tohoto součtu:

$$\sum_{i=1}^n \hat{u}_i^2 = f(\hat{\beta}_1, \hat{\beta}_2) \rightarrow \min, \quad (4.8)$$

čehož je dosaženo položením parciálních derivací dle regresních parametrů rovno nule.

V případě aplikace MNČ je též důležité zmínit, jaké jsou její předpoklady. Hančlová (2012) uvádí celkem 9 klasických předpokladů jednoduchého lineárního regresního modelu pro každé $i=1, 2, \dots, n$:

- 1) Lineární regresní model ve tvaru $Y_i = \beta_1 + \beta_2 X_i + u_i$ je lineární v parametrech.
- 2) Hodnoty X_i jsou neměnné, tj. X_i není stochastická veličina.
- 3) $E(u_i / X_i) = 0$, (4.9)

což znamená, že střední hodnota náhodné složky je nulová.

- 4) $E(u_i - E(u_i / X_i))^2 = E(u_i^2 / X_i) = \sigma^2$, (4.10)

což značí, že v každé i -té skupině bude variabilita náhodné složky rovna σ^2 . Je potřeba poznamenat, že pokud platí předpoklad č. 3, je střední hodnota nulová. V takovém případě platí dle Hančlová (2012) tzv. předpoklad homoskedasticity, jenž značí neměnicí se rozptyl náhodné složky ve skupinách. Pokud se rozptyl měnit bude, označuje se dle Hančlová (2012) jako heteroskedastický.

- 5) $E\{[u_i - E(u_i)] / X_i\} \{[u_j - E(u_j)] / X_j\} = E\{u_i / X_i\} \{u_j / X_j\} = 0$ pro $i \neq j$. (4.11)

Z tohoto předpokladu dle Hančlová (2012) vyplývá, že náhodná složka z různých skupin není korelována, tedy není sériově závislá, tudíž lze v případě nedodržení předpokladu hovořit o sériové korelaci (autokorelaci) náhodné složky.

- 6) $E[u_i - E(u_i)(X_i - E(X_i))] = E[(u_i(X_i - E(X_i)))] = E(u_i X_i) - E(X_i)E(u_i) = E(u_i X_i) = 0$, (4.12)

tento předpoklad představuje nulovou kovarianci mezi náhodnou složkou u_i a X_i .

- 7) Dle tohoto předpokladu musí být počet pozorování n větší než počet parametrů regresního modelu, tedy v případě jednoduchého regresního modelu musí být $n > 2$.
- 8) Je nutné, aby byl regresní model správně specifikován.
- 9) Náhodná složka má normální rozdělení $u_i \sim N(0; \sigma^2)$, tedy dle tohoto předpokladu model nezahrnuje chybu specifikace např. v podobě špatné funkční formy nebo opomenutí zařazení důležitých vysvětlujících proměnných.

Program EViews7, ve kterém probíhalo počítání značné části výpočtů pro tuto práci, dokáže pracovat s tzv. robustními směrodatnými odchylkami, které zajistí, že nedojde k následnému ovlivnění výsledného koeficientu. Proto je taky k předpokladům č. 4 a č. 5 třeba přidat poznámku. Při výpočtech pomocí MNČ může dojít k chybám, způsobeným heteroskedasticitou a autokorelací. Toto je řešeno dle autorů Newey, West (1987), kteří přišli

s obecnějším přístupem odhadu, kde pomocí metody HAC (Heteroskedasticity and Autocorrelation Consistent Covariance) učinili heteroskedasticitu a autokorelaci konzistentnější, což vyřeší případné problémy s chybami u směrodatných odchylek a zároveň nedojde ke změně hodnot vypočteného koeficientu.

V případě analýzy pomocí odhadu jednoduchého lineárního regresního modelu metodou nejmenších čtverců je důležitým aspektem celého procesu testování hypotéz. To dle Hančlová (2012) nejprve začíná formulací nulové a alternativní hypotézy (H_0 a H_A), poté dojde k výpočtu testovací statistiky, a nakonec se nulová hypotéza se stanovenou hladinou významnosti (nejčastěji na úrovni 1 %, 5 % nebo 10 %) zamítne nebo nezamítne.

4.3 Analýza závislosti fiskální nerovnováhy a ekonomického růstu daných zemí

Před samotnou analýzou závislosti mezi krátkodobou nebo dlouhodobou fiskální nerovnováhou a ekonomickým růstem je nejprve potřeba objasnit pojmy, které se v této podkapitole budou vyskytovat.

- Y je při všech analýzách vysvětlovaná proměnná představující růst reálného HDP.
- X jakožto nezávislá neboli vysvětlující proměnná znázorňuje poměr vládního dluhu či salda rozpočtu ku HDP, nebo změnu výšky dluhu či salda rozpočtu oproti předcházejícímu období.
- *Koeficient* značí, o jakou úroveň se změní vysvětlovaná proměnná Y , tedy HDP v procentních bodech, jestliže vysvětlující proměnná X vzroste o jednu jednotku.
- *Směrodatná odchylka* určuje rozptýlenost okolo výsledné hodnoty koeficientu.
- Hodnota *t-statistiky* je výsledkem podílu koeficientu a směrodatné odchylky a je s ní pracováno při testování hypotéz.
- *Hladina významnosti* určuje, zdali danou hypotézu zamítáme či nezamítáme. V této práci je počítáno s hladinou významnosti 10 %, tedy $\alpha = 0,01$. Hypotézy jsou v této práci zformulovány následovně:

$$H_0: \beta_i = 0 \rightarrow \text{proměnná } X \text{ je statisticky nevýznamná} \quad (4.13)$$

$$H_A: \beta_i \neq 0 \rightarrow \text{proměnná } X \text{ je statisticky významná}$$

- *Koeficient determinace (R^2)* dle Hančlová (2012) vyjadřuje stupeň vysvětlení celkové změny vysvětlované proměnné Y regresí, tj. působením lineárního vztahu vysvětlující proměnné, přičemž se pohybuje v rozmezí od 0 do 1. Pokud se jeho hodnota odečte od jedné, lze z tohoto výsledku určit hodnotu modelem nevysvětlené části v tzv. reziduální části. Z toho pak podle Hančlová (2012) vyplývá, že v případě $R^2 = 0$ zůstávají veškeré informace nevysvětleny v reziduální části a daný odhadnutý regresní model nemá smysl.

V této práci se pracuje s celkovým vládním dluhem a není tedy rozlišováno, zdali je vládní druh držen domácími či zahraničními subjekty. Dále je nutno poznamenat, že zatímco hodnoty HDP z kapitoly 3 jsou ve stálých cenách, vládní dluh a saldo rozpočtu jsou v běžných cenách a tudíž nemusí, ale mohou být ovlivněny inflací, a tedy rostoucím trendem. Takový problém se nazývá nestacionarita časových řad a dle Hušek (2007) se v ekonometrické analýze trend eliminuje zahrnutím proměnné *čas* do regresního modelu jako jedné z vysvětlujících veličin, nebo nahrazením původních dat prvními nebo vyššími diferencemi.

Pokud lze dle Hušek (2007) tedy existenci lineárního trendu v jednoduchém dynamickém regresním modelu specifikovat například jako:

$$Y_t = \delta_1 + \delta_2 t + u_t, \quad (4.14)$$

kde;

δ_j - j -tý regresní koeficient či parametr ($j = 1, 2, \dots, k$),

pak lze eliminaci trendu modelu provést první diferencí:

$$\Delta Y_t = Y_t - Y_{t-1} = \delta_2 + u_t - u_{t-1} = \delta_2 + \Delta u_t \quad (4.15)$$

a posléze provést eliminaci trendu i u δ_2 druhou diferencí:

$$\Delta^2 Y_t = \Delta^2 u_t = u_t - 2u_{t-1} + u_{t-2} \quad (4.16)$$

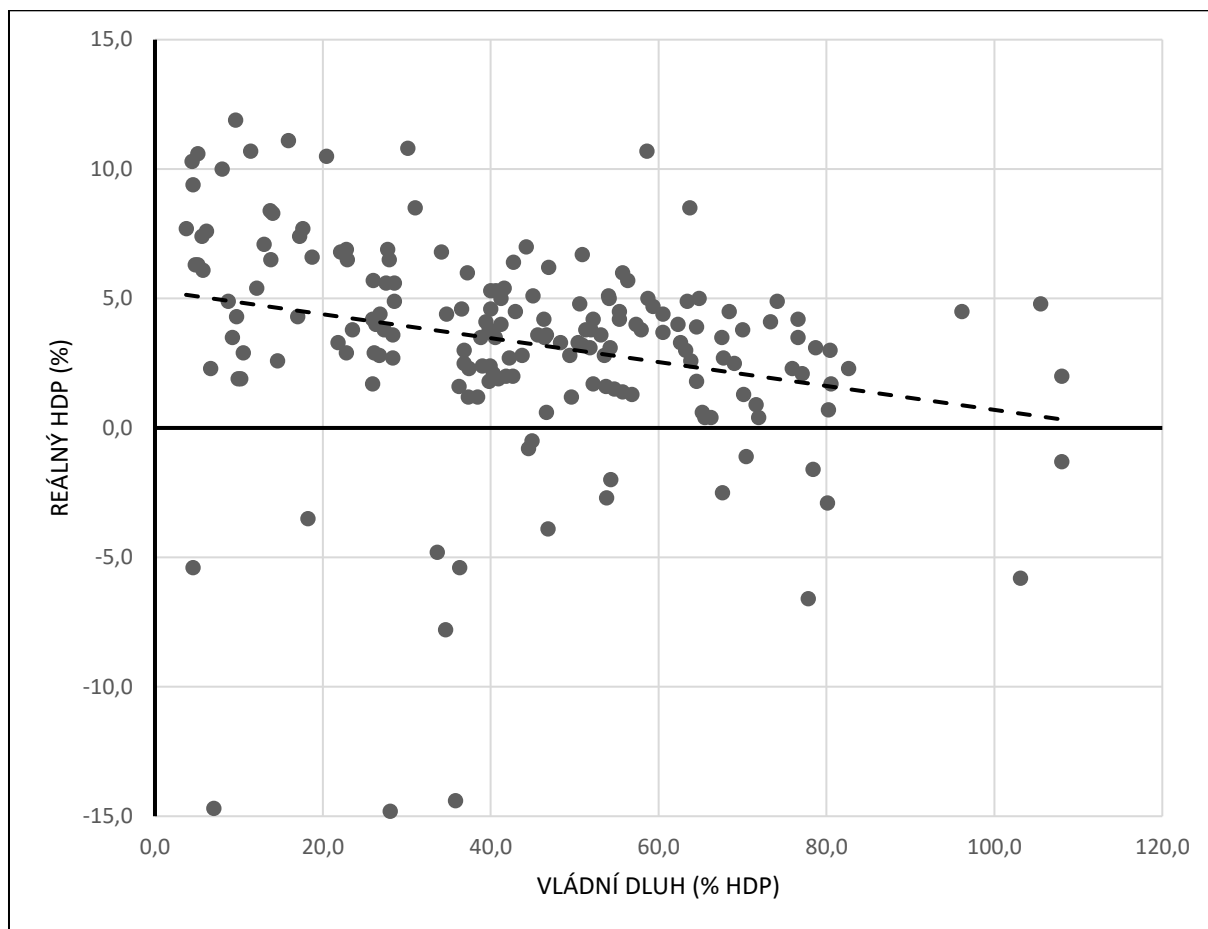
a taková časová řada dle Hušek (2007) následně neobsahuje žádný trend. Pokud by tedy měla být znázorněna finální jednoduchá lineární regresní rovnice, která svým obsahem pokrývá vybraná panelová data, se kterými se pracovalo, mohla by být znázorněna takto:

$$Y_{i,t} = \beta_{1t} + \beta_{2t} X_{1t} + u_{i,t}. \quad (4.17)$$

Při grafickém znázornění dat 10 vybraných zemí za 18 let trvající období, dojde k ilustraci celkem 180 pozorování nejdříve pro vztah dlouhodobé fiskální nerovnováhy a

ekonomického růstu a následně pro vztah krátkodobé fiskální nerovnováhy a ekonomického růstu.

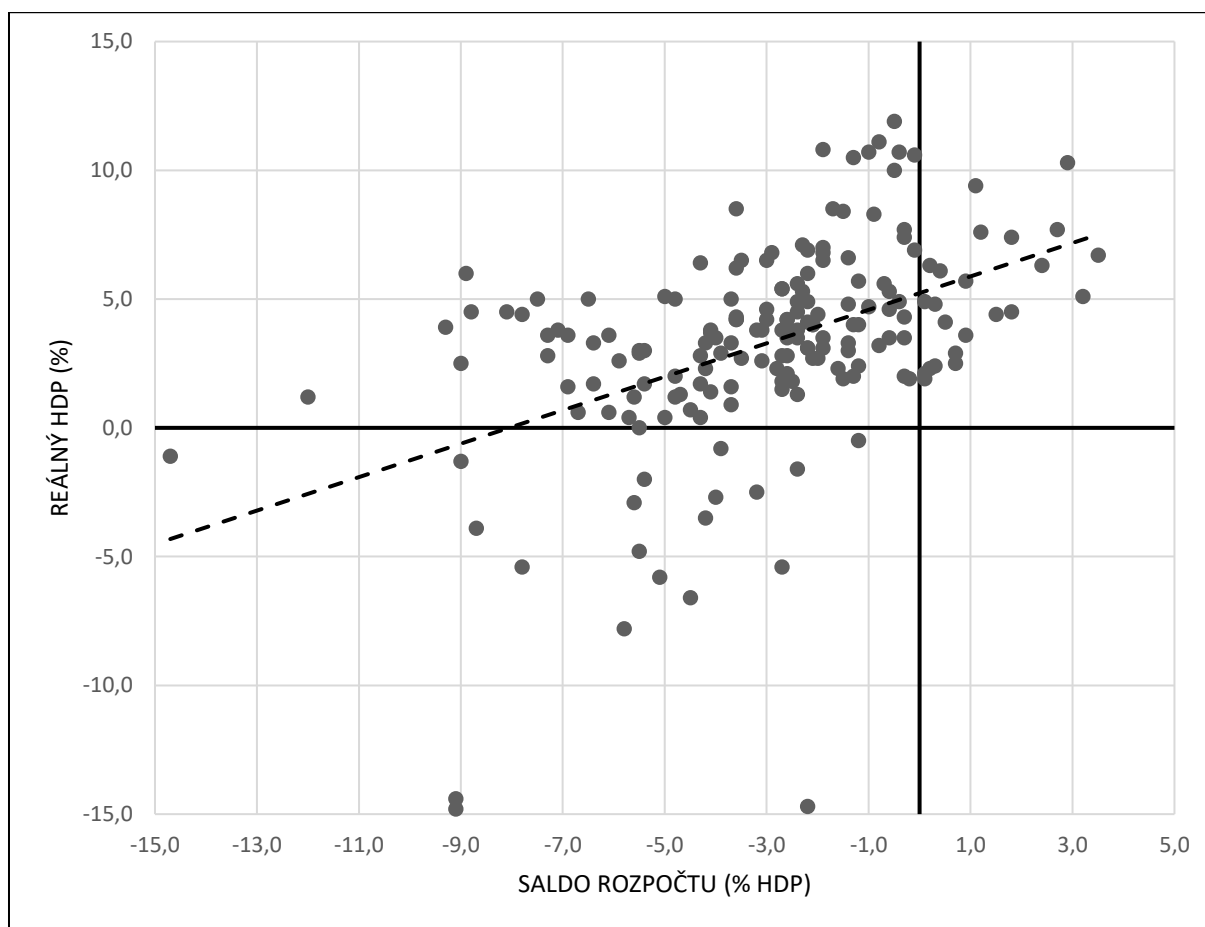
Graf č. 4.3: Vztah mezi růstem reálného HDP (%) a dlouhodobou fiskální nerovnováhou

Zdroj: Eurostat (2019), vlastní zpracování.

Z grafu č. 4.3, který znázorňuje veškerá použitá data pro následnou analýzu dopadů dlouhodobé fiskální nerovnováhy na ekonomický růst, lze na první pohled vypožorovat zřetelný trend. S rostoucí hodnotou vládního dluhu k HDP v procentech dochází u vybraných zemí ke snižování hodnoty reálného HDP. Je potřeba též poznamenat, že v grafu č. 4.3 lze zaznamenat výrazně odlehle hodnoty na obou osách. Ty byly z velké části způsobeny hospodářskou krizí, při které došlo u vybraných zemí jak k navyšování vládního dluhu, tak k výraznému propadu ekonomiky, což zapříčinilo významné odchýlení od jinak očekávané trendové přímky.

Graf č. 4.4: Vztah mezi růstem reálného HDP (%) a krátkodobou fiskální nerovnováhou

Zdroj: Eurostat (2019), vlastní zpracování.

Graf č. 4.4 opět znázorňuje všech 180 pozorování využitých při analýze vztahu mezi růstem reálného HDP a krátkodobou fiskální nerovnováhou vybraných zemí. Výsledná interpretace by mohla vyznít podobně, jako tomu bylo u grafu č. 4.3, nicméně trendová křivka je v tomto případě opačná. K tomuto prohození došlo z toho důvodu, že zatímco v prvním případě dlouhodobé fiskální nerovnováhy bylo určující proměnnou zadlužení, konkrétně vládní dluh, v druhém případě nebylo u krátkodobé fiskální nerovnováhy určující proměnnou zadlužení, tedy deficit, ale samotné saldo rozpočtu vládních institucí. Z tohoto faktu vyplývá závěr, že výška deficitu je v grafu znázorněna zápornými hodnotami. Také v tomto grafu č. 4.4 lze zaznamenat několik značně odlehlých hodnot, které způsobila hospodářská krize, což zapříčinilo jejich výrazné odchýlení od trendové přímky.

Tabulka č. 4.1 znázorňuje výsledky analýzy 10 vybraných zemí za 18 let trvající období. Celkově tedy zahrnuje 180 pozorování a konečné výsledky jsou zaokrouhleny na 3 desetinná čísla. Dopady na ekonomický růst jsou rozděleny podle 4 vysvětlujících proměnných:

- *poměr vládního dluhu na HDP – (Dluh/ HDP),*
- *změna vládního dluhu oproti předchozímu období – (Δ Dluh),*
- *poměr salda rozpočtu vládních institucí na HDP – (Saldo/ HDP),*
- *změna salda rozpočtu vládních institucí oproti předchozímu období – (Δ Saldo).*

Veškerá data jsou pak čerpána z databází Eurostatu, případně Světové banky, viz. podkapitoly 3.3–3.5 a samotné změny vládního dluhu a sald rozpočtu vládních institucí oproti předchozímu období byly dopočítány vlastními výpočty. Grafické znázornění vývoje vysvětlujících proměnných je v Příloze č. 4. Je též nutné poznamenat, že hodnota HDP se při některých výpočtech vyskytuje na levé i pravé straně rovnice a může tak docházet k částečnému zkreslování výsledků, nicméně při analýzách podobného typu není takový postup ničím ojedinělým a lze s ním běžně pracovat.

Tabulka č. 4.1: Dopady fiskální nerovnováhy na ekonomický růst

	Dlouhodobá fiskální nerovnováha		Krátkodobá fiskální nerovnováha	
Y	HDP	HDP	HDP	HDP
X	Dluh/ HDP	ΔDluh	Saldo/ HDP	ΔSaldo
Koeficient	-0,101	-0,115	0,762	-0,001
Směrodatná odchylka	0,021	0,034	0,151	0,001
t-statistika	-4,703	-3,377	5,037	-0,483
Hladina významnosti	0,000	0,001	0,000	0,630
Koeficient determinace	0,128	0,214	0,264	0,035

Zdroj: vlastní výpočty v programu EViews7.

Dle výsledků z tabulky č. 4.1 je vztah mezi dlouhodobou fiskální nerovnováhou a ekonomickým růstem následující:

Výška *poměru vládního dluhu k HDP* má u vybraných zemí značný dopad, konkrétně při růstu hodnoty tohoto poměru o 1 p. b. dochází k poklesu HDP o -0,101 p. b. se směrodatnou odchylkou 0,021. Hladina významnosti nepřekročila hodnotu 0,01 a tudíž je vysvětlující proměnná statisticky významná. Změna úrovně HDP je tímto modelem vysvětlena z 12,8 %.

Hodnoty u *změny výšky vládního dluhu oproti předchozímu období* nabývají podobných hodnot, jako u výšky poměru vládního dluhu k HDP. Při růstu změny výšky vládního dluhu oproti předchozímu období o 1 p. b. dochází k poklesu HDP o -0,115 p. b. se směrodatnou odchylkou 0,034. I tady hladina významnosti nepřekročila hodnotu 0,01 a proto je vysvětlující proměnná statisticky významná. Změna úrovně HDP je tímto modelem objasněna z 21,4 %.

Dle uvedených výsledků pak lze konstatovat, že podle dat 10 nově příchozích států do Evropské unie z roku 2004 má dlouhodobá fiskální nerovnováha skutečně negativní dopad na ekonomický růst v daném sledovaném roce. Tento výsledek se dal s vysokou pravděpodobností očekávat. Vládní dluh jako takový je značná rozpočtová zátěž, která odčerpává zdroje vlády, čímž trpí ekonomika celého státu.

Podle výsledků z tabulky č. 4.1 je vztah mezi krátkodobou fiskální nerovnováhou a ekonomickým růstem následující:

Výška poměru salda rozpočtu vládních institucí k HDP má na ekonomický růst vybraných zemí významný efekt. Při růstu salda, tedy při zvyšování přebytku rozpočtu vládních institucí o 1 p. b. dochází k růstu HDP o 0,762 p. b. se směrodatnou odchylkou 0,151. Stejný údaj se dá pro lepší pochopení interpretovat, že při zvyšování deficitu o 1 p. b. dochází k poklesu HDP o 0,762 p. b., přičemž hladina významnosti nepřekročila hodnotu 0,01, čili vysvětlující proměnná je statisticky významná. Samotná změna úrovně HDP je tímto modelem ozřejmena z 26,4 %. *Změna salda rozpočtu vládních institucí oproti předchozímu období* pak výrazně překročila hladinu významnosti 0,01, čili tato proměnná není statisticky významná.

Výsledná analýza je lehce překvapivá. Fakt, že s rostoucí hodnotou deficitu k HDP klesá reálné HDP země, čemuž odpovídá trendová přímka v grafu č. 4.4, nepříliš koresponduje s hypotézou o expanzivní fiskální politice, jejíž cílem je nastartování ekonomiky země i za cenu zadlužení. Expanzivní fiskální politika by v ideálním případě fungovala na principu čím větší hodnota deficitu, tím více peněz bylo státem vypuštěno do ekonomiky, a tak by měl růst i výstup ekonomiky. Tento předpoklad ale mohl být ovlivněn několika faktory. Pro zadaná data byl významným ovlivňujícím faktorem vstup vybraných států do EU a následná možnost čerpat prostředky ze strukturálních fondů EU, čímž si mnohé státy výrazně vylepšily konečný rozpočet, který by jinak skončil v záporných hodnotách. Další zkreslující okolností je vybraný vzorek zemí. Především pak státy střední a východní Evropy prožily po pádu komunismu extrémní hospodářský boom, který byl se vstupem do EU ještě znásoben, a tudíž až na několik málo výjimek nedošlo k vykázaní poklesu reálného HDP. Kvůli těmto okolnostem tak mohlo

být dosaženo výsledku, že lépe hospodařící státy vykázaly lepší ekonomické výsledky. V neposlední řadě byl výsledek analýzy teoreticky ovlivněn časovým zpožděním, což je ostatně předmětem zkoumání v dalších odstavcích.

Protože se v hospodářské politice a obecně v ekonomice spousta dopadů projeví až s určitým zpožděním, následný graf č. 4.5 a tabulka č. 4.2 znázorňují dopady fiskální nerovnováhy na ekonomický růst s jednoletým zpožděním. Dochází k analýze výsledků 10 vybraných zemí za 17 let trvající období, což celkově zahrnuje 170 pozorování. Nejdříve bude interpretována výsledná analýza v tabulce č. 4.2 a následně dojde ke grafickému zpracování. Ze stejného důvodu, který bude v následujících odstavcích vysvětlen, bude též graficky znázorněn pouze vztah mezi růstem HDP a krátkodobou fiskální nerovnováhou s jednoletým zpožděním. Konečné výsledky v tabulce č. 4.2 jsou zaokrouhleny opět na 3 desetinná čísla. Dopady na ekonomický růst jsou znovu rozděleny podle 4 vysvětlujících proměnných:

- *poměr vládního dluhu na HDP s jednoletým zpožděním* – $(\text{Dluh} / \text{HDP})_{t-1}$,
- *změna vládního dluhu oproti předchozímu období s jednoletým zpožděním* – $(\Delta \text{Dluh})_{t-1}$,
- *poměr salda rozpočtu vládních institucí na HDP s jednoletým zpožděním* – $(\text{Saldo} / \text{HDP})_{t-1}$,
- *změna salda rozpočtu vládních institucí oproti předchozímu období s jednoletým zpožděním* – $(\Delta \text{Saldo})_{t-1}$.

Tabulka č. 4.2: Dopady fiskální nerovnováhy na ekonomický růst s jednoletým zpožděním

Y	Dlouhodobá fiskální nerovnováha		Krátkodobá fiskální nerovnováha	
	HDP	HDP	HDP	HDP
X_{t-1}	$(\text{Dluh} / \text{HDP})_{t-1}$	$(\Delta \text{Dluh})_{t-1}$	$(\text{Saldo} / \text{HDP})_{t-1}$	$(\Delta \text{Saldo})_{t-1}$
Koeficient	-0,023	-0,091	0,323	-0,006
Směrodatná odchylka	0,024	0,027	0,117	0,002
t-statistika	-0,994	-3,422	2,754	-2,967
Hladina významnosti	0,322	0,001	0,007	0,004
Koeficient determinace	0,042	0,151	0,075	0,123

Zdroj: vlastní výpočty v programu EViews7.

Podle výsledků z tabulky č. 4.2 by bylo možné učinit následující závěry pro vztah vlivu dlouhodobé fiskální nerovnováhy na ekonomický růst s jednoletým zpožděním:

Velikost *poměru vládního dluhu k HDP s jednoletým zpožděním* značně překročila hladinu významnosti 0,01, což činí hodnotu vypočteného koeficientu statisticky nevýznamnou. Proto není ani nezbytné daný vztah zpracovávat graficky, jak už bylo v předchozím odstavci naznačeno. *Změna vládního dluhu oproti předchozímu období s jednoletým zpožděním* má na výstup ekonomiky dopad a se směrodatnou odchylkou 0,027 dochází při růstu změny výšky vládního dluhu oproti předchozímu období o 1 p. b. k poklesu HDP o -0,091 p. b. a hladina významnosti v tomto případě nepřekročila hodnotu 0,01. Lze tak vysvětlující proměnnou považovat za statisticky významnou. Model pak vysvětluje změnu výstupu HDP z 15,1 %.

Krátkodobá fiskální nerovnováha má pak dle tabulky č. 4.2 s jednoletým zpožděním vliv na ekonomický růst následující:

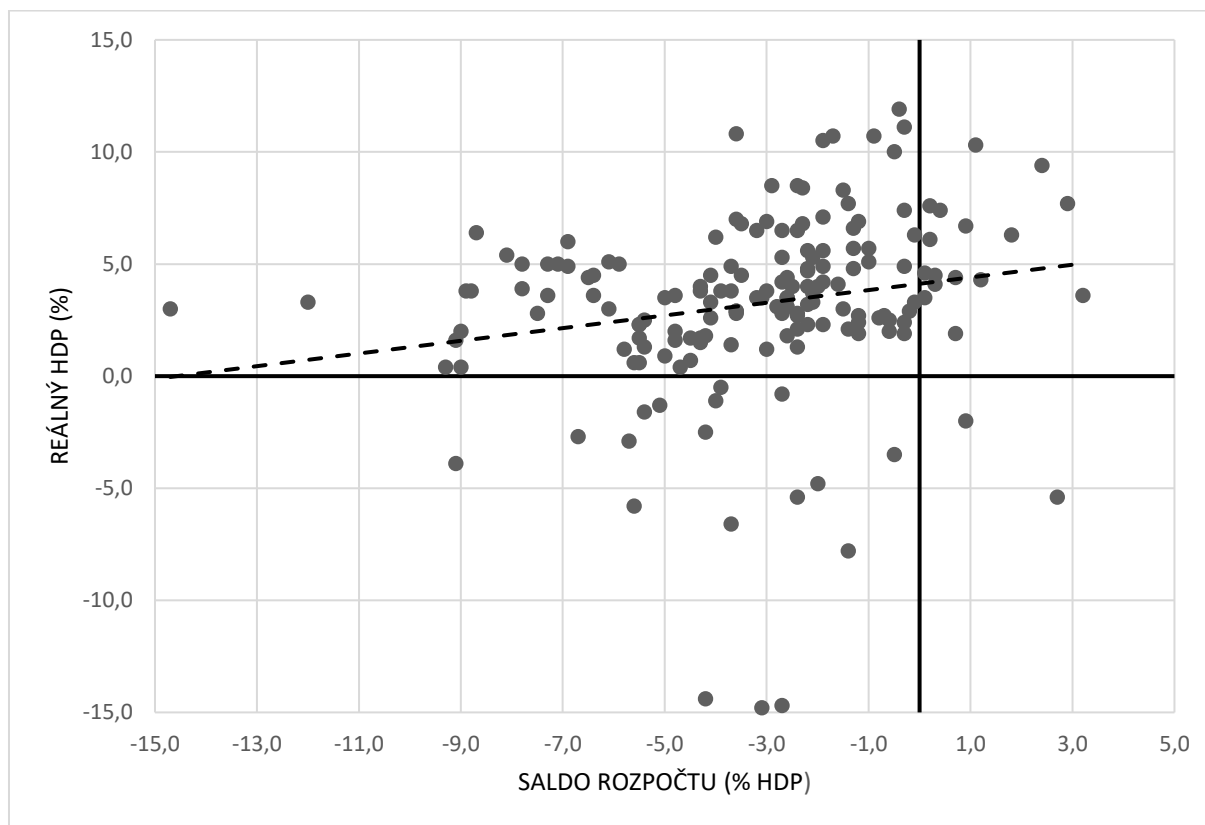
Výška *poměru salda rozpočtu vládních institucí k HDP s jednoletým zpožděním* má na ekonomický růst vybraných zemí menší dopad, než tomu bylo u výsledků bez jednoletého zpoždění, nicméně i v tomto případě je efekt podobný. Lze tak dané výsledky interpretovat i způsobem, že pokud deficit rozpočtu vzroste o 1 p. b., klesne HDP následujícího roku o 0,323 p. b. se směrodatnou odchylkou 0,117. Hladina významnosti nepřekročila hodnotu 0,01 a tudíž lze vysvětlující proměnnou považovat za statisticky významnou. Nutno podotknout, že tímto modelem je změna úrovně HDP vysvětlena z 7,5 %. Změna hodnoty HDP u *změny salda rozpočtu vládních institucí oproti předchozímu období s jednoletým zpožděním* je modelem objasněna z 12,3 % a se směrodatnou odchylkou 0,002 dosahuje hodnoty – 0,006. Protože je tato hodnota na rozdíl od poměru salda k HDP záporná a je taky statisticky významná (hladina významnosti nepřekročila hodnotu 0,001), je potřeba tento nesoulad alespoň částečně objasnit. Jak už bylo na začátku před samotnou analýzou dopadu fiskální nerovnováhy na ekonomický růst poznamenáno, ve dvou případech je počítáno s tím, že na levé i pravé straně rovnice figuruje hodnota HDP, konkrétně u dluhu k HDP a u salda k HDP. Proto například při růstu HDP dochází k poklesu hodnoty poměru salda, protože na pravé straně rovnice se HDP nachází ve jmenovateli, viz. vzorec č. 4.18:

$$\uparrow HDP = \downarrow \frac{SALDO}{HDP} . \quad (4.18)$$

Dle logiky tohoto vztahu by bylo více pravděpodobné, že i při růstu salda bude docházet k poklesu vysvětlující proměnné, nicméně jak už bylo předtím zmíněno, tímto modelem je

změna úrovně HDP vysvětlena ze 7,5 %, což celou analýzu vlivu krátkodobé fiskální nerovnováhy na ekonomický růst činí ne zcela jednoznačnou.

Graf č. 4.5: Vztah mezi růstem reálného HDP (%) a krátkodobou fiskální nerovnováhou s jednoletým zpožděním

Zdroj: Eurostat (2019), vlastní výpočty.

Stejně jako předchozí graf i graf č. 4.5 ilustruje vztah mezi růstem reálného HDP v procentech a krátkodobou fiskální nerovnováhou, tentokrát však s jednoletým zpožděním u 10 vybraných států. Celkem se jedná o 170 pozorování. I z tohoto upraveného modelu pak vyplývá výsledek, jenž znovu nepotvrzuje expanzivní fiskální politiku, prováděnou i za cenu zadlužení země, jako prostředek pro lepší ekonomický růst. Naopak čím více se státy blížily vyrovnanému rozpočtu, tím vyššího reálného HDP dosahovaly. Takovou interpretaci lze provést i přes fakt, že se naprostá většina sledovaných rozpočtů ocitla v deficitu a stejně tak většina vykázaných hodnot HDP v procentech skončila v kladných hodnotách. Takový výsledek sice koresponduje s teorií expanzivní fiskální politiky, nicméně ty státy, které lépe hospodařily, dosahovaly i lepších výsledků HDP. Opět ale tento výsledek nelze tvrdit s obecnou platností, protože analýza je ovlivněna odlehlými hodnotami, které způsobila hospodářská krize, stejně tak, jak už bylo zmíněno u grafu č. 4.4, státy zažily silný hospodářský boom po pádu komunismu, který se se vstupem do EU ještě zesílil.

5. Závěr

Cílem této bakalářské práce bylo zjistit, jaký dopad má krátkodobá a dlouhodobá fiskální nerovnováha na ekonomický růst. K tomu účelu posloužila data 10 vybraných zemí z let 2000–2017. Konkrétně se jednalo o Českou republiku, Slovensko, Polsko, Maďarsko, Slovinsko, Estonsko, Lotyšsko, Litvu, Kypr a Maltu. Tyto státy byly pro práci zvoleny na základě významného milníku jejich dějin, kdy v roce 2004 společně vstoupily do Evropské unie. Dané země byly též vybrány pro svou částečnou geografickou a kulturní blízkost, podobný historický vývoj a nepříliš odlišnou životní úroveň. Na základě provedené analýzy, která proběhla pomocí metody nejmenších čtverců, by se dala nalézt zdánlivě snadná odpověď. Záporná krátkodobá i dlouhodobá fiskální nerovnováha mají negativní vliv na ekonomický růst země.

Podobné výsledky u provedené analýzy se daly očekávat u vlivu dlouhodobé fiskální nerovnováhy na ekonomický růst. Vládní dluh jako takový je totiž značná rozpočtová zátěž, která nutí vlády alokovat své zdroje do jeho splácení a do splácení jeho úroků, a přitom by mohly tyto prostředky využít například k nastartování ekonomiky, investicím nebo k vytvoření rezerv na pozdější období. Zároveň se se splácením vládního dluhu snižuje možnost dosáhnout krátkodobé fiskální rovnováhy. Jedním z nejhorších důsledků vysokého vládního dluhu je následné omezení provádět aktivní fiskální politiku. Jestliže tedy první částí cíle této bakalářské práce bylo zjistit, jaký dopad má záporná dlouhodobá fiskální nerovnováha na ekonomický růst, odpověď by byla nejenomže veskrze negativní, ale navíc má vysoký vládní dluh negativní dopad prakticky na jakoukoliv součást hospodářské politiky.

Přestože je z výsledků analýzy vlivu krátkodobé fiskální nerovnováhy na ekonomický růst patrný negativní dopad záporné nerovnováhy na ekonomický růst, výsledek nemusí být zcela zřetelný. Deficit rozpočtu není populární mezi ekonomy ani širokou veřejností, nicméně pokud je využit záměrně, ve správný čas a vhodným způsobem a nedosahuje extrémních výšin, může mít jeho využití pozitivní dopad. Pokud je ekonomika určitého státu v hluboké recesi a nedaří se ji nastartovat růst za pomoci pouhých tržních mechanismů, rozhodně by dané zemi nepomohla restriktivní opatření skrz fiskální politiku. Mnohem vhodnějším krokem by od vlády bylo využití expanzivní fiskální politiky a smysluplnými výdaji navýšit výstup ekonomiky. Tyto výdaje ale musí zůstat v určité rovnováze s budoucími úspornými opatřeními, která bude nutné vykonat pro zachování cyklicky vyrovnaného rozpočtu.

Bohužel realita je často zcela odlišná, a ne nadarmo se říká, že cesta do pekla je dlážděna dobrými úmysly. Pokud vláda ekonomiku nastartuje expanzivní fiskální politikou, velmi často těžko hledá cestu zpět. Úsporná opatření jsou totiž u většinové veřejnosti mimořádně nepopulární a každý politik, jehož primárním cílem je dosáhnout znovuzvolení, nebude prosazovat u veřejnosti nepopulární kroky, které by mohly jeho primární cíl ohrozit. Proto se velké množství zemí dostává do nekonečného kolotoče deficitních rozpočtů, pro které není z hospodářského hlediska příliš velké opodstatnění. Je velmi pravděpodobné, že přesně kvůli tomuto fenoménu ztrácí expanzivní fiskální politika svoji nejdůležitější funkci a přestává tedy být nástrojem vlády pro efektivní pomoc v recesi. I to může být jeden z důvodů, proč byl objeven při analýze dopadu krátkodobé fiskální nerovnováhy na ekonomický růst negativní vztah, protože s rostoucím zadlužením docházelo k poklesu ekonomického růstu.

Během analýzy závislosti v podkapitole 4.3 nebylo u žádné vysvětlované proměnné dosaženo koeficientu determinace vyšší než 30 %, z čehož vyplývá, že dané modely nevysvětlily zkoumanou vysvětlovanou proměnnou – ekonomický růst – ani ze třetiny, nutno ale podotknout, že takový výsledek se dal předpokládat. Na výstup ekonomiky, a tedy na konečnou hodnotu HDP má vliv značné množství faktorů, jak už bylo v úvodní kapitole vysvětleno, a pro ideální analýzu vlivu těchto faktorů by bylo nutné využít vícenásobný regresní model s nadměrným množstvím vysvětlujících proměnných.

Je též nesmírně důležité zmínit, že tato bakalářská práce byla svým obsahem zaměřena čistě na vliv zadlužení na ekonomický růst. Po hospodářské krizi, která začala naplno propuknout v roce 2008, vzniklo velké množství studií, které zkoumaly dopady fiskální nerovnováhy na ekonomický růst, a tak trochu upadlo do pozadí zkoumání opačného vztahu. Je totiž nesporným faktem, že ty státy, které se dostaly do recese, nebudou z této krize hledat cestu ven pomocí přebytkových rozpočtů. Je prakticky jistota, že taková cesta by recesi naopak pouze prodloužila. Jestliže by se tedy dané téma mělo v budoucnu nějakým způsobem dále rozvíjet, určitě by se měli autoři ve svých dalších pracích zaměřit na dopady ekonomického růstu na velikost zadlužení nejenom v krátkém, ale i v dlouhém období.

Před závěrečným doporučením této bakalářské práce by bylo vhodné nejprve konstatovat, že pomocí provedené analýzy byl skutečně prokázán negativní dopad záporné fiskální nerovnováhy na ekonomický růst v krátkém i dlouhém období. Takový závěr ale musí být doplněn o několik poznámek. Vládní dluh může být ve svých extrémních hodnotách opravdovou překážkou nejenom pro ekonomický růst, ale pro samotné normální fungování

celého státu. Nicméně pokud je vládní dluh nízký a kontrolovaný, lze jeho existenci ospravedlnit. Stejně tak deficitní rozpočty lze i přes jejich negativní dopady na ekonomický růst opodstatnit, jestliže v budoucnu dojde k narovnání a bude dosaženo cyklicky vyrovnaného rozpočtu. I při analýze dat s jednoletým zpožděním byl nalezen negativní vztah, nicméně výsledek této analýzy nelze považovat za zcela jednoznačný. Tvůrci fiskální politiky by si tak měli být vědomi negativních dopadů záporné fiskální nerovnováhy na ekonomický růst, ovšem na druhou stranu bezvýhradná tvorba vyrovnaných veřejných rozpočtů není taky zcela žádoucí. Pokud by celá politická reprezentace dokonale pochopila princip cyklicky vyrovnaných rozpočtů, případně by tento princip vědomě neignorovala, žádné další doporučení by pro tvorbu fiskální politiky nebylo potřeba udělit. Realita je ovšem taková, že velmi často k tomuto ignorování dochází. Proto tedy na základě výsledků této bakalářské práce musí být doporučena tvorba takové fiskální politiky, jejíž výsledkem je přebytkový nebo alespoň vyrovnaný rozpočet.

Existuje i tzv. třetí cesta, tedy aktivní fiskální politiku vůbec neprovádět a pouze nechat působit tržní síly, které samy dovedou ekonomiku do rovnováhy. Zastánci takovéto cesty ale musí vzít v potaz skutečnost, že pokles ekonomiky je velmi často doprovázen zvýšením nezaměstnanosti. Zvýšení nezaměstnanosti pak vede nejenom k navýšení výdajové stránky rozpočtu z důvodu navýšení objemu sociálních dávek pro nezaměstnané, ale dojde též k poklesu příjmové stránky rozpočtu. Nejenomže klesá daň z příjmů, ale s nižším disponibilním důchodem klesá spotřeba domácností, což se projeví na ostatních daňových příjmech. To vše je doprovázeno neuspokojivou sociální situací, takže pokud takový stav nastane ve svobodné demokratické zemi, existuje extrémně vysoká pravděpodobnost, že zastánci této třetí cesty budou po volbách vyměněni jiným politickým subjektem, který k aktivní fiskální politice přistoupí tak jako tak.

Seznam použité literatury

Odborné knihy

DVOŘÁK, Pavel, 2008. *Veřejné finance, fiskální nerovnováha a finanční krize*. Praha: C. H. Beck. ISBN 978-80-7400-075-1.

HAMERNÍKOVÁ, Bojka, 2017. *Veřejné finance – Vybrané problémy*. Praha: Wolters Kluwer Česká republika. ISBN 978-80-7552-577-2.

HAMERNÍKOVÁ, Bojka a Alena MAAYTOVÁ, 2010. *Veřejné finance*. 2. vyd. Praha: Wolters Kluwer Česká republika. ISBN 978-80-7357-497-0.

HANČLOVÁ, Jana, 2012. *Ekonometrické modelování: klasické přístupy s aplikacemi*. Praha: Professional Publishing. ISBN 978-80-7431-088-1.

HEYWOOD, Andrew, 2008. *Politologie*. 3. vyd. Plzeň: Aleš Čeněk. ISBN 978-80-7380-115-1.

HOLMAN, Robert, 2016. *Ekonomie*. 6. vydání. Praha: C. H. Beck. ISBN 978-80-7400-278-6.

HOLMAN, Robert a kol, 2017. *Dějiny ekonomického myšlení*. 4. vydání. Praha: C.H. Beck. ISBN 978-80-7400-641-8.

HUŠEK, Roman, 2007. *Ekonometrická analýza*. Praha: Oeconomia. ISBN 978-80-245-1300-3.

IZÁK, Vratislav, 2005. *Fiskální politika*. Praha: Oeconomica. ISBN 80-245-0976-8.

JUREČKA, Václav a kol., 2017. *Makroekonomie*. Praha: Grada Publishing. ISBN 978-80-271-0251-8.

KLIKOVÁ, Christiana a Igor KOTLÁN, 2012. *Hospodářská politika*. 3. vyd. Ostrava: Institut vzdělávání Sokrates. ISBN 80-86572-76-5.

MELECKÝ, Aleš a Martin MELECKÝ, 2015. *Řízení vládního dluhu: strategie, riziko, alokace*. Ostrava: VŠB-TU Ostrava. ISBN 978-80-248-3827-4.

PEKOVÁ, Jitka, 2011. *Veřejné finance: teorie a praxe v ČR*. Praha: Wolters Kluwer Česká republika. ISBN 978-80-7357-698-1.

SOJKA, Milan, 2010. *Dějiny ekonomických teorií*. Praha: Havlíček Brain Team. ISBN 978-80-87109-21-2.

Článek v odborném časopise (periodiku) nebo ve sborníku z konference

ASH, M., HERNDON, T., and R. POLLIN, 2013. Does high public debt consistently stifle economic growth? A critique of Reinhart and Rogoff *Political Economy Research Institute*. [online]. Working Paper Series č. 322. Amherst: University of Massachusetts Amherst [vid. 15-04-2013]. Dostupné z: <https://www.peri.umass.edu/images/WP322.pdf>

DAFERMOS, Yannis, 2015. The 'other half' of the public debt-economic growth relationship: a note on Reinhart and Rogoff. *European Journal of Economics and Economic Policies-Intervention*, č. 12, s. 20-28. ISSN 2052-7764.

ÉGERT, Balaks, 2012. Public Debt, Economic Growth and Nonlinear Effect: Myth or Reality?. *OECD Economics Department Working Papers*, č. 993. ISSN 1815-1973.

REINHART, Carmen M. and ROGOFF, Kenneth S., 2010. Growth in a Time of Debt. *American Economic Review*, č. 100, s. 573-578. ISSN 0002-8282.

NEWAY, Whitney K. and WEST, Kenneth D., 1987. A Simple Positive Semi-Definite, Heteroskedasticity and Autocorrelation Consistent Covariance Matrix. *Econometrica*, č. 55, s. 703–708. ISSN 0012-9682.

Elektronické dokumenty a ostatní

CIA, 2019a. *The World Factbook: Czechia* [online]. Washington: CIA (Central Intelligence Agency), 2019 [cit. 27. 3. 2019]. Dostupné z: <https://www.cia.gov/library/publications/the-world-factbook/geos/cz.html>

CIA, 2019b. *The World Factbook: Slovakia* [online]. Washington: CIA (Central Intelligence Agency), 2019 [cit. 27. 3. 2019]. Dostupné z: <https://www.cia.gov/library/publications/the-world-factbook/geos/sk.html>

CIA, 2019c. *The World Factbook: Poland* [online]. Washington: CIA (Central Intelligence Agency), 2019 [cit. 27. 3. 2019]. Dostupné z: <https://www.cia.gov/library/publications/the-world-factbook/geos/pl.html>

CIA, 2019d. *The World Factbook: Hungary* [online]. Washington: CIA (Central Intelligence Agency), 2019 [cit. 27. 3. 2019]. Dostupné z: <https://www.cia.gov/library/publications/the-world-factbook/geos/hu.html>

CIA, 2019e. *The World Factbook: Slovenia* [online]. Washington: CIA (Central Intelligence Agency), 2019 [cit. 27. 3. 2019]. Dostupné z: <https://www.cia.gov/library/publications/the-world-factbook/geos/si.html>

CIA, 2019f. *The World Factbook: Estonia* [online]. Washington: CIA (Central Intelligence Agency), 2019 [cit. 28. 3. 2019]. Dostupné z: <https://www.cia.gov/library/publications/the-world-factbook/geos/en.html>

CIA, 2019g. *The World Factbook: Latvia* [online]. Washington: CIA (Central Intelligence Agency), 2019 [cit. 28. 3. 2019]. Dostupné z: <https://www.cia.gov/library/publications/the-world-factbook/geos/lg.html>

CIA, 2019h. *The World Factbook: Lithuania* [online]. Washington: CIA (Central Intelligence Agency), 2019 [cit. 28. 3. 2019]. Dostupné z: <https://www.cia.gov/library/publications/the-world-factbook/geos/lh.html>

CIA, 2019i. *The World Factbook: Cyprus* [online]. Washington: CIA (Central Intelligence Agency), 2019 [cit. 28. 3. 2019]. Dostupné z: <https://www.cia.gov/library/publications/the-world-factbook/geos/cy.html>

CIA, 2019j. *The World Factbook: Malta* [online]. Washington: CIA (Central Intelligence Agency), 2019 [cit. 28. 3. 2019]. Dostupné z: <https://www.cia.gov/library/publications/the-world-factbook/geos/mt.html>

ČNB, 2019. *Kritéria konvergence* [online]. Praha: ČNB, 2019 [cit. 19. 3. 2019]. Dostupné z: https://www.cnb.cz/cs/o_cnb/mezinarodni_vztahy/cr_eu_integrace/eu_integrace_04.html

EUROSTAT, 2019a. *GDP per capita in PPS* [online database]. Luxembourg: Eurostat, 2019 [cit. 18. 3. 2019]. Dostupné z: <https://ec.europa.eu/eurostat/tgm/table.do?tab=table&init=1&language=en&pcode=tec00114&plugin=1>

EUROSTAT, 2019b. *General government deficit (-) and surplus (+) - annual data* [online database]. Luxembourg: Eurostat, 2019 [cit. 21. 3. 2019]. Dostupné z:

<https://ec.europa.eu/eurostat/tgm/table.do?tab=table&init=1&language=en&pcode=teina200&plugin=1>

EUROSTAT, 2019c. *General government gross debt* [online database]. Luxembourg: Eurostat, 2019 [cit. 21. 3. 2019]. Dostupné z: https://ec.europa.eu/eurostat/tgm/table.do?tab=table&init=1&language=en&pcode=sdg_17_40&plugin=1

EUROSTAT, 2019d. *Real GDP growth rate – volume* [online database]. Luxembourg: Eurostat, 2019 [cit. 21. 3. 2019]. Dostupné z: <https://ec.europa.eu/eurostat/tgm/table.do?tab=table&plugin=1&language=en&pcode=tec00115>

EUROSTAT, 2019e. *Unemployment by sex and age – monthly average* [online database]. Luxembourg: Eurostat, 2019 [cit. 26. 3. 2019]. Dostupné z: http://appsso.eurostat.ec.europa.eu/nui/show.do?dataset=une_rt_m&lang=en

MFČR, 2012. *Smlouva o stabilitě, koordinaci a správě v hospodářské a měnové unii* [online]. Praha: Ministerstvo financí České republiky, 2012 [cit. 23. 3. 2019]. Dostupné z: https://www.mfcr.cz/assets/cs/media/EU-MFCR_2012-02-17_Smlouva-o-stabilite-koordinaci-a-sprave-v-Hospodarske-a-menove-unii-ze-dne-31012012.pdf

Moody's, 2019. *Rating Symbols and Definitions* [online]. Moody's: ©2019 [cit. 25. 3. 2019]. Dostupné z: <https://www.moodys.com/ratings-process/Ratings-Definitions/002002>

TRADING ECONOMICS, 2019a. *Czech Republic – Credit Rating* [online]. TRADING ECONOMICS: ©2019 [cit. 21. 3. 2019]. Dostupné z: <https://tradingeconomics.com/czech-republic/rating>

TRADING ECONOMICS, 2019b. *Slovakia – Credit Rating* [online]. TRADING ECONOMICS: ©2019 [cit. 21. 3. 2019]. Dostupné z: <https://tradingeconomics.com/slovakia/rating>

TRADING ECONOMICS, 2019c. *Poland – Credit Rating* [online]. TRADING ECONOMICS: ©2019 [cit. 21. 3. 2019]. Dostupné z: <https://tradingeconomics.com/poland/rating>

TRADING ECONOMICS, 2019d. *Hungary – Credit Rating* [online]. TRADING ECONOMICS: ©2019 [cit. 21. 3. 2019]. Dostupné z: <https://tradingeconomics.com/hungary/rating>

TRADING ECONOMICS, 2019e. *Slovenia – Credit Rating* [online]. TRADING ECONOMICS: ©2019 [cit. 21. 3. 2019]. Dostupné z: <https://tradingeconomics.com/slovenia/rating>

TRADING ECONOMICS, 2019f. *Estonia – Credit Rating* [online]. TRADING ECONOMICS: ©2019 [cit. 21. 3. 2019]. Dostupné z: <https://tradingeconomics.com/estonia/rating>

TRADING ECONOMICS, 2019g. *Latvia – Credit Rating* [online]. TRADING ECONOMICS: ©2019 [cit. 21. 3. 2019]. Dostupné z: <https://tradingeconomics.com/latvia/rating>

TRADING ECONOMICS, 2019h. *Lithuania – Credit Rating* [online]. TRADING ECONOMICS: ©2019 [cit. 21. 3. 2019]. Dostupné z: <https://tradingeconomics.com/lithuania/rating>

TRADING ECONOMICS, 2019i. *Cyprus – Credit Rating* [online]. TRADING ECONOMICS: ©2019 [cit. 21. 3. 2019]. Dostupné z: <https://tradingeconomics.com/cyprus/rating>

TRADING ECONOMICS, 2019j. *Malta – Credit Rating* [online]. TRADING ECONOMICS: ©2019 [cit. 21. 3. 2019]. Dostupné z: <https://tradingeconomics.com/malta/rating>

UNDP, 2018. *Technical notes* [online]. New York: UNDP (United Nations Development Programme), 2018 [cit. 23. 3. 2019]. Dostupné z: http://hdr.undp.org/sites/default/files/hdr2018_technical_notes.pdf

UNDP, 2019. *Human Development Data (1990-2017)* [online]. New York: UNDP (United Nations Development Programme), 2019 [cit. 23. 3. 2019]. Dostupné z: <http://hdr.undp.org/en/data>

WORLD BANK, 2019. *GDP growth (annual %)* [online]. Washington: The World Bank Group, 2019 [cit. 21. 3. 2019]. Dostupné z: <https://data.worldbank.org/indicator/NY.GDP.MKTP.KD.ZG?end=2017&locations=MT&start=2000>

Seznam zkratek

CY – Kypr

CZ – Česká republika

ECB – Evropská centrální banka

EE – Estonsko

ERM II – Evropský mechanismus směnných kurzů II (European Exchange Rate Mechanism II)

EU – Evropská unie

HDI – Index lidského rozvoje (Human Development Index)

HDP – Hrubý domácí produkt

LT – Litva

LV – Lotyšsko

HU – Maďarsko

MMF – Mezinárodní měnový fond

MNČ – Metoda nejmenších čtverců

MT – Malta

NATO – Severoatlantická aliance (North Atlantic Treaty Organization)

p. b. – procentní bod

PL – Polsko

RVHP – Rada vzájemné hospodářské pomoci

SI – Slovinsko

SSSR – Svaz sovětských socialistických republik

SK – Slovensko

USA – Spojené státy americké (United States of America)

Seznam vzorců

Vzorec č. 4.1: Lineární regresní model

Vzorec č. 4.2: Lineární regresní model

Vzorec č. 4.3: Lineární regresní model pro i -té pozorování

Vzorec č. 4.4: Maticový zápis klasického lineárního regresního modelu

Vzorec č. 4.5: Jednoduchý lineární regresní model

Vzorec č. 4.6: Odhadový jednoduchý lineární regresní model

Vzorec č. 4.7: Reziduální složka regresního modelu

Vzorec č. 4.8: Minimalizace součtu čtverců reziduálních složek

Vzorec č. 4.9: Střední hodnota náhodné složky

Vzorec č. 4.10: Variabilita náhodné složky

Vzorec č. 4.11: Předpoklad sériové nezávislosti náhodné složky

Vzorec č. 4.12: Kovariance mezi náhodnou složkou u_i a X_i

Vzorec č. 4.13: Formulace nulové a alternativní hypotézy

Vzorec č. 4.14: Jednoduchý dynamický regresní model

Vzorec č. 4.15: První diference regresního modelu

Vzorec č. 4.16: Druhá diference regresního modelu

Vzorec č. 4.17: Jednoduchá lineární regresní rovnice

Vzorec č. 4.18: Vliv změny HDP na procentuální vyjádření salda k HDP

Seznam grafů

Graf č. 4.1: Průměr a medián růstu HDP, inflace a vládní dluh v % HDP vybraných vyspělých zemí (1946–2009)

Graf č. 4.2: Průměr a medián růstu HDP, inflace a zahraniční dluh v % HDP vybraných rozvíjejících se zemí s tržní ekonomikou (1970–2009)

Graf č. 4.3: Vztah mezi růstem reálného HDP (%) a dlouhodobou fiskální nerovnováhou

Graf č. 4.4: Vztah mezi růstem reálného HDP (%) a krátkodobou fiskální nerovnováhou

Graf č. 4.5: Vztah mezi růstem reálného HDP (%) a krátkodobou fiskální nerovnováhou s jednoletým zpožděním

Seznam tabulek

Tabulka č. 2.1: Hodnotové a ideologické rozdíly dle pravolevého politického spektra

Tabulka č. 2.2: Preferenční cíle politických stran

Tabulka č. 3.1: Index lidského rozvoje vybraných států (2000–2017)

Tabulka č. 3.2: Srovnání HDP na obyvatele v paritě kupní síly vybraných států vůči EU (v %)

Tabulka č. 3.3: Ekonomické ukazatele České republiky v letech 2000–2017

Tabulka č. 3.4: Ekonomické ukazatele Slovenska v letech 2000–2017

Tabulka č. 3.5: Ekonomické ukazatele Polska v letech 2000–2017

Tabulka č. 3.6: Ekonomické ukazatele Maďarska v letech 2000–2017

Tabulka č. 3.7: Ekonomické ukazatele Slovinska v letech 2000–2017

Tabulka č. 3.8: Ekonomické ukazatele Estonska v letech 2000–2017

Tabulka č. 3.9: Ekonomické ukazatele Lotyšska v letech 2000–2017

Tabulka č. 3.10: Ekonomické ukazatele Litvy v letech 2000–2017

Tabulka č. 3.11: Ekonomické ukazatele Kypru v letech 2000–2017

Tabulka č. 3.12: Ekonomické ukazatele Malty v letech 2000–2017

Tabulka č. 4.1: Dopady fiskální nerovnováhy na ekonomický růst

Tabulka č. 4.2: Dopady fiskální nerovnováhy na ekonomický růst s jednoletým zpožděním

Prohlášení o využití výsledků bakalářské práce

Prohlašuji, že

- jsem byl seznámen s tím, že na mou bakalářskou práci se plně vztahuje zákon č. 121/2000 Sb.
- autorský zákon, zejména § 35 – užití díla v rámci občanských a náboženských obřadů, v rámci školních představení a užití díla školního a § 60 – školní dílo;
- beru na vědomí, že Vysoká škola báňská – Technická univerzita Ostrava (dále jen VŠB-TUO) má právo nevýdělečně, ke své vnitřní potřebě, bakalářskou práci užít (§ 35 odst. 3);
- souhlasím s tím, že bakalářská práce bude v elektronické podobě archivována v Ústřední knihovně VŠB-TUO. Souhlasím s tím, že bibliografické údaje o bakalářské práci budou zveřejněny v informačním systému VŠB-TUO;
- bylo sjednáno, že s VŠB-TUO, v případě zájmu z její strany, uzavřu licenční smlouvu s oprávněním užít dílo v rozsahu § 12 odst. 4 autorského zákona;
- bylo sjednáno, že užít své dílo, bakalářskou práci, nebo poskytnout licenci k jejímu využití mohu jen se souhlasem VŠB-TUO, která je oprávněna v takovém případě ode mne požadovat přiměřený příspěvek na úhradu nákladů, které byly VŠB-TUO na vytvoření díla vynaloženy (až do jejich skutečné výše).

V Ostravě dne.....9.5.2019.....

Valášek

.....
Vojtěch Valášek

Seznam příloh

Příloha č. 1: Srovnání HDP na obyvatele v paritě kupní síly vybraných států vůči EU v (%)

Příloha č. 2: Stupnice pro dlouhodobý rating dle agentury Moody's

Příloha č. 3: Vybrané státy v práci Growth in a Time of Debt

Příloha č. 4: Grafy, znázorňující vývoj vysvětlujících hodnot v období 2000–2017

Přílohy

Příloha č. 1: Srovnání HDP na obyvatele v paritě kupní síly vybraných států vůči EU (v %)

Tabulka: Srovnání HDP na obyvatele v paritě kupní síly vybraných států vůči EU (v %)

	Řecko	Španělsko	Itálie	Portugalsko
2000	86	95	119	83
2001	88	97	118	82
2002	91	98	115	82
2003	94	99	114	82
2004	95	98	110	81
2005	93	100	109	82
2006	96	103	108	83
2007	93	103	107	81
2008	93	101	106	81
2009	94	100	106	82
2010	84	96	104	82
2011	75	92	104	77
2012	72	91	101	75
2013	72	89	98	76
2014	71	90	96	77
2015	69	91	95	77
2016	68	91	97	77
2017	67	92	96	77

Zdroj: Eurostat (2019a).

Příloha č. 2: Stupnice pro dlouhodobý rating dle agentury Moody's

Tabulka: Stupnice pro dlouhodobý rating dle agentury Moody's

Aaa	Obligace hodnocené stupněm Aaa jsou hodnoceny jako obligace nejvyšší kvality s minimální rizikem.
Aa1	Obligace hodnocené stupněm Aa jsou hodnoceny jako obligace vysoce kvalitní a podléhají nízkému úvěrovému riziku.
Aa2	
Aa3	
A1	Obligace hodnocené stupněm A jsou považovány za obligace vyšší střední kvality a podléhají nízkému úvěrovému riziku
A2	
A3	
Baa1	Obligace hodnocené stupněm Baa podléhají mírnému úvěrovému riziku. Jsou považovány za středně kvalitní a jako takové mohou být spekulativního charakteru.
Baa2	
Baa3	
Ba1	Obligace hodnocené stupněm Ba jsou hodnoceny jako spekulativní obligace a podléhají podstatnému úvěrovému riziku.
Ba2	
Ba3	
B1	Obligace hodnocené stupněm B jsou považovány za spekulativní a podléhají vysokému úvěrovému riziku.
B2	
B3	
Caa1	Obligace hodnocené stupněm Caa jsou hodnoceny jako obligace špatně si stojící a podléhají velmi vysokému úvěrovému riziku.
Caa2	
Caa3	
Ca	Obligace hodnocené stupněm Ca jsou obligace vysoce spekulativní a velmi pravděpodobně jsou blízko selhání.
C	Obligace hodnocené stupněm C jsou dluhopisy s nejnižším ratingem a obvykle s malou vyhlídkou na splacení jistiny a úroku.

Zdroj: Moody's (2019).

Příloha č. 3: Vybrané státy v práci Growth in a Time of Debt

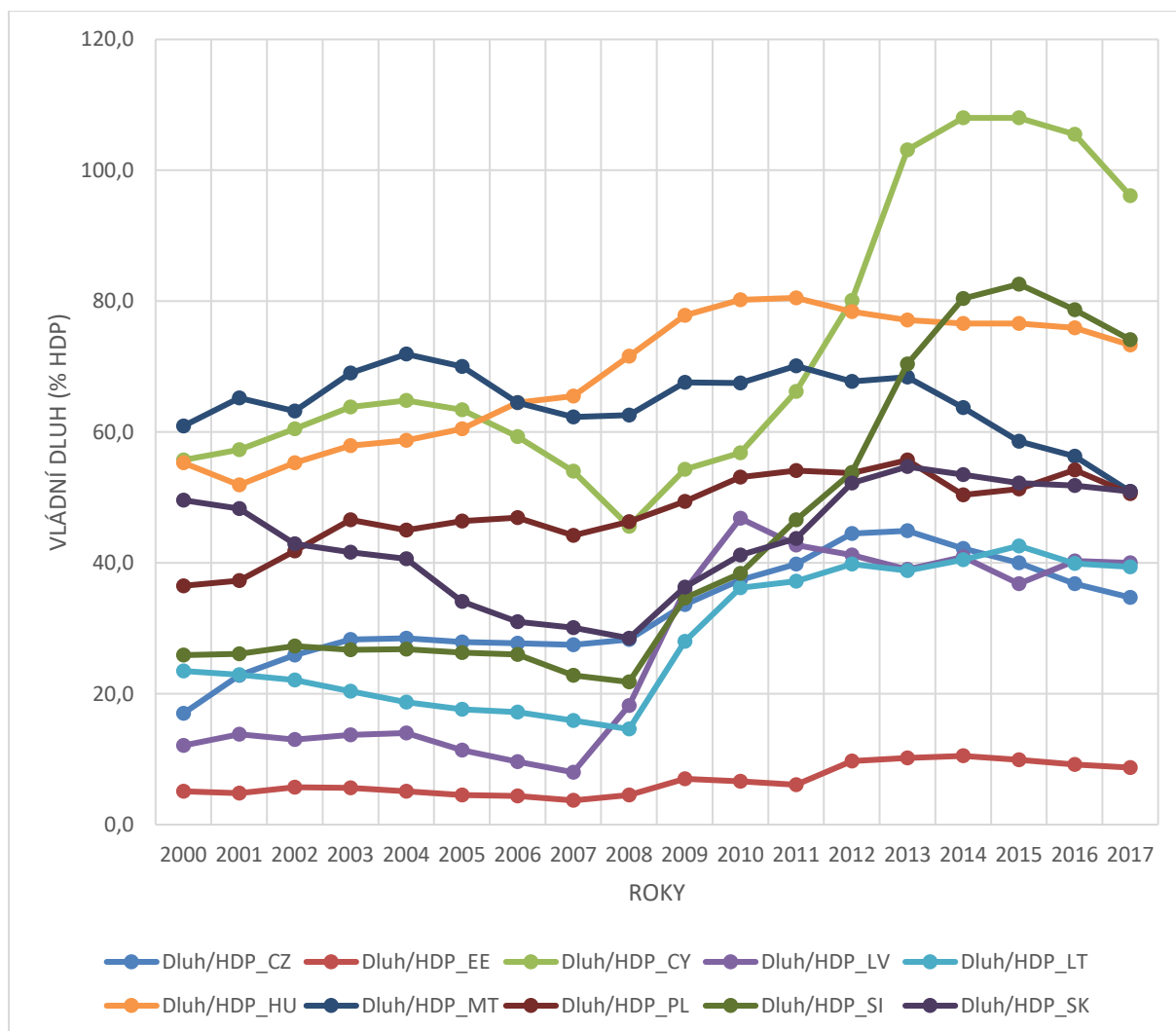
Tabulka: Vybrané státy v práci Growth in a Time of Debt

Vyspělé státy	Rozvíjející se státy s tržní ekonomikou
Austrálie, Rakousko, Belgie, Kanada, Dánsko, Finsko, Francie, Německo, Řecko, Irsko, Itálie, Japonsko, Nizozemsko, Nový Zéland, Norsko, Portugalsko, Španělsko, Švédsko, Velká Británie, USA	Argentina, Bolívie, Brazílie, Chile, Kolumbie, Egypt, Indie, Indonésie, Jižní Korea, Malajsie, Mexiko, Nigérie, Peru, Filipíny, Jižní Afrika, Thajsko, Turecko, Uruguay, Venezuela

Zdroj: Reinhart, Rogoff (2010).

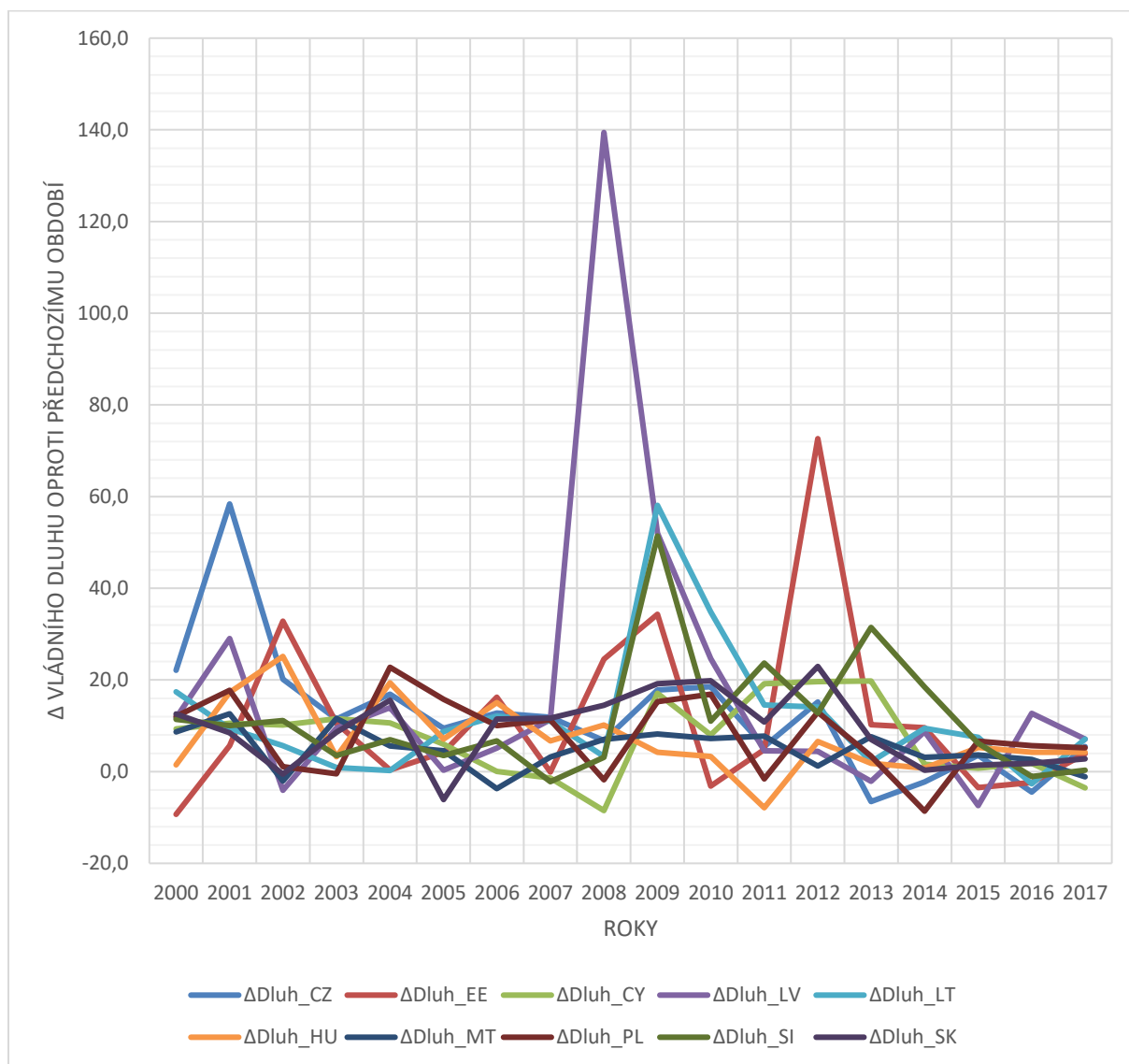
Příloha č. 4: Grafy, znázorňující vývoj vysvětlujících hodnot v období 2000–2017

Graf č. 1: Vývoj vládního dluhu k HDP (v %) vybraných států v období 2000–2017

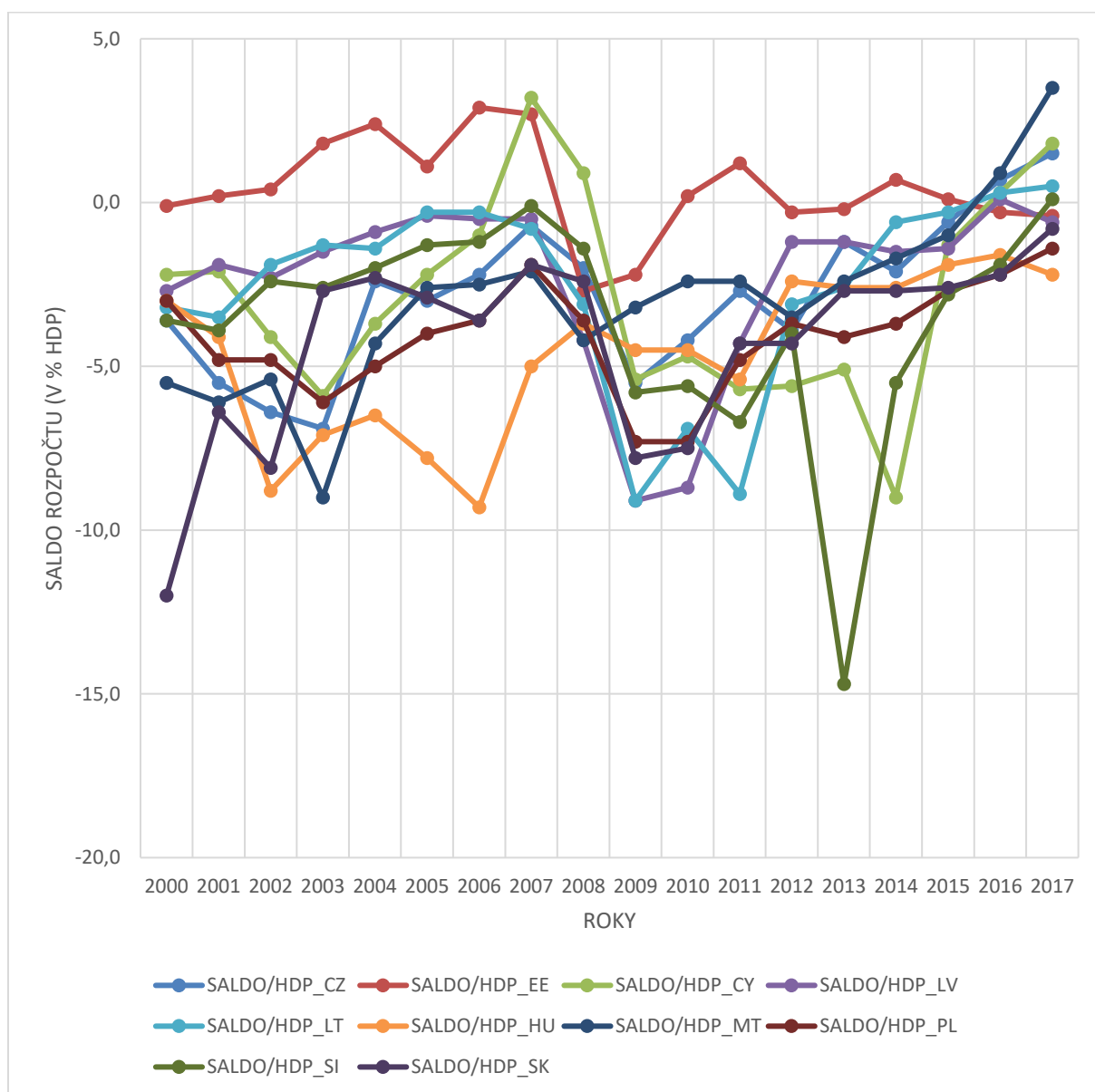
Zdroj: Eurostat (2019c), vlastní zpracování.

Graf č. 2: Vývoj změny vládního dluhu oproti předchozímu období vybraných států v období 2000–2017

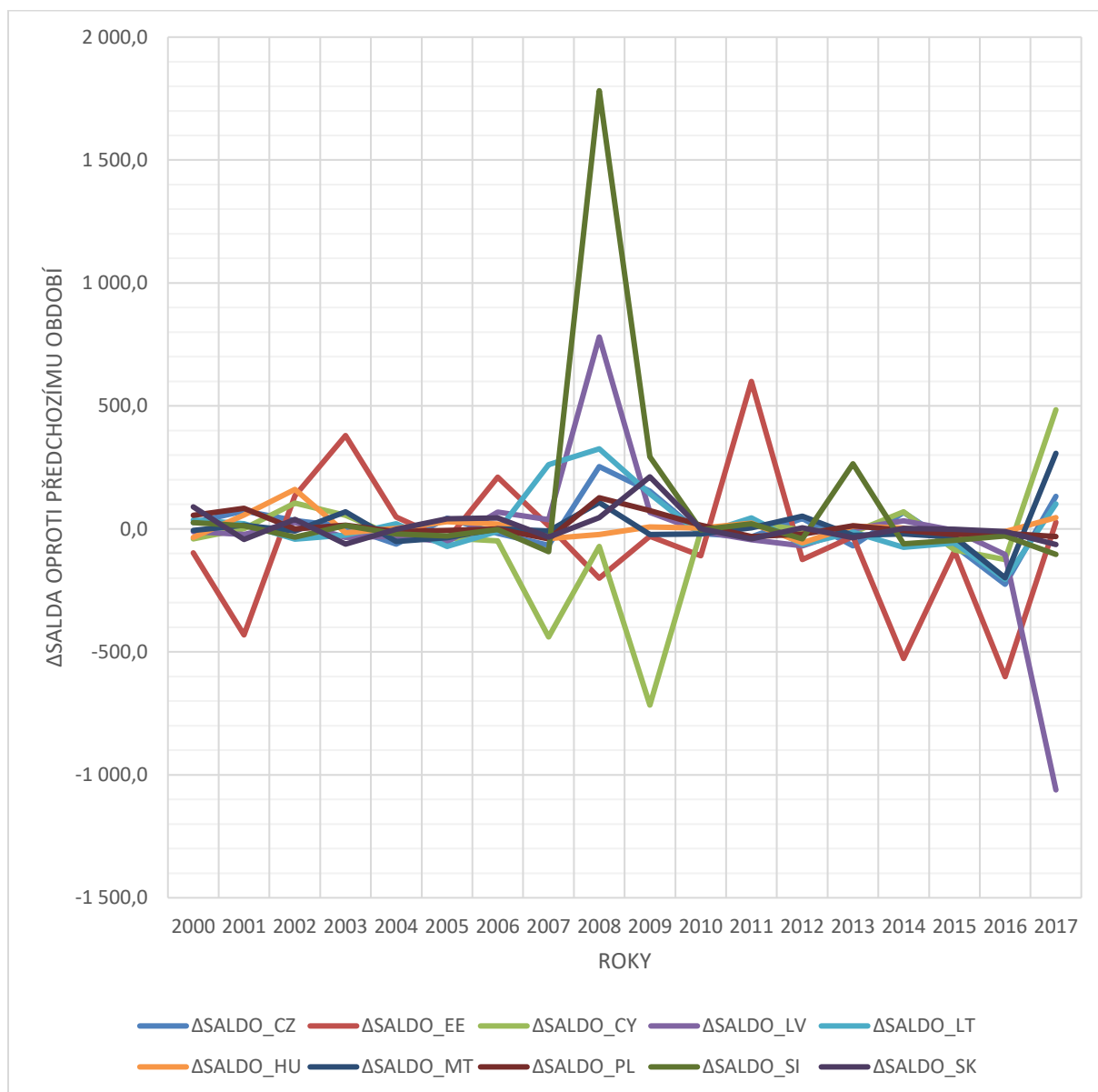
Zdroj: Eurostat (2019c), vlastní zpracování.

Graf č. 3: Vývoj salda rozpočtu vládních institucí k HDP (v %) vybraných států v období 2000–2017

Zdroj: Eurostat (2019b), vlastní zpracování.

Graf č. 4: Vývoj změny salda rozpočtu vládních institucí oproti předchozímu období vybraných států v období 2000–2017

Zdroj: Eurostat (2019b), vlastní zpracování.